

VIGILIA

FELELŐS SZERKESZTŐ:

SÍK SÁNDOR

RAJZ MIHÁLY
RÓNAY GYÖRGY
ERŐSS ISTVÁN
TÓTH FERENC
KATHERINE MANSFIELD
SZABÓ GÉZA
SZABÓ ANNA
SIMON EMIL
MIHELICS VID

írássai

1959 NOVEMBER

Ára **5** forint

TARTALOM

	Oldal
<i>Rajz Mihály</i> : A szentségi jegyek	641
<i>Rónay György</i> : Temetők (Versek)	648
<i>Eröss István</i> : A konstanzi zsinat	650
<i>Tóth Ferenc</i> : Horgoló nő, Kőbányai hajnal, Akácvirágzás, Hálaadás, Habfelhős nyári ég (Versek)	656
<i>Katherine Mansfield</i> : Naplórészletek	657
<i>Szabó Géza</i> : Reggeli biztató (Vers)	662
<i>Szabó Anna</i> : Március, Szeptember 8, Egyesszám elsőszemély múltidő, Hajozunk (Versek)	663
<i>Simon Emil</i> : Hőstett (Elbeszélés)	664
<i>Mihelics Vid</i> : Eszmék és tények	670
A kis út (<i>Rajz Mihály</i>)	675
N A P L O :	
Harsányi Lajos (678); A négyszázéves index (679); Az olvasó naplója (682); Színházi órjázat (686); Képzőművészet (690); Zenei jegyzetek (691); Az afrikai missziók életéből (693); Bárdos Lajos 60 éves (696); Kötelességteljesítésre való nevelés (699); Miatyánk magyarok (700); Jegyzetlapok (703)	678

Felelős szerkesztő:

S í k S á n d o r

Szerkeszti: *Rónay György*

Főmunkatársak: *Belon Gellért, Dorombj Károly, Mihelics Vid, Possonyi László, Radó Polikárp*

Felelős kiadó: *Saad Béla*

Kiadja a Vigilia munkaközösség.

Kéziratokat Budapest 4. Postafiók 152. címre kell küldeni. Kéziratokat nem őrzünk meg és nem adunk vissza. Kiadóhivatal: Budapest, V., Kossuth Lajos utca 1. A Vigilia postatakarékpénztári csekkszámja száma: 37.343. Külföldi előfizetéseket is elfogadunk.

Megjelenik minden hónap elején.

Ára: 5.— forint.

A SZENTSÉGI JEGYEK

„Isten az, aki pecsétjével megjelölt minket.”
(2 Kor. 1, 22.)

Időnként még az egyébként „jó” katolikusok is szinte szégyenkeznek dogmáink és vallási rendszerünk merevsége miatt. Olyan ez, mintha a számtanban az egyszerű merevsége ellen panaszkodnánk, vagy pedig elégedetlenkednénk azért, hogy szervezetünkben merev csontok is vannak. Ugyan ki nem látja, hogy minden számolás lehetetlen az egyszerű nélkül? Csontvázunk sem megmerevítője, hanem biztos föntartója és hordozója az izomban, idegben, érben és velőben lejátszódó gazdag és meleg életnek. A dogmák rendszere sem csupán merev, életelen hideg váz, hanem éppen a lüktető vallási élet biztosítója és hordozója.

Ezt szeretnénk most kimutatni az Anyaszentegyház egyik, sajnos, nagyon is kevésbé ismert tanításáról: a szentségi jegyek dogmájáról. A tridenti zsinat szerint a keresztség, bérmálás és az egyházirend szentsége a lélekbe pecsétet (character): kitörölhetetlen lelki jelet vés és ezért nem lehet e három szentséget ismételni. (Denzinger 852.) A hidegnek látszó szavak egyszerre meleg életet lehelnek, ha a forrásokhoz megyünk, amelyekből maga az Egyház is meríti azokat. A Szentírás kétségtelenül beszél titokzatos megjelölésünkről, fölkenésünkről, amely Krisztusban történik: „Aki pedig minket veletek együtt megerősít és fölken Krisztusban: Isten az. Ő az, aki pecsétjével megjelölt minket és mint foglalat szívünkbe árasztotta a Lelket.” (2 Kor. 1, 21 k.) E megjelölés, amely tehát különbözik a Szentlélek belénk áramlásától, vallási életünk legelején történt: „Benne (Krisztusban) kaptátok ti is a megígért Szentlélek pecsétjét, miután hallottátok az igazság igéjét, az üdvösségeteket hirdető evangéliumot, és hittetek is benne.” (Ef. 1, 13.) E lelki megpecsétlés megmarad bennünk „a megváltás napjára” (Ef. 4, 30.). Szent Pál az ítélet napját nevezi így.

A szentségek szent pecsétje tehát nem csupán valami erkölcsi vonás lelkünk arcán, mint a jóság vagy az erény. Hiszen a rosszakban, a hűtlenekben, a bűnösökben is megmarad. Nem is csak jogi jellegű, mint a doktori, hivatali cím vagy rang — hiszen ezektől megfoszthatják az embert. A lelket létében (ontológiailag) érinti. Schütz szerint olyan a szentségi jegy lelkünkön, mint bizonyos közös családi vonás az arcon, homlokon, orrban, ajakban vagy szemben. Amint hasonló fejalkat, testtartás, mozgás, gondolkodás, érzület található a család, a faj és nemzet különböző tagjaiban, úgy jelenti a szentségi jegy a lelken Krisztus nagy családjának közös vonásait.

Isteni lefoglalásunk jele

Az Egyház a bérmálás és papszentelés szentségét kézföltétellel szolgáltatja ki. A keresztelelésnél a vízzel történő leöntés ugyan a lényeg, de a mellékes szertartásoknál többször szerepel ott is a kézrátétel. Szép jelkép ez: az Úr Isten teszi rá a kezét azokra, akiknek a szentséget kiszolgáltatták. Lefoglal bennünket magának; az övé leszünk a szentségek fölvétele által. Testünket a szentséget kiszolgáltató ember, lelkünket maga az Isten érinti. A lelket érintő Isten „kezenyoma” marad ott örökre a lelkünkön a szentségi jegyben. Ez jelzi, hogy lefoglalt minket magának és egyúttal azt is mutatja, milyen fokban történt e lefoglalás. Haleszi Sándor a lélek e nagyszerű „veretét” a pénz veretéhez hasonlítja: az önmagában is értékes fémnek, aranynek, ezüstnek, réznek végső értékét a

veret adja meg, amellyel az állam lefoglalja céljaira az anyagot és meghatározza értékét. Szent Efrém szerint a pecsétnyomó munkájához hasonló történik lelkünkben e három szentség fölvételénél: Isten kezének lenyomata úgy marad rajtunk, mint a viaszban a pecsétnyomó tulajdonosának kezdőbetűi vagy címere.

Mózes arcán Isten fényessége ragyogott, amikor a nagy, negyvennapos találkozó után lejött a hegyről. A főszegecs szentségi találkozás nyomán a lelkünkben valósul meg az, amit a zsoltárban kérünk: „Arcodnak fényességét hozd fel, Uram, fölébünk! Örömet adtál szívembe nékem, nagyobbat, mint bornak, búzának bőségében.” (Zsolt. 4, 7 k.) Minden szentségi jegyben az emberi lelken annak az örök találkozóznak fénye ragyog, amely a személyes egység folytán az Úr Jézus Krisztus emberi lelkén tündöklök. Fölfoghatatlanul csodálatos a megpecsételés, amellyel a Szentlélek jelöli meg az örök Igével legtökéletesebben egyesült Embernek, az Úr Jézusnak lelkét. A szentségi jegy legtökéletesebb, Isten számára történő lefoglalásnak, ennek az isten-emberi megpecsételésnek lenyomata és visszfénye a szentséghez járuló embernek a lelkén.

Krisztus Urunkban az ember egyedülálló kapcsolatba jut az Istennel. Az Ige személyével egyesült Emberen keresztül számára bejárás nyílik a legelőkelőbb társaságba: a Szentháromság létkörébe. Az ember nemcsak „szalonképes”, hanem állandóan otthonos lesz az Isten világában. Az emberi természet egyesülése a Második Isteni Személlyel az ő egyedülálló fölszentelése. Jézus legtökéletesebben szent: egészen természetesen állhat meg mindig az Isten előtt. — A szentségi jegy által mi kerülünk kapcsolatba Jézussal, titokzatos Testének isteni Fejével. Hozzá hasonlunk és részesedünk méltóságában. A szentségi megpecsételés személyünk fölszentelése: egyesít Krisztussal és így vele együtt és rajta keresztül mi is az Isten elé léphetünk. Ajtó nyílik számunkra is a Szentháromság világába. „Szalonképesek” leszünk a háromszemélyű egy Isten előtt. — Ma, mikor minden igazán vallásos ember a vallásban nem szertartást, nem gépiesen elhadart imát, hanem személyes találkozást keres az Istennel, nem lehet eléggé hangsúlyozni ezt: személyünk a szentségi jegyen keresztül lesz alkalmas arra, hogy az Isten elé léphessen.

Ha a találkozás által idegen anyag kerül szervezetünkbe, annak föl kell szívódnia, bele kell olvadnia a szervezetbe; egészen ahhoz kell hasonulnia. Igazán nagy természetes titok a fölszívódás: ugyanaz az anyag egészen más lesz, ha növényi, állati vagy emberi testbe kerül. Annak a testnek válik részévé, ahhoz hasonul, amelynek életelve keríti hatalmába. Sőt például a különböző emberi testben is minden sejt magán viseli a szervezet egységének, éltető lelkének egyéni pecsétjét. A Szentlélek így alakít át bennünket a szentségek által Krisztus titokzatos testének tagjává, és a szentségi jegy Krisztushoz tartozásunk, titokzatos Testébe történt beiktatásunk pecsétje. Részesévé leszünk a méltóságnak, amellyel Jézus az Atyához közeledik. Jézus szentsége a mi lelkünkön is tündöklök.

A kegyelem és a szentségi jegyek viszonya

Jogosan merül föl a kérdés: hát nem a megszentelő kegyelem által leszünk szentek? Nem ez a titokzatos életerő, amely Krisztusból, a szőlőtőből reánk, a szőlővesszőkbe árad? Nem a kegyelem által leszünk az isteni természet részesévé? (2 Pét. 1, 4.) Föltétlenül: a kegyelem szenteli meg természetünket. Az tesz minket szentté. Átala lesznek az örök jutalomra érdemesek a természetünk által végrehajtott jócselekedetek. A

szentségi jegy ezzel szemben személyünket teszi szentté. A három szentség fölvételénél Isten megpecsételi személyünket: személyünk számára lefoglalt, egészen az övé és ezért szent lesz.

Az Úr Jézus Krisztus emberségének egyedülálló szentsége a kegyelem túláradó gazdagsága Őbenne, amely végtelenül szentté teszi minden cselekedetét, személyi méltóságából következik. Eppen így a szentségi jegy által fölszentelt személy méltósága megkívánja, hogy az illető a kegyelem állapotában legyen, abban állandóan gazdagodjék és cselekedeteit a kegyelem kísérje és szentelje meg. A szentségi jegy Krisztushoz kapcsol, Krisztussal egyesít és éppen ezért biztosítja, hogy a kegyelem Belőle reánk is áramoljék: teljességéből mindnyájan merítsünk, kegyelmet kegyelemre halmozva (Ján. 1, 16.).

A szentségi jegy követeli a megszentelő kegyelem és a szentségnek megfelelő segítő kegyelmek kiadását reánk. E kiadásnak bennünk csak egyetlen akadálya lehet: a szándékos és tudatos halálos bűn. A súlyos bűn a szörnyű retesz, amely megakadályozza a kegyelem kiadását. A bocsánatos bűnök és a helytelen ragaszkodások pedig korlátot jelentenek, amelyek többé-kevésbé gátolják a szentségi kegyelem egész gazdagságának kibontakozását. Viszont földi életünk bármelyik pillanatában szüntetjük meg e gátat, vesszük el az akadályt a kegyelem útjából, éppen személyünk fölszentelése a szentségi jegy által azonnal kívánja és szükségszerűen magával hozza kegyelem kiadását természetünkre és annak kibontakozását bennünk. Földi életünkben bármikor háritjuk el vagy csökkentjük a kegyelem akadályait, e három szentség úgy fejti ki kegyelmi hatását, mintha abban a pillanatban vettük volna föl.

Szent Pál figyelmezteti kedves tanítványát, Timóteust: ne hanyagolja el a benne lévő kegyelmet. (1 Tim. 4, 14.) Máskor pedig így biztatja őt: „Szítsd föl magadban Isten kegyelmét, amely a kézföltétel által benned van.” (2 Tim. 1, 6.) Szent Pál e biztatásai a papszentelés kegyelmére vonatkoznak elsősorban. Am nemcsak a papok, hanem minden megkeresztelt és bérmált hívő felé oda lehet kiáltani: el ne hanyagold a keresztség és bérmálás szentsége által benned lévő kegyelmeket. Ezért hordod lelked a szentségek isteni jegyét, hogy bármikor fölszítható legyen azok kegyelme.

Nyomatékosan hangsúlyoznunk kell, hogy nemcsak az egyházirend, hanem a keresztség és bérmálás szentségi jele által is fölszentelt, Isten számára lefoglalt személy az ember. A keresztség pecsétje lelkünkön jelenti a leglényegesebb és legelembibb lefoglalást az Atya, Fiú és Szentlélek számára. Mindenki, akit megkereszteltek, az Istené, az Isten gyermeke. A keresztség pecsétje kötelezettséget jelent és ugyanakkor kegyelmet biztosít az Istennek tetsző életre. Ha valaki olvassa Szent Ágoston Vallomásait, észreveheti, hogy számára a szakítás a bűnnel, a szent élet megkezdése nem a püspök- vagy a papszentelésnél kezdődik, hanem megkereszteléskor. Akit megkereszteltek, az fölszentelt személy. A keresztség fölvétele által elkötelezi magát az ember a szent, Istennek tetsző életre. Elkötelezése teljessé és a fölnőtt, a férfikor mértéke szerint tökéletesé válik benne a bérmálás fölvétele által. E tökéletes és teljes életességet sürgeti lelkén a bérmálás fölszentelési pecsétje és ehhez biztosítja a szükséges kegyelmeket.

A halálos bűnben élő keresztény szörnyű ellentmondást hord magában. A keresztség és bérmálás jegyéből állandóan természetfölötti szükségességével egész lényére és életére kellene áradnia a kegyelemnek. Ő pedig ugyanakkor tudatosan ragaszkodik a halálos bűnhöz és megakadályozza a kegyelem kiadását. Az Úr Isten egészen másként néz egy

bűnös pogányra, mint egy bűnös keresztényre. A bűn a pogányban legfőljebb az emberi természetet szennyezi be, a keresztény emberben meggyalázza a szentségi jeggyel megpecsételt méltóságot. A különbség ugyanannyi, mintha valaki egy közönséges poharat vagy egy szent kelyhet használ bűnös tivornyára; egy lakást vagy pedig a templomot alakítja át bűntanyává. — Mindaz, amit mondottunk, még fokozottabban áll azokról, akik az egyházi rend szentségi jegyét is viselik.

Krisztushoz, a főpaphoz tesz hasonlóná

Ezek után jobban értjük már Szent Péter nagyszerű szavait: „Ti azonban választott nemzetség, királyi papság, szent nemzet, tulajdonul lefoglalt nép vagytok, hogy annak dicsőségét hirdessétek, aki a sötétségből csodálatos világosságára hívott titeket.” (1 Pét. 2, 9.) A szentségi jeggyben van a keresztények általános papságának legmélyebb gyökere. Mind a három szentségi jegy — ha különböző fokban is! — Isten tisztelésére foglalt le bennünket, Krisztushoz, az Újszövetség egyetlen főpapjához tesz hasonlóná. A Zsidókhoz írt levél nagyszerű tanítása: Krisztus az Újszövetség egyetlen papja, keresztihalála az egyetlen áldozat. Minden istentisztelet az ő papságához tartozik vagy abból következik. Nem lehet más áldozat, mint keresztáldozatának megújítása.

Am kérdezhetné valaki: a szentségi jegyek miért éppen Krisztushoz, a főpaphoz, miért nem a királyhoz vagy az emberiség tanítójához tesznek hasonlóná? Azért, mert egyedül a papsághoz szükséges a fölszentelés. A kormányzáshoz vagy tanításhoz elég a megbíztatás, a küldetés (*missio*). A királynak (vagy bármilyen más néven nevezzék is az emberek vezetőjét) és tanítónak az emberekhez kell jönnie. Ehhez nem kell szentnek lennie. Egyedül a pap megy az Isten elé. Ehhez fölszentelés szükséges. Másként nem léphet a háromszor szent Isten színe elé. Ezért van az, hogy a legmagasabb egyházi kormányzói vagy tanítói hatalmat gyakorolhatja a püspök már fölszentelés előtt vagy pedig — mint most nálunk az apostoli kormányzók — gyakorolhatják püspökké szentelés nélkül. Szentelő hatalom azonban nincs a szentség fölvétele nélkül.

Krisztusban, a királyban és tanítóban Isten jön hozzánk. Krisztusban, a főpapban az ember lép az Isten elé. Ezért a hármasszentségi jegy is Krisztushoz, a főpaphoz tesz hasonlóná, főpapi tevékenységében részesít, mert fölhatalmaz arra, hogy Vele együtt az Isten elé léphessünk. A kereszttség pecsétje jelenti a bekapcsolódást Krisztus főpapi tevékenységébe saját megszentelődésünkre vonatkozólag. Ez tesz bennünket képessé az Örök Főpap szentségi ajándékainak elfogadására. Általa, mint Isten gyermekei cselekvően munkálhatjuk megszentelődésünket, szolgálhatjuk üdvösségünket. A bérnálás szentségi jegye a fölnőtt érettségét biztosítja saját éleltszentségünk szolgálatában. Az egyházi rend szentségi jegye kizárólag az istenország szolgálatára foglal le; a kegyelmi ajándékok kiosztásánál az Örök Főpap eszközüvé teszi az embert.

Am a pap első földadata mégsem az emberek megszentelése, hanem az Isten tisztelése. A hármasszentségi jegy adja fölhatalmazását a részvételre az Úr Jézus istentiszteletében. Az örök Ige végtelen értékű istentisztelete a személyi egység által az Ember-Jézus, az Egyház titkán keresztül minden Vele egyesült ember istentiszteletévé lesz. A legtökéletesebb részvételt Jézus istentiszteletében a papszentelés szentségi jegye biztosítja: a pap Jézus nevében, Jézus személyét helyettesítve mutatja be a szentmise áldozatot. De már a kereszttség szentségi jegye is biztosítja a részvételt az eucharisztikus egyesülés által az Úr Jézus istentiszteletében.

Itt tűnik ki legjobban a szentségi jegyek fontossága. Ha valaki a tökéletes szeretet által — keresztség nélkül — jut a megszentelő kegyelem birtokába, az távolról sincsen olyan kapcsolatban az Örök Főpappal, mint a megkeresztelt: nincs joga a többi szentség fölvételére, nincsen része Krisztus istentiszteletében. Nem szívódott föl a titokzatos Testbe, nincs része a Fő méltóságában és így a legfőbbesebb tevékenységeiben sem. A szentségi jegy által „tulajdonul lefoglalt népek és királyi papságnak” legnagyobb részének a feladata, hogy Krisztussal együtt hirdessük „Annak dicsőségét, aki a sötétségből csodálatos világosságára” hívott bennünket. Mind a három szentségi jegy — egyre fokozottabb mértékben — fölhatalmazást jelent arra is, hogy saját életünket az Úr Jézussal egyesülten Istennek jóillatú áldozatul mutassuk be.

A görögöknél a szolgálat nem jelenthetett méltóságot. A kereszténységben pedig Isten szolgálata a legnagyobb méltóság. Izaiás prófétánál az Úr az eljövendő megváltót mint „szolgámat” emlegeti (*Ebed Jahve*). A szentségi jegy biztosítja a részesedést Krisztus Isten-szolgálatában s ezzel együtt méltóságában is. A Testben, ahol a Főnek ilyen páratlan méltósága van, a tagoknak is részesedniük kell a Fő kiválóságában. A szentségi jegy nemcsak bizonyos cselekedetek érvényes végrehajtására ad képességet, hanem a krisztusi méltósága pecsétje is a lelken. E méltóságot nem úgy kell elképzelnünk, mint az emberi méltóság kifejezését bizonyos ruha vagy rangjelzés viselésében. E méltóság Krisztus egyéniségének rányomása magára a lélekre: természetes kifejezése Krisztus örök főpapi méltóságának.

Nagy Szent Teréz egyszer így imádkozott: Uram, te mennyire más vagy, mint a földi királyok; azoknak királyi ruhákat kell hordaniok, mert különben összetévesztik őket a többi emberrel. Neked nem kell öltözködnöd, mert egész lényedben más vagy, mint az emberek. Teremtényeiddel senki sem téveszthet össze. — A jó Isten összetéveszthetetlen fönjsége és szépsége áramlik Jézus lelkére és verődik ki a szentségi jegyben az emberi lelken. — Mózes harmadik könyvében az Úr pontosan előírja Aronnak és fiainak papi öltözetét. Nagy Sándorra világhódító útján lenyűgöző hatással volt, amikor a zsidó főpap teljes díszében jelent meg előtte. Az Újszövetségben a ruhákkal nem sokat törődik az Úr. Emberi választásra bízta, viszont a szolgálatára szánt lelkeket Krisztus főpapi szépségébe öltöztette.

A hűség hármasságának pecsétje

Az Úr Jézus főpapságában három fokozatban vehet részt az ember. Az Isten gyermekei egyszerűen használják a megszentelő eszközöket és résztvesznek Krisztus áldozatában. A megbérmált Krisztus katonája, akinek joga és kötelessége Krisztus ügyéért dolgoznia. A pap életét az Örök Főpap kizárólag saját ügyének szolgálatára foglalja le; megadja neki a hatalmat, hogy nevében bemutassa az áldozatot és másokat is megszenteljen. E három fokozatban történik a hasonulás Krisztushoz, a Főpaphoz; háromféleképpen részesedik az ember főpapi hatalmában és vehet részt az örök istentiszteletben. Éppen ezért van három különböző szentségi jegy, amelyben az Isten tiszteletére történt lefoglalásunk mértéke szerint kiverődik a lelkünkön hasonlóságunk az Örök Főpaphoz.

E három jegy biztosítja a keresztény ember állapotának megfelelő és annak kötelességteljesítéséhez szükséges kegyelmek áramlását az isteni Főből: „A kegyelmet azonban mindegyikünk Krisztus ajándékozásának mértéke szerint kapta.” (Ef. 4, 7.) — Szent Bonaventúra szerint a

természetes életben három fontos állomás van: születés, megerősödés és szaporodás. Ezeknek megfelelő három természetfölötti életállomásunkat mutatja a három szentségi jegy a lelkünkön. — Scotus az Isten népét a földi fejedelem háznépéhez hasonlítja: a fejedelem házában vannak hozzá tartozók, védelmezők és tisztviselők. A hívők seregében is megtalálható e hármás csoport, amelynek mindegyikét különböző szentségi jellel pecsételi meg az Isten. — Aquinói Szent Tamás — a főntebb kifejtett módon — a három szentségi jegyet a Krisztus istentiszteletében való részvétel és Krisztus titokzatos Testének építésére szóló hivatás mértéke szerint különbözteti meg.

A keresztségben az ember léte nyer Krisztusban, belekapcsolódik a titokzatos Test életáramlásába. A keresztség szentségi pecsétje e nagyszerű méltóságot jelzi és biztosítja viseléséhez a kegyelmeket. A bérmálás szentségi jegye által elérjük Krisztus nagykorúságának teljességét. (Ef. 4, 13.) Főlnőttek leszünk; az Úr katonáinak méltóságát hordjuk lelkünkön. Kegyelmet kapunk minden munkához és szenvedéshez, amellyel a nagykorú katona élete jár. Ez jelzi a keresztség jegyének betetőzését saját lelkünkben és biztosítja a kegyelmet minden apostoli tevékenységhez, amelyet föl nem szentelt papok is végezhetnek. Keresztény költőknek, festőknek, szobrászoknak, zenészeknek, ötvösöknek állandóan tudatában kellene lenniök e szentségi jegy méltóságának és számolniok kell vallásos műveik alkotásánál, templomi szereplésüknél a megpecsételés kegyelmével. Minden véres és nem véres vértanú méltósága és a szenvedéshez szükséges kegyelem is a bérmálás szentségi jegyével kapcsolatos.

A bérmálás szent pecsétje egyúttal az alap az egyházirend szentségi jele számára. Krisztus katonaságán túl a papi hatalmak nagyszerű méltósága, eredményes gyakorlásukhoz szükséges kegyelem és az ember minden erejének és képességének lefoglalása kizárólag Isten számára — verődik ki ebben a lelken. A pap az Isten által legtökéletesebben megjelölt és fölszentelt s egyúttal legtökéletesebben Isten számára, Krisztus helyettesítésére lefoglalt minden tehetségével és minden életerejével.

E lefoglalás megtörténik már a szerep (diaconus) szentelésben és kizárólagos jellege kitűnik már ennek szentségi jeléből. Ez ugyan még semmi újabb hatalmat nem hoz a bérmálás jegyével szemben, csak kizárólag olyan istentiszteleti célok szolgálatába állít, amelyeket a megbérmált ember is gyakorolhat. A szerepesség szentségi jegyétől lényegesen különbözik az áldozópapság pecsétje. Ez hozza a fönséges papi hatalmakat az áldozat bemutatására és a szentségek kiszolgáltatására (a bérmálás és egyházirend kivételével). Az már vitatott kérdés a hittudósok között, hogy a püspökség szentségi jele is ennyire különbözik-e az áldozópapi pecsét-től. Egyesek csak az áldozópapi megpecsételés kibővítését látják benne. Mégis valószínűbbnek látszik a másik nézet, amely a lényeges különbséget védi: hiszen a püspökség lényegesen nagyobb szentségi hatalmat is ad az áldozópapi hatalomhoz.

„Isten erős építménye szilárdan áll, s ez van ráírva: az Úr ismeri övét.” (2 Tim. 2, 19.) Az Anyaszentegyház Isten erős építménye. Benne az Úr az embereket, övét a szentségi jegyről ismeri meg: mint gyermekeit, katonáit és papjait. E jelekkel a lelkünkön mehetünk Eléje és így kereshetünk személyi találkozást Vele. A modern vallási élet szeretne fölszámolni minden gépies, megszokott, sablonos és automatikus, lélek nélküli szertartást vagy istentiszteletet. A modern ember személyi méltóságának tudatában személyes találkozót keres Istennel.

Nem lehet tehát eléggé behatóan tanulmányozni és ismételten átméltelni a szentségi jegyek nagy méltóságát, amelyek e személyes talál-

kozóra jogosítanak bennünket. Az Isten ezekről ismer meg minket; mi ezekkel a lelkünkön léphetünk Eléje. Ez minden személyes Isten-kapcsolatunk alapja: az Isten csak mint gyermekeivel, katonáival és papjaival áll velünk szóba. E hármasság kapocs fűz minket az Úr Jézushoz. Egyedül Jézussal és azokkal, akik Hozzá kapcsolódnak, Benne élnek, lép az én és te személyes viszonyába az Isten. A szentségi jegy folyósítja egyúttal a kegyelmet, hogy e személyi méltóságunknak megfelelően viselkedjünk, éljük életünket Krisztusban, az Isten előtt.

A három szentségi jegy hármasságunk és egyúttal hármasságunk pecsétje is. Kegyelmet közvetít arra, hogy Isten gyermekeinek, katonáinak és papjainak szent hűségében éljünk.

Három, örök jegy

A végén két kérdésre válaszolunk. Először: miért csak e három szentség vés kitorölhetetlen pecsétet az emberi lélekbe? Például a szentáldozás nagyszerű találkozája miért nem pecsételi meg így az emberi lelket? Válaszunk csak ez lehet: egyedül e három szentség fölvetelénél kapunk állandó jellegű hatalmat és örök méltóságot az Isten tiszteletére. Bármilyen fölséges személyes találkozás legyen is a szentáldozás magával a kegyelem Szerzőjével és a szentségek Alapítójával, de éppen az Ó akaratából a szentáldozásnak, mint táplálkozásnak állandóan kell ismétlődnie és így átmeneti jellege van. Az Isten gyermekének nagyszerű találkozája és táplálkozása Azzal, akinek jelét már viseli. — A bűnbánat szentsége is mindig átmeneti kegyelmet biztosít a megbánt és meggyónt bűnök megbocsátására. A szent kenet szentsége állandóbb kegyelmet biztosít, de csak a súlyos betegség idejére, amelyben az ember azt fölvetette. — A házasság szentségének sűrű tartó szeretetköteléke talán a legszebb emberi képe annak a nagyszerű hűségnek, amely a szentségi jegyek hordozóját Istenéhez fűzi. Másrészt azonban a házassági kötelék egy meghatározott emberhez köt csupán és annak életében biztosítja a kegyelmet a házasság nagyszerű, szent céljainak szolgálatára. A házastárs halála után szabad az ember, hacsak nem akarja önkéntesen a sírt és halált túlélő hűséggel őrizni a szeretet kötelékét egykori házastársához.

A második kérdés a szentségi jegyek túlvilági megmaradására vonatkozik: valóban örökre pecsételik-e meg az emberi lelket? Azt mindenki könnyen belátja, hogy a mennyországban örökre megmaradnak a szentségi jegyek: hiszen Jézushoz, az Örök Főpaphoz tesznek hasonlóvá. „Ő azonban örökre megmarad és papsága örökké tart.” (Zsid. 7, 25.) Éppen a szentségi jegyek által örökre Krisztussal egyesülten veszünk részt a Második Isteni Személy égi istentiszteletében: dicsérsük vég nélkül az Atyát. Szent emberségével egyesülten válunk az Atya trónja előtt örökké jóillatú áldozattá. A szentségi jegyek az örök boldogság krisztusi jellegét biztosítják.

Nehezebbnek látszik a kérdés a pokolra vonatkozólag: a kárhözottakban is megmaradnak a szentségi jegyek? Ha a bűn ellenére is megmaradtak az emberi lélekben, akkor a büntetésben is meg kell maradniuk. A szentségi jegyet viselő bűnös sokkal utálatosabb az Isten szemében, mint a pogány. A szentségi jegyek ott maradnak a szerencsétlen elkárhozottak lelkén, mint a méltóság jelei, amelyből lezüllöttek; mint a hatalom jelei, amellyel visszaéltek vagy amelyet méltatlanul használtak; mint a visszautasított és eltékozolt kegyelem jelei, amelyet a mindig bőkezű „jó” Isten különös bőségben akart adni, de nekik nem kellett, ők nem használták azt föl sem maguk, sem mások üdvösségére.

A jó Isten azért jelölt meg bennünket a szentségi jeggyel, hogy örökre az Ővé legyünk. Örökre akar lefoglalni, Krisztussal egyesíteni. Akik lefoglalásukhoz, fölszentelésükhöz méltó élettel keresik Őt Krisztusban, Vele egyesülten találjuk meg ujjongó, örök örömszüzekre. — Akik hűtlenek fölszentelésükhöz, lefoglalásukhoz, életük nem egyesül az Űr Jézussal, azok vesztesége a másik világon sokkal nagyobb lesz, mint azoké, akik földi életükben sohasem voltak kapcsolatban Vele.

RÓNAY GYÖRGY VERSEI

Szántó Piroskának

TEMETŐK

1.

*Ez a temető. Itt fogunk pihenni,
ha földi vándorlásunk végetér.
Tudod-e, hogy tavaszra, nyárra mennyi
virág virul itt, zsálya, pipitér,*

*kosbor... tudod, hogy ha beszáll a messzi
mezők felől a májusesti szél,
dalát még a rigó is elfelejti,
mert a hársszagtól szinte elalél?*

*Ne azon tündödj hát, ha erre még el,
milyen szörnyű lesz majd, ha lent enyészol,
és sírod dombját fölveri a gyom;*

*fontold meg inkább, hogy mégis az élet
fölényéről vall ez a dús tenyészet,
s mégis édenkert minden sirhalom.*

2.

*S fontold meg azt is: akármit tegyünk,
egy szép napon mindnyájan ide térünk.
Sírjunk, ökölbe szoritva kezünk?
Hiába. Így is, úgy is egy a végünk.*

*Bölcsebb s méltóbb, ha józanok leszünk:
azzal, ami vár, bátran szembenézőnk,
s birtokba vesszük pihenőhelyünk,
mielőtt végképp porában enyészünk.*

*Mennyi költészet, mennyi tiszta szépség:
egy-egy zöld sírdomb s fölötte a kék ég!
Mennyi távlat és mennyi levegő!*

*Mielőtt földed befogad magába,
nevelj rá szellős geometriádra,
végtelen iskolája, temető!*

3.

*Gyermekkorom falusi temetője!
Horpadt sírok vén akácfák alatt...
Szélén mély árok sötétlik; belőle
beléndek nő ki, bürök, iszalag,*

*páfrányok és indák... Egy csorba kőre
rózsa fonódik... nap süt... Így maradt
meg emlékemben — s mintha egyre nőne
bozótja, s benne mindig süt a nap.*

Fűzfaágon burukkoló galambpár...
Várlak, várlak, Veronka, hol maradtál?
Kis szoknya leng, virít a főkötő...

Csupa méhdongás volt a temető.
Egy sírra ültünk. Így múltak az órák,
boldogan, mint az örökkévalóság.

4.

S az a temető Szárszón!... Fönn az égen
izzott a nap, és lenn tombolt a nyár.
Konzervdoboz a kopjafa tövében,
s benne nefelejcs, ménta, rózsaszál.

Az újult fákon nem rezdül levél sem,
poros lomb közt alig élt a madár.
Nem mozgott, csak a sír perzselt fűvében
ezer meg ezer katicabogár.

Es hogy nyüzsögtek! Ellepték a dombot;
cikázó szárnyak finom nesze dongott,
mert kúsztak és röpködtek szüntelen,

pöttyös boglárok, fűrge kicsi pontok...
S az egész nyár, mint egy orgona, zsongott,
tán hogy Attila álma szebb legyen.

5.

Hát látod, nem is olyan leverő
hely ez. Attól függ, hogy nézi az ember.
Van, akinek börtön a temető,
s van, akinek árnyas park, tele csenddel.

Mint ez is itt... A város elvesző
zsvaja lombon átszűrődve zeng fel,
s egy-egy padon békén kötögető
nénike vár sorára türelemmel.

Mit gondol vajon, amíg a puhán
zizzenő szálból szemet szem után
hurkol, és túli csillognak a napban?

Mit gondol? Nyilván semmit. Üldögél,
élvezi a napot, ameddig él,
s ameddig él, dolgozik szakadatlan.

6.

Ez a temető. Szem után szemet
köt a halál: csupa sír a hegyoldal.
De nézz a völgybe: hány új épület! —
pedig tele volt még tíz éve rommal.

Ez a rendje. A halállal helyet
cserél az élet, mint a nap a holddal.
Bomba robban, egy otthont eltemet,
s nyárra mégis kivirágzik a romfal.

Lásd, ezért szeretem a temetőket.
Azt példázzák: az élet az erősebb.
Nagy szöttezésében ő köt új szemet

holtunkkal is, ha elcsitul a gond, baj,
s keresztjeinket beborítja lombbal
a szeretet.

A KONSTANZI ZSINAT

„Minden önmagában meghasonlott ország elpusztul.” (Lk. 11, 17.) Krisztus Urunk földi országa, a katolikus Anyaszentegyház, a XIV. század végén ugyan-csak mélyre zuhant a meghasonlás örvényében. A hetvenéves avignoni fogság gyümölcsei megértek. A pápák függetelensége megszűnt. A javaitól megfosztott Kuria először csak kényszerűségből, (avignoni építkezések!), utóbb már megszokásból egyre nagyobb értékben elanyagiasodott... Amikor pedig lelkiismerete szavának és a kereszténység sürgetésének engedve XI. Gergely 1377-ben végleg visszatért Rómába és a következő évben meghalt: a francia bíborosok, bár többségük ott volt a konklávéban, rövidesen megtagadták az engedelmes-séget az új pápának, VI. Orbánnak és ellenpápát választottak. 1378-tól 1417-ig ez a viszály emésztette az Egyház életerejét. Törvényes pápák voltak ezalatt: VI. Orbán (1378—1389), IX. Bonifác (1389—1404), VII. Ince (1404—1406), XII. Gergely (1406—1415) és V. Márton (1417—1431).

Ugyanakkor Olasz-, Francia-, Spanyolországban, sőt az 1410-es években bizonyos mértékig még Zsigmond országaiban is az ellenpápáknak hódoltak. Ezek voltak: VII. Kelemen (1378—1394), XIII. Benedek (1394—1423), V. Sándor (1409—1410) és XXIII. János (1410—1415).

Volt olyan időszak, amikor egyszerre három bíboros tekintette magát párt-hívei választása alapján pápának és követelt engedelmisséget a világegyház-tól. Egymást és egymásnak a híveit kölcsönösen kiközösítették. Az 1410-es évek elején a katolikus világ már igazán nem tudta, kire hallgasson. Például a jö-vendőlés, csodatevés adományával kitüntetett Ferreri Szent Vince is egy ideig az ellenpápa híve volt. Ez a zűrzavar eredményezte, hogy a hittudósok között megerősödött az a vélemény: egyetemes zsinat elé kell vinni a kérdést és a zsinat határozatának a pápa is köteles engedelmeskedni. A zsinat pápafölötti-ségének (*concilium supra papam*) elve ugyan beleütközött a krisztusi rendel-kezésbe, de a jelen esetben a gordiusi csomót ez az álláspont oldotta meg. A rendkívüli bajok orvoslására az Egyház láthatatlan feje rendkívüli eszköz al-kalmazását engedte meg.

Az Egyház egységének helyreállításában oroszlánrésze volt Zsigmond ki-rálynak. Ez eléggé közismert dolog a történelemlényekben. Nem is akarom ezt részletezni. Csak olyan mértékben utalok rá, amennyire kitűzött célom megvilágításához szükséges. Inkább arra szeretnék rámutatni, amiről a kü-lföldi irodalom mélyen hallgat, sőt még a nagy nyugati egyházszakadást tár-gyaló magyar írások is könnyedén átsiklanak felette: hogy *a rendezés munká-jában Zsigmond egyházi tanácsadói között nagy szerepet játszottak a magyarok.*

A konstanzi zsinat történetével foglalkozó külföldi kiadványok (v. d. Hardt, Hefele, Finkle, Schnürer, Pastor stb.) e munkatársak nevére hallgatnak. Szá-munkra már ez a némaság is sokat jelent. Jelenti azt, hogy akik a király mel-lett voltak, azok nem németek, csehek voltak. Ha ilyenek lettek volna, bizonyos, hogy megőrökítették volna a nevüket. De ennél többet is tudunk. Zsigmond király uralkodásának második felében más népeivel szemben feltűnően ked-velte a magyarokat. Valóságos magyar környezetet teremtett udvarában. Sógor-ságba jutott Garay nádorral. Bizalmas körben szívesen beszélt magyarul. A konstanzi zsinatra, az aacheni királykoronázásra, a római császárkoronázásra magyarok kísérték. Nagyváradon Szent László sírja mellett temettette el magát. Egy időben azzal a gondolattal foglalkozott, hogy a bázeli zsinatot Budára téteti át. Ezzel kapcsolatban már a külföldiek elhelyezésének a kérdését is tanulmá-nyozta, mert összeíratna a budai házakban a férőhelyeket.¹

Zsigmondnak és a magyaroknak ez a szoros kapcsolata jut kifejezésre a

konstanzi zsinat eseményeiben is. Okleveles bizonyítékunk erre nem sok, de ami van, az sokat mond. Jól tudjuk, hogy az országok sorsát érintő diplomáciai egyezmények, egyházi konkordátumok nem emlékeznek meg azok nevééről, akik a részletmunkák küzdelmeiben verejtékeztek. A hivatalos kiadványokon csak az államfők, miniszterek neve látható. A *Fontes Juris Canonici* kötetei Gasparri bíboros államtitkár neve alatt jelentek meg, pedig közismert tény, hogy az egészet Serédi Jusztinián állította össze. A konstanzi zsinat eredményeit legfőbb fokon Zsigmond királynak köszönhetjük. De nyilvánvaló, hogy a részletkérdésekben mellette is ott voltak az egyházbírók tanácsadók. Találunk-e köztük magyarokat? Aldásy Antal a nagy nyugati egyházszakadás történetét csak 1389-ig, VI. Orbán haláláig ismerteti.² „Zsigmond és Spanyolország” című akadémiai székfoglalója már szorosán tárgykörünkbe vág, mert arról szól, hogyan próbálta Zsigmond lemondásra bírni Perpignanban XIII. Benedek ellenpápát. De a király kíséretéből csak Garay nádort említi néhány szóval, mint akinek szerepe volt a tárgyalásokban. Értekezése legvégen, az utolsó jegyzetben, mintegy házagkitöltés gyanánt még ezt mondja: „Amidőn Zsigmond Perpignanba menet Narbonne-ba ért, augusztus 27-én a narbonne-i érsektől 500 scudot vett kölcsön, november 27-én pedig 200 frankot. Ezen összegekről november 27-én állította ki a kötelezvényt, amelyben a pénz visszafizetését Konstancban ígérte eszközölni. A pénzt Benedek székesfehérvári prépost vette át a király nevében az érsektől.” Egy király mellett működő tanácsosnak a szerepe olyan fontos ügyben, mint ami a spanyolországi utat is szükségessé tette, nem merülhetett ki kölcsönszerző tevékenységben. Királyi oklevelekből látjuk, pedig azok sem írtak meg részletesen mindent, hogy Benedek prépost és magyar társai ennél sokkal többet tettek: az Anyaszentegyház egységéért fáradoztak, magyjelentőségű diplomáciai tevékenységet fejtettek ki. — Karácsonyi Jánosnak „Magyarország és a nyugati nagy egyházszakadás” című, 1885-ben megjelent doktori értekezése az őt jellemző fáradhatatlan adatgyűjtéssel összeállítja a konstanzi zsinaton megjelent magyarok névsorát, röviden megemlékezik Zsigmondnak és magyar kíséretének tevékenységéről, de inkább azt vizsgálja, milyen következményekkel járt az egyházszakadás hazánkra nézve. — Részletesebben szól a tárgyalásokról Fraknóinak „Magyarország egyházi és politikai összeköttetései a római Szentszékekkel” című műve. De még az ő adatait is sikerült oklevelekben bujkáló, eddig talán figyelemre nem méltatott bizonyítékokkal kiegészíteni.

Kezdetben Zsigmond és Magyarország ingadozás nélkül a törvényes pápa mellett állott. Ennek következménye, hogy azokat a francia eredetű szerzetesrendeket, amelyeknek fő monostora Franciaországban volt és a legfőbb irányítást most is onnét kapták, ott kellett megjelenniök a nagykáptalanokon, az 1380—90-es években a törvényes pápa felmentette a francia felsőbbeknek tartozó engedelmesség alól, önálló magyar apátokat, kormányzókat állított élükre. Ezt tudjuk a bencésekről, ciszterciákról, premontreiekről.³ De a francia udvar iparkodott nézeteinek megnyerni Zsigmondot. Erre vall, hogy az 1398. évi rheimsi fejedelmi összejövetelen Vencel német császár testvérének, Zsigmondnak a nevében is ígéretet tett, hogy a francia királlyal egyetértve IX. Bonifácot lemondásra fogják felszólítani. A fejlemények láttára Kanizsai János esztergomi érsek szóval és írásban figyelmeztette a királyt, hogy szakadár ne legyen.⁴ Zsigmond ekkor nem is állott az ellenpapa oldalára. De a szerencsétlen helyzet csakhamar úgy alakult, hogy akarva-nemakarva kezébe kellett vennie az események irányítását és tárgyalnia kellett az ellenpápákkal is.

Az egység helyreállítása felé az első lépést a törvényes pápa tette meg. XII. Gergely már trónralépésekor megígérte a bíborosoknak, 1407. elején pedig követe útján jelentette Zsigmondnak és a magyar főpapoknak, hogy hajlandó lemondani, ha ellenfele, XIII. Benedek is követi példáját. 1409. szept. 4-én a

civildalei zsinaton még abba is beleegyezett, hogy a pápaválasztás helyét Ruprecht német császár, László nápolyi és Zsigmond magyar király állapítsa meg.⁵ De a választásra nem került sor. XII. Gergely nem mondott le, mert az erőszakos, végtelenségig makacs Luna Péter (XIII. Benedek) nem engedett. Másrészt megnehezítette Zsigmond munkáját az a körülmény, hogy két halálos ellensége, Ruprecht és Nápolyi László is a törvényes pápa híve volt.

Az 1410. esztendő végre kimozdította a kérdést a holtpontról. Május 3-án meghalt V. Sándor ellenpápa és helyébe pártja május 17-én megválasztotta a hatalmas, eszes, de fondorlatos, eszközökben nem válogató nápolyi Cossa Boldizsár bíborost, aki XXIII. Jánosnak nevezte magát. A következő napon, 18-án Ruprecht császár is meghalt. Németország legtöbb választófejedelme XXIII. Jánost pártolta. Ennek következménye, hogy a német császári trónra törekvő Zsigmond is melléje állott. Néhány hét múlva, júniusban már követtséget küldött hozzá Bolognába. Az ünnepélyes küldöttség feje a spanyol őskortól származó, Firenzében született, de már kiskorában Budára került Scolari Fülöp, hazánk történetében Ozorai Pipo temesi főispán néven ismerős főúr, szónoka pedig az ékeesszavú székesfehérvári prépost, Zólyomi Benedek volt, akiből később győri püspök lett.

Zsigmond a megegyezésnek feltételeket szabott. Ezek közül a szorosan vett egyházi jogi természetű kívánságokat (gondolunk itt elsősorban a főkegyúri jogra) XXIII. János ugyan nem teljesítette, de készséggel megadta a királynak és híveinek a felmentést az 1403. évi felkelés után jogtalanul elfoglalt egyházi jövedelmek visszatérítésének kötelezettsége alól. Hozzáfűzte azonban, hogy Zsigmond és alattvalói a jövőben az Egyház szabadságát tiszteletben tartásák. Kijelentette a pápa azt is, hogy Nápolyi Lászlóval szemben Zsigmondot ismeri el Magyarországot királyának és támogatni fogja ellenségeivel szemben. Ilyen értelemben a tárgyalások augusztus elején befejeződtek. A követség kánonjogi tanácsosát, Benedek prépostot XXIII. János már július 21-én apostoli főjegyzővé, protonotáriussá nevezte ki.⁶

Zsigmondot 1410. szeptember 20-án a német választófejedelmek egy része, 1411. július 21-én pedig valamennyien német-római királlyá választották.⁷ Ami eddig inkább csak egyéni törekvés formájában élt benne, hogy a három részre szakadt Anyaszentegyházat egy fő alatt egyesítse, az most neki, mint a legfőbb keresztény fejedelelemnek már kötelességévé vált. A nála megszokott szerénységgel hozzá is látott feladatához. A különböző lehetőségek mérlegelése közben arra a meggyőződésre jutott, hogy legeredményesebb lesz, ha személyesen tárgyal XXIII. Jánossal. Ezért Olaszországba készült. 1413. nyarán Dél-Itáliában, Felsőolaszországban tartózkodott s érintkezésbe lépett XXIII. Jánossal. A comói megbeszélésekre kiküldött bíborosoknak határozottan megmondta, hogy az Egyház helyzetén csak egyetemes zsinat segít. Ennek helyéül meg is jelölte Konstanzt. Közben a törvényes pápa megbízottjával, Rimini urával, Malatestával is tárgyalt. Miután XXIII. Jánosnak, XII. Gergelynek a kiküldöttjeit sikerült bizonyos mértékig megnyerni, hogy a gondolat kútba ne essék, hogy XXIII. János vissza ne lépessen, Zsigmond 1413. október 30-án már fel is szólította az egész keresztény világot, hogy gyűljön össze Konstanztban egyetemes zsinatra.⁸

Ilyen előkészületek után indult Zsigmond Lombardiába XXIII. Jánoshoz. Kíséretében voltak az egyháziak közül Zólyomi Benedek, Késmárky György győri szentadalbertihegyi prépost, Thordassy János esztergomi, váci, budai kanonok, a világiak közül Ozorai Pipo temesi főispán, Csapy András, a sárkányrend vitéze, Rozgonyi István és György, Buzlay Balázs és még mások.⁹ Zsigmond és XXIII. János 1413. december elején találkozott Lodiban. Az itt meginduló és Cremonában folytatódó tárgyalásokon tevékenyen közreműködött Zólyomi Benedek. 1415. február 2-án Konstanztban kiadott levelében hálás szívvel is-

meri el a király, hogy tanácsosa, Benedek prépost fáradságot, költséget nem kímélve milyen hathatósan közreműködött ezeken a megbeszéléseken. Jutalmul őt és alsóvadászterti rokonait az esztergomi érsek jobbágyai közül nemesi rangra emelte.¹⁰ A tárgyalások eredménye az lett, hogy XXIII. János december 9-én bullát adott ki, amellyel 1414. nov. 1-re Konstanz birodalmi városba egyetemes zsinatot hívott össze.

Az a fontos körülmény, hogy az égető bajok orvoslására a kezdeményező lépést a világi hatalom tette meg, az egész zsinatra rányomta bélyegét. Ennek legfeltűnőbb megnyilatkozása az volt, hogy világi hívek, főurak, városi követek is résztvettek a tanácskozásokon, de csak az egyházzsakadást és a fegyelmi ügyeket illető kérdésekben. Itt szavazati jogot is kaptak. A másik rendkívüli mozzanat abban jutott kifejezésre, hogy a zsinati tagok nem fejenként, hanem nemzetenként szavaztak a nyilvános ülések határozathozatalai alkalmával. Az egyes tagok csak saját nemzetük részleges gyűléseiben érvelhettek és szavazhattak. A nyilvános üléseken szavazati joga volt Angliának, Franciaországnak, Itáliának, Német- és később Spanyolországnak. A kisebb népek képviselői az említett nagyok közül valamelyikhez csatlakoztak, a magyarok a németekhez.

Zsigmond a kíséretében lévő magyar főurakkal, nemesekkel és udvari papjaival 1414. december 24-én érkezett meg Konstanzba. (Az éjféli misén, mint diákonus, ő énekelte az evangéliumot!) Egykorú feljegyzések szerint a negyedfél estendeig tartó zsinat alatt kétezernél több magyar tartózkodott Konstanzban.¹¹ Karácsonyi összeállította a nevezetesebbeknek, az oklevelekben is szereplőknek névsorát. Ezekből emeljük ki a következőket:

Egyháziak: Kamizsay János esztergomi érsek 160, mások szerint 260 kísérel, Brenti András kalocsai érsek 28 kísérel, Scolari András váradi püspök, Dominis Simon traui (dalmát) püspök, Miklós ceretei címzetes püspök, győri segédpüspök¹², (Karácsonyi említ még három segédpüspököt Magyarországról, de kilétüket ő sem tudta megállapítani.) A káptalanokból megjelent: Benedek székesfehérvári prépost, Zsigmond tanácsosa, 20 kísérel, János esztergomi prépost, birodalmi alkancellár, Péter, az esztergomi Szent István-káptalan prépostja, Csetneki László esztergomi Szent György-mezei prépost, Uski János pécsi prépost, királyi alkancellár, Késmárky György győri Szent Adalbert-hegyi prépost, Lukács kalocsai prépost, László egri prépost, Lambert ó-budai prépost, Henrik prépost (e két utóbbi a budai egyetemet is képviselte), Domonkos aradi prépost, Rozgonyi Simon nagyszebeni prépost, Henrik váradi kisprépost, Tamás esztergomi kanonok, a kánonjog doktora, Békássy Miklós sasvári főesperes, Mihály szépesi olvasókanonok, Domonkos váradi örkanonok, Szinmay Péter, a királyi kápolna őre. Szerzetesek közül a garamszentbenedeki apát 18 kísérel, Szentháromsági apát 12 kísérel¹³, Kapornaki apát 12 kísérel, Kolozsmonostori apát 6 kísérel, ezek bencések; Pilisi cisztercita apát 7 kísérel, Vránai johannita perjel.

Főurak: Garay Miklós nádor 300 főnyi kíséreltel, Széchy Miklós volt nádor fényes kíséreltel, Stibor vajda 60 főnyi kíséreltel, Szántai Laczk Dávid erdélyi vajda, Albeni János horvát-dalmát bán, Maróthy János volt macsói bán, Tar Lőrinc főpincemester, Lévai Cseh Péter főlovászmester, Marczaly Dénes somogyi főispán, Ifj. Garay Miklós, Kórógyi Fülöp, Perényi Miklós, Héderváry Lőrinc, a királyné főlovászmestere, Móriczhiday János, Zudar István, Simon, Jakab, Benedek stb.

A kisebb nemesek közül is huszonhatot név szerint felsorol Karácsonyi, de hozzát teszi, hogy ezenkívül még tizenöt ismeretlen nevű főúr és nemes is előfordul az oklevelekben, nevük azonban az egykorú iratokban annyira eltört, hogy kilétüket nem lehet megállapítani. A városok közül követeket küldött Buda, Pozsony, Nagyszombat, Sopron, Kassa, Kolozsvár, Gyulafehérvár, Brassó.¹⁴

A magyar püspökök, egyetemi tanárok és városi követek legnagyobb része csak 1417. elején ment ki a zsinatra. De annál fontosabb, sorsdöntő szerepet tölthettek be ott kezdettől fogva a magyar világi urak és a király környezetéhez tartozó papok, különösen Zólyomi Benedek.

XXIII. János nem tudta megnyerni a zsinat bizalmát. Sőt azt kellett látnia, hogy az ellenszenv egyre fokozódik vele szemben. XII. Gergely a zsinatnak is megígizte, hogy kész lemondani, ha a két ellenpápa is hasonlóképpen cselekszik. Garay Miklós nádornak nagy része volt abban, hogy XXIII. János a lemondás gondolatával megbarátkozott. Elhatározását 1415. március 2-án a zsinatnak be is jelentette. Lépését azonban csakhamar megbánta. Március 20-án Frigyes osztrák herceg segítségével, lovásznak, mások szerint katonának öltözködve megszökött Konstanzból. Írást hagyott hátra, amelyben a zsinatnak minden határozata ellen tiltakozik és bíborosait magához rendeli Schaffhausenbe. A felbomlással fenyegető zsinatot Zsigmond erélyes fellépése mentette meg a válságos helyzetből. Hadait rögtön a herceg és a menekülő ellenpápa után küldte. Frigyes csapata vereséget szenvedett. A fogságba esett XXIII. Jánost a zsinat Konstanz közelébe, Rudolfszellbe hozatta és őrizetét háromszáz magyar katonára bízta. A megalázott Frigyeset Garay nádor kísérte a zsinat elé, ahol a herceg nyilvános ülésen kért bocsánatot és kegyelmet Zsigmondtól.

Május 29-én a zsinat XXIII. Jánost megfosztotta a pápaságtól, amibe az bele is nyugodott. A higgadságot és méltóságot mindig megőrző törvényes pápa, XII. Gergely látta, hogy az Egyház békéjét áldozathozatal nélkül helyreállítani nem lehet — időközben mondta ki a zsinat a pápafölöttiség hírhedt elvét —, azért követet küldött Zsigmondhoz ezzel az üzenettel: ha a most együttlévő zsinat nem tekinti magát törvényesnek, mert a törvénytelen pápa hívta össze, ha beleegyeznek abba, hogy most ő hívja egybe, de azon sem Cossa, sem hívei nem elnökölnek, akkor ő is lemond a pápaságról. A zsinati tagok elfogadták e föltételeket. Az 1415. július 4-én megnyitott ülésen Zsigmond elnökölt. XII. Gergely megbízottja felolvasta a pápa bulláját, amellyel a zsinatot most törvényesen összehívja, azután bejelentette lemondását. XII. Gergely, családi nevén Correr Angelo azután, mint portói bíboros-püspök, meg is jelent a zsinaton és általános tisztelet övezte 1417-ben bekövetkezett haláláig.

1415. július végén Zsigmond 1400 főnyi magyar kísérettel Spanyolországba indult, hogy az ott tartózkodó XIII. Benedeket is lemondásra bírja. Vele ment alkancellárja, Késmárky György győri szentadalberthegyi prépost, tanácsosa, Zólyomi Benedek, udvari káplánja, Náray Miklós győregyházmezei áldozópap is. Garay nádor előre utazott, hogy az útvonalak biztonságáról gondoskodják és a tárgyalásokat előkészítse. Mivel XIII. Benedek az arragoniai Perpignanban lakott, Garay rábírta az arragoniai királyt, hogy támogassa törekvéseiben Zsigmondot. Ferdinánd király meg is esküdött a nyakában függő szent kereszt ereklyére, hogy ha Luna Péter nem enged, ő is, a többi spanyol uralkodó is felmondja neki az engedelmisséget. Garay ennek alapján értesítette Zsigmondot, hogy a siker reményével jöhet Perpignanba. Zsigmond augusztus 18-án meg is érkezett. A nyakas Luna Péter azonban megkötötte magát. Hogy a lemondásra ne is kényszeríthessék, a további tárgyalások elől megszökött. Bevette magát Peniscola várába Valencia mellett s onnét azt hirdette, hogy az igaz Egyház övele van Peniscola várában, amint egykor az egész emberiség Noé bárkájában volt. De a nagyhangú kijelentések már hatástalanok maradtak. Zsigmond útjának meglétt az az eredménye, hogy a spanyol királyok is magára hagyták Luna Pétert.

Zsigmond azután átment Párizsba, majd Londonba, hogy a francia és az angol királyt is megnyerje terveinek. Anglia királyában ugyan szövetségest talált, de a francia ellenük dolgozott. Oka lehetett ennek, hogy Anglia és Franciaország között kegyetlen háború dúlt ekkor, de talán az avignoni pápaság

gondolata is kísértett még a francia lelkekben. Zsigmond ezért 1416. augusztus 15-én Canterburyben a francia király ellen szövetséget kötött Henrik angol királlyal. Fáradozásairól már június 2-án Westminsterben kelt levelével értesítette a konstanzi zsinatot.¹⁵ Feltűnő, hogy mindkét levél záradékában magyar királyságának uralkodási éve olvasható, sőt a június 2-i levél befejezése egyenesen ezt mondja: „Az egyetemes Anyaszentegyháznak szószólója és ragaszkodó fia, Zsigmond, Isten kegyelméből a magyaroknak stb. mindig fölséges királya.”¹⁶ Többi országának nevét meg sem említi, még német-római királyságát sem. Ebből is joggal következtetjük, hogy Zsigmondot magyarok kísérték el, magyar kancellária működött mellette Londonban, nem német. Más iratokból egyébként is tudjuk, hogy Zólyomi Benedek, Náray Miklós vele ment Arragoniába, Franciaországba, Angliába, mert itt tanúsított hűséges szolgálataikért, az Egyház egységének előmozdításáért, a király személyét tekintéllyel képviselő diplomáciai ügyességükért jutalmazta meg később a király Benedeket és rokonságát, érsekalsóvadkerti Dömötört, acchai Sas Jakabot 1416. február 1-én Lyonban kiállított levele szerint a fejérmegyei Labdászvassán és Jégháza birtokával¹⁷ a mai Baracska, Martonvásár vidékén. Zsigmond udvari káplánjának, Náray Miklósnak pedig ugyanilyen természetű érdemeiért kétségtelenül a király előterjesztésére V. Márton pápa 1417. december 7-én győri és veszprémi kanonokságot adományozott.¹⁸

Zsigmond nyugateurópai útja méltó eredménnyel járt. Az Egyház egységének kérdésében közös nevezőre hozta az uralkodókat, főpapokat. A makacs Luna Pétert a konstanzi zsinat 1417. július 16-án letette. Azután megtárgyalták az új pápaválasztás módzatait. Hosszas vitatkozás után abban állapodtak meg, hogy ezen kivételes alkalommal a jelenlevő huszonhárom bíboroson kívül az említett öt nemzetnek hat-hat, összesen tehát harminc megbízottja is vegyen részt a választásban. Ezek nov. 8-án konklávéba volnultak és 11-én Colonna Ottó bíborost választották meg pápának, aki az V. Márton nevet vette fel. Máltán zúgtak e hírre a harangok, máltán hangzott fel a Te Deum örömeinek — véget ért a gyászos nyugati egyházszakadás. Az a két ellenpápas kísérlet, amivel néhány nyugtalan ember a következő évtizedekben még megpróbálkozott, már nem jelentett veszedelmet az Egyház életében.

J e g y z e t e k :

- 1 Áldásy: A baseli zsinat áthelyezése Budára. 1900. 16 o.
- 2 Áldásy: A nyugati nagy egyházszakadás.
- 3 Karácsonyi I. m. 27.
- 4 A következőkben, ahol külön forrásmegjelölés nincs, Karácsonyit követjük.
- 5 Áldásy: Az 1409. évi cividalei zsinat története. 1896. 60.
- 6 Fraknói I. m. 318—321.
- 7 Karácsonyi I. m. 57.
- 8 Hefele: Conciliengeschichte, VII. 19—20.
- 9 Karácsonyi I. m. 57—58.
- 10 Hazai Okmánytár, II. 201—204.
- 11 Fraknói, I. 332.
- 12 Héderváry János győri püspök 1415 elején már betegeskedett, ez év végén meg is halt. Miklós segédpüspökkel kapcsolatban legyen szabad külgaztani Karácsonyi tévedését, aki azt írja, hogy Miklós spatulói származású ferenczrendi szerzetesből lett a győri püspök helyettese, 1417. aug. 1-én pedig scardonai püspök lett, de még ez évben meghalt. A győri segédpüspök azonban pálos szerzetes volt, mindvégig Győrött maradt, ott is halt meg 1428. szept. 20-án. Mindezt pedig elmondja saját sírköve, ami a múlt század második felében még ott volt sírja felett a győri székesegyház Szent László-kápolnájának padlózatába illesztve, ma pedig a székesegyház sírkögyűjteményei között látható.
- 13 Az oklevél csak abbas SS. Trinitatis-nak nevezi, azért nem lehet megállapítani, a lekeri, vagy a siklósi apátról van-e szó?
- 14 Karácsonyi. 61—66.
- 15 CD., X/V. 652—665.
- 16 Sacrosanctae Matris et universalis Ecclesiae Advocatus et Filius devotus, Sigismundus, Dei gratia Ungarorum etc. Rex semper Augustus.
- 17 H. O., II. 214—224.
- 18 Lukács Pál: XV. századi pápák oklevelei. I. k. 5. sz.

TÓTH FERENC VERSEI

HORGOLÓ NŐK

*Miképp e sima szálak
csillagrendszerre válnak,
úgy nyílik ki a fényre
tán sorsunk szövevénye.*

*Orkán gyilkolva dúlhat,
álmodó fürge ujjak
a nyargaló időnek
új húst sietve szőnek.*

KÖBÁNYAI HAJNAL

*Renezsánsz pompát fest az ég
kéményre, kormos falra,
ezüstcirádás felhőcskék,
rajzanak szinaranyba.*

*Királyi fényben hunyorog
száz recés gyári ablak,
pendül póznán a drót-ideg
ujján a sugaraknak.*

HÁLAADÁS

*Sorsunk kertésze, szívverésünk Atyja,
de jó, hogy soha nem volt foganatja
langyos kis harcaimnak ellened
s fogságodba vitt ösvényem szalagja.*

*Köszönöm álmaim hajótörését,
szürke napjaim minden botütését,
hogy nem gyerekrajz, — tervrajzod szerint
izzadom most lelkem építkezését.*

*Es köszönöm, hogy senkinek sem ártok,
szívekbe gombostűhegyet se mártok,
hogy nincs zöld mérget csordító epém
s a néma fákkal néha jelet váltok.*

HABFELHÓS NYÁRI ÉG

Hellén szemmel:

*Pihennek fön az istenek, dagadva száll a párna,
serlegét nagy lustán Zeusz a kék nektárba mártja.*

Középkori szemmel:

*Napszemű szőke angyalok fényes félkörben állnak,
hárójuk nem hallik ide. Jaj, mit is muzsikálnak?*

Ujkori szemmel:

*Főnn vitorlázni volna jó, szárnyalni szomjas tüzzel,
hajónk gyomrában habselyem s égi zamatú fűszer.*

XX. századi szemmel:

*Hurrá! A hangom elmarad! (S valami még utána.)
Hát ez vagy, bűvös messzeség? Hideg, szédítő pára?*

*Mit álmodtak a vén falak
e hosszú nyirkos éjjel?
Semmit. Lelkük: az emberek
elszálltak este széjjel.*

*Álmodni csak most kezdenek,
hogy fölbúgnak a kürtök,
szélesen úsznak álmaik:
fekete bársony füstök.*

AKÁCVIRÁGZÁS

*Akácerdő tövében
koca fekszik kövéren,
föld hűsébe gödröt ásott,
szemei: vad szorongások.*

*Orrával a gyökérbe
túr le: talán az kéne,
fölfalni lenn, ami fenn nyit:
azt az üde, fehér semmit.*

*Jaj de enyhe nincs neki,
magát búsan elveti,
zsiros szíve fölött méhek
éneklik a békességet.*

KATHERINE MANSFIELD NAPLÓJÁBÓL

(1919—1920. Részletek.)

1919 szeptemberében K. M. San Remoba utazott és néhány hét után egy kis bútorozott házat vett ki — a „Casettát” — Ospadellatthoz közel. San Remoban velem voltam, de visszatértem Angliába munkámhoz — az *Athenaeum* szerkesztéséhez — amint beköltözött, L. M.-el, a „Casettába”. Egy ideig K. M. nagyon bodog volt; később azonban a betegség, elszigeteltség, a tenger örökös zaja deprimálni kezdtek. (J. Middleton—Murry jegyzete.)

Et in Arcadia Ego.

Ulmi, szemben a kis kandallótűzzel, ölbetett kézzel és csukott szemmel, álmodozva újra látni szemhéjaidon a nap minden táncoló szépségét, érezni torkod lángolását, amíg elképzeled, hogyan érezted a sárga szín foltját, mikor Bogey egy boglárkát tartott álland alatt; amikor a lélegzés olyan élvezet, hogy szinte félsz lélegzetet venni — mintha egy pillangó emelgetné szárnyait a mellkasodban.

Még izlelni a meleg napfényt, amint elolvad a szádban, még érezni a nár-ciszfölkék felett nyugvó lágy, fehér illatot, és a rozmarynokok vad, fűszeres illatát, amelyek apró csoportokban nőnek a vörös sziklák között, a tengerparthoz közel...

A hold már emelkedik, de a tengeren és az égen még ott késlekedik a vonakodó nappal. A tengert éretlen cseresznyék rózsás színe nedvesíti és az égen repdeső sárga fény száll, olyan, mint a kanárimadarak szárnya. A pálmák törzsei nagyon merevek és nagyon tömörök. Csúcsukról felszökkennek a kemény zöld csokrok, amelyek mintha belevágnának az esti levegőbe és köztük ott vannak a magas és karcsú gumifák, sarló alakú leveleikkel és meghajló ágaikkal, amelyek félig kék, félig violaszínűek. A hold éppen a hegy fölött van, a falu mögött. A kutyák tudják; vonítani és ugatni kezdenek. A halászok átkiabálnak és fütyülnek egymásnak amíg behozzák bárkáikat, lent a parton néhány fiatal fiú fátyolos hangon énekel és gyermekírárs lármája hallatszik, lesült arcú és homokos lábú kisgyermeké, akiket most visznek az ágyba...

Fáradt vagyok, boldog és fáradt. Gondolod, hogy boldogok és fáradtak a százszorszépek, amikor becsukódnak éjszakára és a harmat leszáll reájuk?

Halál.

December 17. Amikor lefeküdtem, tisztáztam magamban, hogy mi volt az ok, amely „engednem” készítetett. Az erőfeszítés, hogy fent legyek, szívemmel, amely nem akar dolgozni. Egyáltalán nem a tudóm miatt. Kétségbeesésem egyszerűen eltűnt — egész egyszerűen. Az idő csodás volt. Reggelenként bejött a nap, egyre nagyobb aranyos fénykockákat rajzolt a falra és az ég, amelyet az ágyam körül láttam, olyan volt, mint a selyem. A nappal lassan nyílt ki, lassan, mint egy virág és sokáig tartotta a napot, sokáig, mielőtt lassan-lassan lehanyatlott. Ekkor múlt el a honvágyam. Nemcsak hogy nem vágyódtam arra, hogy Angliában legyek, de szeretni kezdtem Olaszországot — rágondolni is, — a napot — még akkor is, amikor túlságosan forró — mindig a napot — és ezt a teljességet, amelyben jó volt sütkérezni.

Két teljes éven keresztül gyötört a halálfélelem. Nőtt és nőtt, és nőtt, óriássá lett és ez volt, ami oly ragaszkodóvá tett, úgy hiszem. Tíz nappal ezelőtt elmúlt, nem törődöm többé vele. Egészen hidegen hagy... Az élet megmarad, vagy elmúlik.

Egy álmot kell itt leírnom. Első éjszakámon ebben az ágyban, azaz az első ágyban töltött nap után elaludtam. És hirtelen azt éreztem, hogy egész testem *összetörik*. Összetörtött valami viharos megrázkódtatással — valami földrengés-

sel — úgy törött össze, mint az üveg. Egy hosszú, rettenetes remegés, érted, a gerincoszlop, a csontok, minden darab és minden részecske remegett. Mély, zavart morajt hallottam, és valami remegő zöldes ragyogást éreztem, olyant, mint a törött üvegé. Amikor felébredtem, azt gondoltam, hogy heves földren-gés rázkódtatott meg. De nyugodt volt minden. Lassan szállott le reám a meg-győződés — hogy ebben az álomban meghaltam. Most élni fogok tovább — talán hónapokig még, talán hetekig, napokig, vagy órákig. Nincsen idő. Ebben az álomban meghaltam. A *lélek*, amely a halál ellensége, amely így megrázkó-dott és ilyen makacsul ragaszkodik, kitört belőlem. Most (1919. december 15-én) halott nő vagyok, és nem *törődöm vele*. Másokat megvigasztalhat, ha meg-látják, hogy az ember feladhatja aggodalmait; de nem fogják elhinni, soha többé, hogy milyen aggodalmaim voltak, amíg ez történt velem. És óh, milyen erős volt a szorítása körülöttem! Hogyan *imádtam* az életet és *rettegtem a halált!*

Szeretném megírni a könyveimet, szeretnék valamennyi időt boldogan együttöltetni J.-vel (nem nagyon bízom ebben), látni L.-et a napfényben és ibolyákat szedni — mindenféle virágokat. Nagyon sok mindent szeretnék még csinálni, valóban. De nem törődöm azzal, ha nem tehetem... Úgy látszik a becsület az egyetlen dolog (miért?), amely kiemelkedik, túl életen, szerel-men, halálon, túl mindenen. Egyedül ez marad meg. Ó, te, aki utánam jössz, fogsz hinni ebben? Végül az *igazság* az egyetlen, aminek *értéke van*: szívbe-markolóbb, mint a szerelem, sokkal örömtelibb, sokkal szenvedélyesebb. Egy-szerűen, ez *nem* enyészhet el. Minden más elenyészik. Én, mindenképpen, neki áldozom életem maradékát, és egyedül neki.

December.

Mostanában gyakran megtörténik velem, hogy amikor éjszaka lefekszem aludni, ahelyett, hogy elálmosodnám, sokkal éberebb leszek és itt, az ágyban fekve, elkezdek *átélni* jeleneteket a való életből, vagy elképzelt képeket. Nem túlzás azt állítani, hogy majdnem hallucinációk: olyan csodálatosan élők. Jobboldalamon fekszem és balkezemet homlokomra teszem, mintha imádkoz-nám. Úgy látszik, ez ennek az állapotnak a bevezetője. Azután, például este fél 11 van, egy nagy hajón az óceán közepén. Az emberek most kezdik el-hagyni a hölgyek kabinját. Apa bedugja a fejét és megkérdezi, hogy „nem akar-e valamelyikötök sétálni egyet, mielőtt lefeküsztek. Ragyogó odafönt a fedélzet.” Így kezdődik. Én *ott* vagyok. Részletek: Apa, amint összedörzsöli a kesztyűit, a hideg levegő — az *éjszaka* levegője, mindenek a pontos képe, a sárgaréz lépcsőkorlát és a gumilépcsők érzése. Azután a fedélzet — a szűnet, amíg rágyújt a szivarra, a kilátás a holdfényben, a hajó *biztos* moraja, a fe-délzeten az első tiszt, magasan, az árbócon, a harangok, a steward, amint egy tálcával a dohányzóba megy, a magas, rézkorlátos lépcsőkön lépkedve... Ezek a dolgok mind sokkal valóságosabbak, sokkal részletesebbek, *gazdagabbak* az életnél. És azt hiszem, folytathatom, amíg... Ennek *nincs vége*.

Megtehetem ezt, bármire gondolok. Csak személyiségek nincsenek. Én sem vagyok ott személyesen. Az emberek csak a csend részei, nem az eleven formáé — mélységesen különbözik ez attól — csak élettelen sémák.

Mindig meg tudtam ezt tenni bizonyos fokig, de csak amióta valóban be-teg vagyok, adatott meg nekem ez a — mondjuk így? — „vigaszdíj”. Oh, Iste-nem! Csodálatos dolog ez.

Megidézhetek egyes személyeket — például Doctor S-et. És akkor vissza-emlékszem, hogyan szoktam mondani J-nek és R-nek: „Ma nagyon szép volt”. Nem tudtam, mit mondok. De amikor így felidézem őt, és „arányaiban” látom, ekkor *valóban* csodálatosan szép. Itt újra teljes lesz, minden részletében, egé-

szen hüvelykujja formájáig, ahogyan átnéz szemüvege fölött, ajkai, amíg ír és főleg mindez összekapcsolva azzal a mozdulattal, ahogyan a tüt a fecskendőre teszi...

Újra átélem mindezt, akaratommal.

„Gyermekek?” kérdezte, sztetoszkópját kézbevéve, amíg én hálóruhámmal küzködtem.

„Nem, nem nincsenek.”

De vajon mit szolt volna, ha elmondom neki, hogy néhány nappal ezelőtt még volt egy kisgyermekem, öt és háromnegyed éves, meghatározhatatlan nemű? Egyes napokon fiú volt. Most két éve, nagyon gyakran kislány...

Február 8.

A Villa Flórában. A kertben a boldogtalan asszonnyal, aki kemény fa-ágyon fekszik. A spanyol brokát, a napraforgó egy darabja, Jinnie terve, **hogy** menjek oda és éljek ott. Visszajöttem és örömmel írtam meg mindezt J.-nek. Először gondolok arra, hogy szeretnék a római katolikus Egyházba lépni. Kell, hogy legyen *valamim*.

Gyötrellem.

A postás késett. Csöngetett, megkérdezte az örökös „déja passé?”-t és meghallgatta az örökös „pas encore, Madame”-ot. Végre Armand megjelent egy levéllel és az újságokkal. Elolvastam a levelet. És akkor *újra* megtörtént az, újra úgy tűnt, hogy egy iszonyú hangos remegést és reszketést hall: a szívverését. Hátrahanyatlott az ágyban. Sírni kezdett és nem tudta abbahagyni.

Megszólint az első csengetés. Felkelt, öltözködni kezdett, sírt és fázott. A második csengetés. Leült és összeszedte magát, a torka fáj, fáj. Vastagon bepúderezte magát és lement. A liftben: „Armand, cherchez moi une voiture pour deux heures juste.” És aztán egy és negyedóra a csillogó, hivalkodó, lármás étteremben, bort szürcsölgetve, hogy megállítsa a sírást és elnézve az állatokat, ahogyan szédüljék az ételt. A pincérek meglökték a székét, ahogyan az ételket ajánlották. Nem volt jó. Otthagyta és felment, de ez végzetes volt. Volt-e neki otthona? Egy kiscicája? Felesége volt-e valakinek? Túl volt mind-ezeken?

Felöltözött és lement a szörnyűséges hallba, mert itt, amíg a „*naggyvilággal*” kávéit ivott, nem mert sírni. Egy kis csukott hintó hajtott fel, öreg kocssal. Beült. „A la poste!” Oh, ezek a kicsiny hintók, mit is kellett kiállnia bennük! Kétkombos belsejük, a kék zsinórok és az elefántcsontszínű bojtok, és minden, minden! Hátradólt, felemelte fátyolát és felszárította könnyeit. De nem használt. A postahivatal tele volt. Várnia kellett a táviratokra, sorbanállva, szörnyű emberek között, akik a vállá fölött kiabáltak, szörnyű emberek. És most, hová? Egy adag *sal volatile* a gyógyszerárban. Ameddig elkészítették, gyorsan fel és alá járt az üzletben, kezeit tördelve. Egy doboz Kolynos volt ott. Órála beszélt, róla, az ő szobájában, amint haragjáról beszélt, azt mondta, hogy elmúlt már. Négy franc hetvenöt.

Átvette és megitta a keveréket és most, merre? Beszállt a kocsiba — az öreg ember az ajtóra akaszkodott — nem tudott beszélni. Egyszerre csak, lefelé az úton, a másik oldalon, nagyon komoly arccal Frances jött. Átvágott és megfogva kezét ezt mondta: „Deo gratias”. És ő hallgatott egy percig. Aztán hirtelen így szolt: „Jöjjön, menjünk el most M'Larenhez. Induljunk, ebben a percben. Egy nagyon nyugodt szobában vártak, tele könyvekkel, régi sötét színű metszetekkel és sötét, erősen kifényezett butorokkal. Frances kiment, előkészítő megbeszélésre és aztán visszajött érte és beléptek a doktor szobájába.

Alacsony volt, száraz, nyírott szakállal és finom, barna szemekkel. Tűz égett mindenfelé könyvek voltak. Német könyvek is. Frances állt, amíg a hosszadalmas, bizalmaskodó gondos vizsgálat megtörtént. A doktor végtelen fájdalmakat okozott. Amikor befejezte, ő felöltözött, és Frances azt mondta: „Doktor, életem vágya, hogy meggyógyítsam ezt a — kis barátnőmet. Segítenie kell, hogy ezt megtehessem, hogy megmaradjon nekem.” És az orvos némi szünet után, amit a másik döntőnek érzett, így válaszolt neki: „Úgy gondolom, tökéletes megoldás számára, hogyha önnel van. Nem kényszerül arra, hogy önnel legyen. Nem kényszerül arra, hogy szenvedjen a lármától és kellemetlen emberek állandó látványától. Olyan nagyon érzékeny és a betegsége — hosszas fennállása óta — ezerszeresen érzékennyé tette. Nyugodt volt, komoly kedves. Óh, ha tudhatták, vagy láthatták volna, ahogyan a szíve szűrt és szűrt. De sikerült mosolyognia és megköszönnie a doktornak, aztán Francos visszavitte a hintóba és el volt intézve, hogy egy héten belül elutazik.

Egész délután sárgaviolákat látott. Egyetlen tó sárgaviolája sem lenne soha — ha valaha is kertje lenne. Óh, az élet gyötrelme! Óh, keserű, keserű Élet! A sárgaviolákra és Shakespeare emlékeztette. Igen, ahogyan a „*Téli Regé*”-ben Perdita megveti kertjében a tarkaviolákat: „A természet korcsának nevezik.” Visszament szobájába és lefeküdt. Ujra olyan volt, mint Bavaria, csak rosszabb, rosszabb — és most nem lehetett gyógyszer bevenni, semmitsem. Ezt most ki kellett bírni és továbbmenni.

A villanás.

És aztán vannak, mégis, ilyen „villanások”, előbbrevalók mindennél, amit az ember valaha is írt (mit is írt az ember?) — mindannál (igen, mindannál) amit valaha olvasott, megrendítőek... A hullámok, amikor ma délután hazakocsiztam, és a magas tajték, ahogyan szétszóródott a levegőben, mielőtt lezuhant... Mi az, ami a szétszóródásnak ebben a percében történik? Ez az időtlenség. Ebben a percben (mit értek én ezen) benne van a lélek egész élete. Valakit feldobnak — túl az életen — „megtartanak”, és aztán — újra lent, fényesen, megtörtén, csillogva a sziklákon, visszahajtva, az apály és az áradás részeként.

Nem akarok érzelmes lenni. De amíg az egyik felmagasodott, szétszóródva a levegőben, megdermedve — amíg figyeltem a permetet — úgy éreztem, átélem magamban — egy életre — a fehér eget, a szakadozott szürkeség hálójával; a csuszamló, csobbanó, csillanó tengert, a sötét fatörzsek foltját a hegyfok előtt; a virágzó fákat, amerre elmegyek és még többet — a hatalmas barlangot, ahol saját lényeim (mint őskori tengeri-gyom-gyűjtők) mormognak, közönyösen és bizalmasan... és ezt a másik magamat, a kocsiban, külön ezt a másikat, aki esernyője hideg fogantyúját markolja, és egy hajóra gondol, fehér festékkel keményített kötelekre és a vitorlások nedves, csapkodó, olajos vásznaira... Élhet-e az ember valaha békében önmagával? Mindig nyugodtan, sohasem félbeszakítva — fájdalom nélkül — az egyetlennel, akit szeret, ugyanazon fedél alatt? Túlságosan nagy kívánság?

Miért szenvedni?

„Nem akarom, hogy más légy, mint aki vagy...”

„De ha sajátmagam lehetek, nem akarom megtenni azt, amire te kérsz... Úgy érzem, ez számomra erőszak. Az nem én vagyok, nem az én mozdulatom.”

Egymásra néztek és valamiért elmosolyodtak, valóban *mosolyogtak*.

„Tényleg, igazán nem tudom, hogy mit szeretnék csinálni. Az élet nem olyan egyszerű, mint mindez, tudod...”

És a zene folytatódott, vidáman, csillapítóan, biztatóan. Minden jó lesz majd, mondta a zene. Az élet olyan könnyű... olyan könnyű. Miért szenvedni...?

Ez az a zene, amire az elefántok bejönnek, hogy palackokból igyanak. Aztán bejön a bohóc, elveszi a palackokat és kiissza, saját maga.

Az utolsó várószoba.

Valakinek meg kell írnia egy orvos várószobájának történetét. Az üvegajtók, amelyeken besüt a kinti napfény; az őszi fák, sápadtan és finoman, a ciklámen, mintha viaszból lenne. Most bezörög egy tolóagy.

Gondolj az idegen helyekre, ahová a betegség kényszerít; az idegen emberekre, akik kézről-kézre adnak; a fekete kabátos úriemberek sorozatára, akiknek elstutogtad: 99, 44, 1-2-3. Az utolsó várószobára. Ez előtt valamennyi oly derűs volt.

„Akkor ugye nem gondolja, hogy az én esetem reménytelen?”

„A betegség hosszadalmas, de bizonyosan *nem* reménytelen.” Ez az egy azonban hátradől és megkérdezte: „Valóban tudni akarja?”

„Igen, természetesen. Óh, egész nyugodtan őszinte lehet.”

„Akkor AZ LESZEK!”

A kocsi jött és elvitte őt, feje a gallérjába temetve.

De a pezsgő egyáltalán nem volt jó. Meg kellett innom, mert ott volt, de volt valami határozott rosszindulat abban, ahogyan a kicsiny buborékok feldobták magukat a pohár széléig, táncoltak és meghasadtak. Mintha gúnyoltak volna engem.

Szenvedés.

Szeretném, ha vallomásomnak tekintenék ezt.

Az emberi szenvedés hátrátalan. Ha azt gondoljuk: „Most már elértem a tenger fenekét — nem sülyedhetek mélyebbre”, akkor még mélyebbre sülyedünk. S így van ez, mindörökké. Az elmúlt nyáron, Olaszországban azt hittem, hogy egyetlen árnyékkal több már a halál lenne. De ez az idei év oly sokkal szörnyűbb, hogy szeretettel gondolok a Casettára. A szenvedés mérhetetlen, maga az örökkévalóság. Egyetlen fájdalom örökkétartó gyötrelmet jelent. A testi szenvedés — gyerekjáték. Ha óriási kő zúzza össze a mellkasunkat — még nevethetünk.

Nem akarok meghalni anélkül, hogy jelét ne hagynám hitemnek, hogy a szenvedést legyőzhetjük. Mert én hiszek ebben. Mit tehetünk? Nem az a kérdés, hogy miképpen „haladjuk túl”? Ez hamis út.

Engedelmeskednünk kell neki. Ne ellenkezz. Vedd magadra. Hagyd, hogy elárasszon. Fogadd be teljesen. Tedd *részévé* az *életednek*.

Az életben mindaz, amit valóban befogadunk, megváltozik. Így kell a szenvedésnek szeretetté válnia. Ez a titok. Ez az, amit tennem kell. El kell hagynom a személyes szeretetet egy nagyobb szeretetért. Az élet egészének kell adnom azt, amit eddig egynek adtam. Ez a mostani gyötrelmem elmúlik majd — ha meg nem gyilkol.

Olyan vagyok most, mint akinek kiszakították a szívét — de elviselem! Ahogyan a testi világban, a szellemi világban sem tart örökké a fájdalom. Csak most olyan borzasztóan éles. Olyan, mintha egy lelki baleset ért volna. Ha meg tudom szüntetni majd, úgy, hogy túlélem megrázkódtatását és rémületét, ha megszüntetem úgy, hogy tovább tudok menni, erősebb leszek.

És itt, különös okból, megjelenik Doctor Sorapure alakja. Jó ember volt. Nemcsak a fájdalmat segített elviselni, hanem magyarázott arról is, hogy a

test betegsége talán szükséges, talán javunkra van, és mindig azt mondta nekem, gondolkozzam azon, milyen kis szerepet játszik az ember a világ történetében. Olyan tiszta szívé volt az én egyszerű, kedves doktorom, mint amilyen tisztaszívú Csehov is volt. De ezekben a betegségekben mindenki csak saját-magának lehet orvosa. Ha a „szenvedés” nem is megváltásunk útja, én majd azzá teszem. Megtanulom a leckét, amelyre tanít. Ezek nem üres szavak. Nem egy beteg vigasztalásai.

Az élet titokzatos. A félelmetes fájdalom majd elmúlik. Dolgoznom kell. Szenvedésemet el kell rejtenem valamibe. Át kell változtatnom. „A szomorúság örömmé változik.”

Sokkal teljesebben kell lemondani önmagunkról, sokkal mélyebben szeretni, érezni, hogy nem vagyunk egyedül — az élet részei vagyunk.

Oh, Élet! vigyázz rám! — tégy engem jobbá — taníts engem.

Ezt írom. Főlnézek. A levelek remegnek a kertben, az ég sápadt és én észreveszem, hogy sírok. Nehéz — nagyon nehéz szépen meghalni!...

Élni — élni — ez minden. És úgy hagyni az életet ezen a földön, mint ahogyan Csehov hagyta itt és Tolsztoj.

Emlékszem, hogy egy rettenetes műtét után, valahányszor eszembe jutott a megfeszülő fájdalom, sírni kezdtem. Minden alkalommal újra éreztem és sohasem tudtam elviselni.

Ez az, amin uralkodnunk kell. Különös! A két ember, aki mindezt elhagyta: Csehov — meghalt — és a hanyag, közömbös Doctor Sorapure. Ezt a két jó embert ismertem.

19 — 12 — 1920.

Fordította Beney Zsuzsa

REGGELI BÍZTATÓ

*Sziszegnek hajnaltájt a mozdonyok,
fűrészelik a csendet;
az ablakok redőnye mocorog,
kitáruul a figyelmed.*

*A töltés nemsokára bandukol,
nyújtózkodik, ha felkel;
szabadot int a karcsú szemafor,
s halkán befut a reggel.*

*Indulsz, de hajlott válladon köd ül,
új nappá lett a tegnap;
különc utak rejtvénye vesz körül,
és éjszakára elhagy.*

*Remélj! Madárraj ring fejed fölött,
daluk biztatva tör fel,
s szétcsipdesik a terjengő ködöt
ártatlan csacska csőrrel.*

Szabó Géza

SZABÓ ANNA VERSEI

MARCIUS

*Ös óta hordjuk a kabátot,
gyűrött már, mert sokszor megázott.
Kopottak utcánkban a házak
— hol késnek a tavaszi lázak?
A rügyek gyáva, sötét gombok.
Makacsul szürke téli gondok
ülnek rajtunk, köröttünk némán.
A föld mélye sem tudja még tán,
hogy jönnie kell a tavasznak.
Arcok és kezek fáznak, asznak.
— Didergő, fáradt, fanyar ízzel,
közönyösen, mint ki nem ízlel
és nem is vár tavaszi vágyat,
mint ha szellő zörrent egy ágat,
valahol mélyen,
bent, bent, egészen,
túl testen, léten,
a lelken is túl
és az észen,
egész közel, végtelen messze,
sötétben, mint a sötét este
— int valaki, aki nem élt még.
Se te, se én,
se olyan, akit ismerünk.
Homály fekete éjjelén
vár rád és rám.
Felé megyünk.*

HAJOZUNK

*Habok az óceánon egyenletest görögnek,
az esőcseppek ott is csak csöppenként csöpögnek.
Hajók bús kürtje harsan, halász hálója leng,
köd kóvályog körötte, beburkol idegent,
barátot, halat, sellőt, mesét és igazgat,
szándékot, álmat, vágyat, szavunkra mit se ad.
A kiáltás hiába, csak zúg, csobog a hab.*

*Hajók bús kürtje harsan, indul, indul a test,
innenső partról átra, a föld más oldalára,
sok-sok hullámon át...*

*Mi pedig ernyedt vállal
hajózunk tompa álmok görgő nagy tengerén,
keresztül rémes mélyek mindent nyelő vizén,
apró bajjal telt mából távol szép végtelenbe,
gyűrött lepedőn, párnán a hétfőből a keddebe.*

SZEPTEMBER 8.

*Két lepkét láttam: kergetőztek,
a nap, a nap sütötte őket.*

*Fehérek voltak, mint a jázmin,
mint hogyha nem is volna más szín,*

*— csak még talán az égnek kékje:
Szűzmária ünneplő köténye.*

EGYES SZÁM ELSŐ SZEMÉLY,
MÚLT IDŐ

*Ültem, álltam,
jöttem, jártam,
hoztam, vittem,
bíztram, hittem,
megcsalódtam.*

*Alltam, álltam,
vágytam, vártam,
vittam, birtam,
sirtam, irtam,
olvastam, de másnak szólt.*

*Ittam, ettem,
híttam, mentem,
fültem, fáztam,
bíztram, vágytam,
eltemettem.*

*Megpróbáltam énekelni,
este lett.*

Ezt a kitüntetést kilencszázharmincötben kaptam. Fogós telünk vót, amolyan szegényembert pirosító.

Ott szögáltam én kérem, akkor már huszadik éve becsülettel. Szerettek is engem, mert én már minden reggel hat óra után befűtöttem a főfelügyelő úrnál, pedig csak nyóc órára gyűttek be. De bizony akkorra már olyan meleg is vót, hogy a kaucsukgallér hamarosan az ablakkilincsre került.

Ezért pedig négy órakor keltem, végig a télen. Dehát nem vótam én sípoló, zászlólengető bakter, hanem irodai altiszt. Attul fogva mindnyán, hogy a sógorom beajánlott. Aztán meg portás is vótam, a főkapuban.

No, de nem ez a lényeg, mert a dícséret máshol esett.

Ugy kezdődött az a nap is, mint a többi. Az asszony — nyugodjék — föltette a kávé, szalonnát vágott, kivikszölte a cipómet. Igaz, na mégse egészen olyan vót már a reggel se. A borotvám sehogyan akart fogni és ahogy csapkodtam a szíjhoz, hát belevágtam a szélibe. Sajnáltam is, mert még a háborúból vót. Keserves borotválkozás esett vele, dehát köllött. Mert az irodánkban sokféle ember bajlódott egész nap. Aztán akár ismertek, akár nem, csak jobb szemmel néztek az arcomra — pedig a legtöbbje aranyozettás vót.

Mikor bevégeztem, cipőt húztam, s megreggeliztem. Addig az asszony leszedte a pihét a fekete nagykabátomról. Megtanulta mellettem ő is a rendet! Hiába, no, irodai embernek mégis más formája köll, hogy legyen.

Hat óra előtt bent voltam. A takarítóasszonyok még előbb jöttek. Mert nagyon becsülték, ha szóvá tettem a munkájukat. Egyiket-másikat bizony visszahívtam egy párszor, ha poros maradt a telefon — meg aztán ketten vótunk csak, s odakint sötét vót. De az én szavamra gyűttek. Biztos állás vót a vasút. Legtöbbnek a férje se dógozott, én meg sokat tettem értük. Sokszor megkérdezte a főfelügyelő úr az én véleményemet:

— No, Ferenc, melyik menyecskét ajánlja?

Mert én tudtam, melyik a tiszta, melyik az akaratos, melyik a hajlandó.

Mondta is a főfelügyelő úr, amikor Miskolcra helyezték:

— Hej Ferenc, maga nélkül, mintha kolostorba mennék.

Szóval befűtöttem, mert ezt csak magam szerettem csinálni. Nem is vót ott soha ennyi füst se!

Mikor már a szentet is rátettem, csak aztán ültem le, s háromnegyed nyócig az újságot is kiolvastam. Akkor már szállingózni kezdtek a díjnokok, meg a kézbesítők — szóval az alacsonyabbja.

A főfelügyelő úr pontosan nyóckor jött. Ahogy ő benyitott, hát ahhoz az óráig lehetett vóna igazítani.

En ismertem őtet a legjobban. A többiek csak akkor merték az „alázatos jóreggelt” elmondani, ha már hallották, hogy én elmondtam és azt is, hogy milyen hangon mondtam el. Mert a főfelügyelő úr nagytekintélyű ember vót, alkinek nem csak a hivatalban, de otthon is megvan a maga gondja. S nem mindegy az, hogyan köll elkezdenie a napot.

Tudtam én azt is, hogy színészné a felesége vidéken, mert egyszer csomagot küldött velem hozzá.

Igy azután mindig eltaláltam a hangot. A sokféle naplopó meg utánam. Bólogatott is a főfelügyelő úr és visszamondták, hogy egyszer azt mondta a főnök úrnak:

— Tűzbe mennének értem az embereim. Ez a Ferenc meg valamennyi között a legkülönb.

Ezt mondta a főnök úrnak bizalmas kettesben. Dehát én megtudtam, mert sokmindent tudtam, még a díjnokoknál is többet. Akkor aztán elkezdődött a

nap. Sokszor megállni se vót idő. Azt szerettem én kérem, a munkát. A főfelügyelő úr meg énbennem bízott a legjobban.

— Ferenc — mondta — legyen szíves elszaladni az anyósomhoz két emberrel, s irányítsák be a tüzelőt a pincébe.

Azt is szerettem bennem, hogy én a rövid szóból is értettem. Tisztelegtem csak és már mentünk is. Kényelmes munka vót, igaz, de két gyöngö embert tanáltam vinni, akik a nagy hidegben is csuromra izzadtak. Az is igaz, hogy hordták derekasan, alig győztem számolni a kiskonyha ablaka mögül.

Nem vót ott lógás kérem, ahol én vótam. Tudták azt az emberek is. Én meg a családossal szerettem menni, mert azok megtisztelték a munkát. Igaz, kevésnek vót akkorában olyan biztos kenyere, mint a vasút.

Mondom, én számoltam a kosarakat. Jó számoló vótam, az ilyen munkát mindig rámbízták. Nem is tévesztettem, mégha pályinka vót is bennem. Pedig ott a kiskonyhában egy egész félliteres üveggel rámbízott a nagyságos asszony:

— Igység, Ferenc az egészségemre. — Kicsit nyers a fa, amit hoztak, de azért jó.

Azzal már magamba is hagyott. Elmagyaráztam az embereknek a dolgukat, aztán beültem. Jójú meleg vót, szunyókálni is lehetett vóna — dehát a fára vigyázni köllött.

Sok vót a tolvaj abban az időben.

Délre készen vótunk. Az emberek maradtak vóna még, egyikük a kiskonyhába is betelepült vóna, dehát a szolgálatban nem ismertem pardont. Indultunk vissza azonnal. Jelenttem a főfelügyelő úrnak, hogy elvégeztük a megbízatást. Akkor intett, hogy jól van, most már ebédeljek meg.

Két óráig aztán nem vót semmi. Csak leskelődtem kifelé az ablakon, hogy rakják ki lent a pályán a szenet, meg a fát. Jól a világosba álltam, hogy lássák, ottvagyok. Mert a tekintély, az köll az embereknek. Anélkül csak elkanászkdoktak, meg loptak vóna. Két órákor beszólított a főfelügyelő úr. Kabátban vót akkor már, hazafelé készült. Mindig mondta is, hogy aki a fejével dógozik egész nap, az nem gürcölhet annyit, mint aki csak a testi erejét használja.

Megmondom őszintén: sokat művelődtem mellette. Valahogy mindig ki-mondta az ember gondolatát.

— Fontos munka vár magára Ferenc — mondta.

— Megszoktam én azt, kérem alázattal — akartam felelni, de tudtam, nem szereti, ha valaki bizalmaskodik vele, hát csak annyit rántottam össze a bokámon, hogy: igenis!

— Maga a legmegbízhatóbb ezek között itt. A fakereskedők panaszo-lják, hogy lopják a szenet, meg a fát. Estére menjen le a mázsaházba, fűtsön be jól és figyeljen. Aztán ha valamit hall, csak kiabáljon őrszemesért. Ügyesen csinálja, Ferenc. Ha kell, maradjon itt egész éjjel.

— Igenis, alázattal, főfelügyelő úr.

Tisztelegtem, ő aztán elment. Olyan izgatott lettem, mint suhanc koromban, amikor sütőtököt loptam, hogy a kenyeret pótoljuk otthon, mert az sose vót. Elette a nyóc testvérem.

Sötétedéskor átköltöztem a mázsaházba. Akkora szoba vót, hogy két lépés oda, három ide, s megjárta az ember szélét, hosszát. A raktárostól kértem ki pokrócot, s az asztalon takaros helyet fészkeltem magamnak. Befűtöttem alaposan, mert tüzelő vót elég. Karnyujtásnyira tőlem ott álltak a teli vagonok. Háromszor is fordultam a vödörrel, mert ami biztos, az biztos. Ahogy esteledett, egyre jobban mart a hideg. Morgott a kályha, mintha a tüzes oldalát fájlalta vóna.

— Meg is fogom én a tolvajt, akárki legyen is az! — gondoltam magamban. Hadd legyen boldog a főfelügyelő úr, ha a főnök úr kezét fog vele, s azt mondja:

— Derék embereid vannak, Géza!

Kivettem a zsebórámat, s felakasztottam a falra. Tíz óra felé járt. Egyszer csak kopogtak. Gyött az őrszem váltás.

— Aggyonisten!

— Jóestét!

Török őrmester vót, szintén régi szolgálatos. Csupa zuzmara a bundája. Két-három szót váltottunk csak, aztán ki is ment, hogy körülnézzen.

— Majd visszajövök — mondta. — Mára hírt hallottam Szabó Erzsirül.

Azzel elment. Igen jól emlékszem minden szóra, mert fontos nap vót az. Még azt is, mintha hallanám, hogy azt a lányt említette, akivel egy faluból valók vótunk, s valami miatt igen meggyült a baja a rendőrséggel.

Becsuktam Török után az ajtót, s akkor — nagyot dobbant a szívem. Hallottam, hogy valahol megütődött a vagon oldala.

Azért, ha irodai ember vótam is, ismertem én ezt a zajt. Olyanféle az, mintha az üres hordót megkopogják, csak még mélyebb és nem szól olyan sokáig.

Nemsokára megint csak koppant.

— Hát ez a fa — mondtam magamban és már vettem is a kabátomat. Leoltottam a villanyt, elzártam a kályhát — s kifelé. Pár pillanatig levegőt se kaptam, olyan hideg vót. Odabent meg, mint a mozdonyon.

Megkerültem a házat, a farakásokat. Jól ismertem én itt az utat. Nem is köllött sokáig mennem, az egyik vagon tetején látok egy alakot, ahogy dobálja lefelé a fát. A földön meg egy kisebb forma, az meg tartja a zsákot.

Hagytam őket. Mentem Törökért. Hát, ő meg a másik oldalról figyelte ugyanezt a két embert. Csak intett, amikor meglátott, s azzal máris előléptünk.

— Maguk kicsinálnak itt? — dördült rájuk Török. Jó hangja vót, temetéken is énekelt. És már fogta is a kisebbik ember gallérját.

— Hiszen ez gyerek! — hallom egyszercsak megint fölkiáltani. — No, megállj, gazember.

A másik, aki a vagon tetején vót, szó nélkül lejtött és megállt Török mellett.

— Ne bánts a fiamat. — Csak ennyit mondott.

Török megfogta az ő karját is.

— Gyerünk!

Én mentem előre, bekísértük őket a mázsaházba. Meggyujtottam a villanyt, rögtön tettem a tűzre, mert igencsak fáztam és Töröknek se lehetett kellemes az éjszakai sétálás. Még ha a kincstári bunda kályhameleg vót is.

Csak, amikor mindent elrendeztem már, vettem szemügyre az embereimet. A gyerek tán tizenkét éves lehetett. De olyan züllött gazemberség vót már az arcán. Zsákba vót csavarva a lába, meg mindene. Még a feje is. Nem is vót rajta más, csak zsák. Az is rongyos és bűdös. Az apján valami ruhaféle vót. Azon meg akkora foltok, mint a mázsakőnyv.

Török a sarokba állította őket. Meg se moccantak. Lassan, nehezen járt a szemük. Először azt hittem a nagy melegtől. De aztán, amikor Török csak úgy játékból fölemelte a kezét, s az ember összerezzen, láttam, hogy félnek tőlünk.

Igaz, nyavalyás alak vót az az ember. Olyan pályinkás-szegény. Akinek éppen annyi bele van csak, hogy az ital átfolyjon rajta. Beesett vót az arca és szénporos. Nem is tudom, hogy vitték vóna el a zsákot, ha megtörik.

En még jó húsbá vótam akkor, nem ám ilyen száraz öregem, mint most. Mindennap megettem a harminc deka szalonnámat. Törököt is láttam néhány-szor uzsonnálni. Jó darab sonkát falatozott, azt szerette. Két disznót vágott akkor télen is.

Török levette a bundáját. Leültünk az asztal mögé, s a két tolvajt közelebb intette.

— Kihallgatás lesz!

Elővette a noteszát, ceruzáját és kérdezett.

— Neve?

— Láng József.

— Születési hely, év?

— Ujpest, 1900.

— Foglalkozása?

Idáig rendben ment minden. Ennél a kérdésnél az ember ránézett a fiára, aztán Törökre és azt mondta:

— Naplopó!

Erre — máig sem tudom mért — elkezdtek nevetni a fiával. Törököt meg előntötte a méreg. Engem is. Csakhogy én nem adhattam pofont, de Török igen. Adott is. Az embernek kisebbet, a gyereknek nagyobbat. A gyerek rögtön bőgni kezdett, az ember meg ökölbesorította a kezét. Erre én is felálltam és jelentősen rátámaszkodtam az asztalra, vele szemben. Ez aztán lecsendesítette a szándékát. Összenéztünk Törökkel, s intett a szemével, hogy jól van. Visszaültem a helyemre.

— A kihallgatást folytassuk — mondta aztán Török. Egy kis büszkeség is vót bennem, igaz. Hogy a hatóság így megtisztel engem és belevon a maga dolgába. Hiába, no, mindig becsültem én a törvényt. Jó bírák leszünk mi itt, Törökkel.

— Mi a foglalkozása?

— Lakatos voltam, amíg voltam.

— MÉR lopott, mér nem dógozik? — kérdeztem én.

— Felejjen — kiabált rá Török.

Akkor már nagyon mérges vótam. Hiszen én is megöregedtem tisztességben, ez meg akár a maga mestere is lehetett vóna már. De tolvajkodik inkább, mert az könnyebb. Kicsit bántam azért, hogy köbeszoltam, de hatósági ember vótam én is. Egyenruhás. Ez meg itt tolvaj civil. Török megnyugtatóan nézett rám: jó kérdés vót, nincs semmi baj.

— Maguk talán adnának munkát? — kérdezte az ember. Megint pökhendi vót, mint Török fenytése előtt. A gyerek se sírt már, csak szipogott. Egyszer-csak megszólalt:

— Jó meleg van itt. Anyának is ez kellene.

— Fogd be a szád! — szolt rá Török.

Helyesltem a szigorúságát.

— Hát most micsináljak én magával? — kérdezte aztán az embert.

— Maga a hatóság, nem én.

— Hú a keserves mindenit az anyádnak! — ugrott föl Török. — Hát tinektek csak az a jó, ha gumibotos az ember?

En is előbbrecsúztattam mind a két kezemet az asztal lapján és kiterítettem, hogy lássa, jó szélesen.

— Nem akartam én magát bántani — vonogatta vállát a tolvaj — csakhát az az igaz: azt teszen, amit akar.

Török visszaült, én is behúztam a kezemet, s folytattuk a kihallgatást, immár harmadszor.

Ment azután minden, mintha menetrend szerint lett vörfa.

— Miből él ?

— Segélyből, meg...

— No ?

— Meg alkalmi keresetekből.

— Ilyesféléből, mi ? — mutatott Török a félig megszedett zsákra.

— Ezt nem akartam eladni. Magamnak.

— Hol lakik ?

— A Nyár utcában.

— Főbérló ?

— Nem mondhatnám. Még hét család lakik abban a fásufniban.

— Mutassa a papírjait.

— Kérem.

Igen mocskos bejelentőt szedett elő. Alig bírtuk kibetűzni.

Odakint meg közben szél támadt, hófúvás kerekedett. Elég jól bedudált a hasadékos ajtón.

— Teszek a tűzre — mondtam Töröknek, mert láttam, hogy megborzongott.

Rátettem az utolsó szenet, de nem akartam kimenni és egyedül hagyni az őrmestert. Eszembejuttot valami.

— Boríts ki a zsákját, ide a kályha elé ! — szóltam rá az emberre. Török felnézett a papírról, összemosolyogtunk. A gyerek nagykeservesen ránézett az apjára, az meg visszapislogott egyet-kettőt, s hozta már a zsákot.

Kiborította, aztán visszalépett a helyére.

Igaz, azt is szemtelenül tette, mert a szén porosát rászórta a cipőmre, annak pedig fényesnek köllött lenni mindig.

Dehát azért nem szóltam. Megkapja majd még ezért is !

Ráraktam a tűzre, meg is piszkáltam, hamarosan tüzes meleg lett. Török elővette a zsebkendőjét és a homlokát törölgette. Visszaültem én is, vizsgálódtuk tovább az embereinket.

Az apja csak állt a fia mellett, átfogta a vállát, símogatta a fejit.

— Magán nem látszák, hogy megbánta — szólt Török, igen okosan.

A gyerek megint szipogni kezdett, az anyját szólogatta. Az ember nem szól, csak nézett valamerre. Megint elfogott a méreg, sajnáltam, hogy nem én vagyok a Török helyibe, másként bántam volna velük !

— Bekfisérem az őrszobára, tartsa a kezit !

Török bilincset rakott a talvaj csuklójára, amelyik olyan vékony vót, hogy majdnem kicsúszott a karikákból. Most már igen engedelmesen túrt, csak indulás előtt szólalt meg.

— A fiam, törzsőrmester úr ?

— Velünk jön.

Előretuszkolta a két tolvajt, aztán nekem szólt.

— Maga maradjon csak, Vörös úr, ebben az itéletidőben. Majd holnap leadhatja a tanúvallomását.

Aztán, hogy a gyerek, meg az ember ne hallja, halkán odasúgta:

— Nagyon jó szén ez. Egy zsákkal félretehetne.

Ráhunyoritottam, kezefogtunk.

Kinyitottam az ajtót, a küszöb fölött rögtön bevágott a hó. A tolvaj olyan hirtelen húzta össze a kabátját, hogy a háta megrepedt. Majdnem elnevettem magam, de aztán ránéztem Törökre, s láttam ő is mennyire fázik. Magsajnál-tam azt a jóságos embert. Ennek még éjszakája sincs.

Elmentek hát, én meg bezártam az ajtót. Lefeküdtem. Kicsit kemény vót a hely, dehát nagyon álmos vótam.

Hat óra lehetett, amikor fölébredtem. Gyorsan összekaptam magam, amennyire lehetett kisímogattam a ruhámat, rohantam az irodára tüzet rakni. A takarítónők végeztek éppen. Begyújtottam, s aztán leültem az újsághoz.

Pontosan nyóc óraker benyitott a főfelügyelő úr. Hangosan, büszkén mondtam az „alázatos jóreggelt”. Igen fáradt vót az arca, éppen csak biccentett, s ment a szobájába.

Annyi idő telhetett csak el, míg a kabátját levetette, s már nyílt megint az ajtaja. Nekem torkomba ugrott a szívem. Pedig minden nap találkoztunk, de hát az más vót. Mentem aztán és lejelentkeztem.

— Alázatosan jelentem itt vagyok.

Azt is akartam jelenteni, hogy parancsára lefogtunk egy tolvajt, de hát amíg nem kérdezett, nem illett beszélni.

Láthatta az arcomról, hogy valami történt, mert csak rámnézett, és már kérdezte is.

— Na, mi vót ?

— Alázatosan jelentem, én, meg Török őrmester az éjjel elfogtunk egy széntolvajt egy fiatalkorúval.

— Mit ?! Fiatalkorút is ? — háborodott föl egyszerre a főfelügyelő úr. Micsoda züllött, aljas népség ! Már a gyerekeket is lopni tanítják ? Folytassa, Ferenc.

— Török őrmester mindkettőjüket bekísérte.

Elhallgattam, s láttam, nagyon tetszett neki, hogy ilyen röviden mindent elmondtam.

Aztán keztenyujtott. Amikor este az asszonynak elmeséltem, alig akarta elhinni. De a java még hátra van !

A kereskedő, akinek a szenét megmentettük, húsz pengő jutalmat adott. Nagy pénz vót ez akkor, hiszen annyian csavarogtak munka nélkül. De még ez se vót minden. A délutáni órákban hívatott a főnök úr. Egy kicsit vártam én ezt is, de azért mégis váratlanul megörültem. Többen is vótak odabe az irodába, ami jó vót, hadd lássák.

— Vörös Ferenc — mondta a főnök úr — igaz vasútas módján viselkedett. Testi épségét se kímélve, saját jószántából, éjjeli pihenését is föláldozva, tolvajt fogott. Az ilyen ember hős. Ezért a tettéért kitüntetésre javasolom. Nagyon elszaporodtak a tolvajok, de amíg ilyen emberek vannak, nem kell félünk. Mást is mondott még, de nem emlékezhetek mindenre, régen vót már igaz, több mint húsz éve.

Megkaptam aztán a kitüntetést, de rászolgáltam én azután is. Másnap egy fél kocsival vittünk a főnök úr pincéjébe, abból a jó szénből. Mikor a fuvarral végeztünk, s jelentettem neki, kezefogott velem másodszor is. Attulfogva példakép lettem, s most is megbecsülnek. Mert a becsület együtt öregszik az emberrel.

Mát ez az én kitüntetésem története.

A XII. századból való „Ancrene Riwe”-ben, amely „a remete vagy zárдалakó nők szabályzata” kíván lenni, olvassuk, hogy az ilyen nőket madarakhoz lehet hasonlítani, „mert elhagyják a földet, azaz a törődést a világ dolgaival, és szívük lendülete a magasba, az ég felé röpíti őket”. *Neville Braybrooke* szerint ez a hasonlat nagyon ráillik *Simone Weilre*, ugyanúgy, mint a következő hasonlat *Edith Steinre*: „Kiterjesztik szárnyaikat, mint a repülő madár: lelkük feszülésében és testük szenvedéseiben az Isten keresztjét hordják.”

*Simone Weil*ről és *Edith Stein*ről is többször szoltunk már folyóiratunkban. *Braybrooke* tanulmánya azonban, amelyet „A hívott és a választott” címmel az *Études* tett közzé, érdekes szempontokat és új mozzanatok is tartalmaz. *Edith Stein*, mint tudjuk, a múlt század vége felé, 1891-ben született, 18 esztendővel előbb, mint *Simone Weil*. Soha nem találkoztak egymással s egyikük kezébe sem jutott el a másiknak írása. *Edith Stein* utóbb klostromba zárt szerzetesnő volt, *Simone Weil*ről elmondható, hogy szociális próféta és vallási misztikus volt. Az, hogy napjainkban mégis együtt emlegetik őket, a német náciizmus szörnyű embertelenségeivel függ össze. *Keresztes Benedikta* nővér, régebben *Edith Stein*, 1942-ben halt meg egy *auschwitz* gázkamrában, *Simone Weil*t pedig egy évvel rá vette gondozásába egy kenti szanatórium. A 34 éves nő borzalmasan elcsigázott és feldült állapotban volt, de gondot leginkább azzal okozott a vezetőségnek, hogy konokul visszautasította a táplálékot, amely meggyógyíthatna volna. Bizalmas naplójában az utolsó és rejtélyes bejegyzés ez a szó volt: „beteg-ápoló”.

Ma sokan imádkoznak, főleg Németországban, hogy *Edith Stein*t, a rettenhetetlen kármelita apácát az oltár dicsőségébe emeljék. Francia katolikusok modern *Antigonénak* tekintik *Simone Weil*t, valamiféle nem kano-nizált szentnek, akinek az volt a küldetése, hogy, bár nem lépett át rajta, dörömbölgjön az egyház kapuján. A két történet egyike sincs azonban befejezve — állapítja meg a tanulmány szerzője. *Simone Weil* írásai folyvást na-

gyobb figyelmet keltenek, karöltve azzal, hogy szaporodnak a kiadások és a fordítások. Ugyanakkor *Edith Stein* élete is mind nagyobb hatást gyakorol a katolikus hívekre: vannak, akik különleges kegyelmeket tulajdonítanak közbenjárásának. Egyiknek a művei, másíknak az élete az érték. Egyiknek erőssége az írásaiban, másíknak a hitvatásában nyilatkozott meg.

1891. október 12-én, az Engesztelés zsidó ünnepén, hetedik gyermekük született *Augusta* és *Siegfried Stein*-nek. A leányka, *Edith*, mindössze 13 éves volt, amikor szakított ösei hitével, és 21 éves, amikor nyíltan ateistának vallotta magát. *Simone Weil* 1909. február 3-án, *Szent Balázs* napján született. Ő volt a második gyermek. Szülei szabadgondolkodók voltak s ebben a szellemben nevelték gyermekeiket is. Amikor *Simone Weil* kevéssel huszadik évének betöltése előtt az *École Normale* növendéke lett, úgy nyilatkozott magáról, hogy agnosztikus és elutasít mindenféle vallást. Világnézeti állásfoglalását teljes szkepticizmus határozta meg. Amikor azonban 1937-ben rövid pihenőre *Assisibe* utazott, meglepő dolog történt vele. A *Santa Maria degli Angeli* templomban szemlélődött, amikor egyszeriben olyan áhitat rohanta meg, hogy térdre hullott az oltár előtt. Mintha ráparancsoltak, ellenállhatatlanul kényszerítették volna. Ő maga használja az „ellenállhatatlan” kifejezést, ami — jegyzi meg *Braybrooke* — helyesnek is látszik, ha figyelembe vesszük *Simone Weil* végtelenen makacs természetét. Ami mellett egyszer megkötötte magát, abból már senki kedvéért és semmiféle fenyegetésre sem engedett. Őt éves volt, amikor megtagadta, hogy továbbra is elmondja az imádságát, majd azzal a kijelentéssel ejtette ámulatba környezetét, hogy nem kell neki semmiféle édes-ség, amíg honfitársai lövészárkokban szenvednek. Jellemző rá, hogy amikor 1940. decemberében esszé-t írt az *Iliász*ról, alcímül alája tette: „Az erő éposza”, s a témát úgy fejtette ki, mint amelyet egész élettapasztalata támaszt alá. A fiatal trójai hős *Homéroszi* jelenetéről szólva, aki vissza-utásítja, hogy leszálljon az alvilágba, méltán idézhette volna *Krisztus*nak

Szent Péterhez intézett szavait is: „Egy más valaki fog felővezni téged és elvezet oda, ahová nem akarsz menni.”

Simone Weil sohasem szorgalmazta az isteni közbelépést vagy a vallási élményt. Amikor részesült bennük, ez egy várakozás, az „Isten-várás” következménye lett. Ha nem is lemondó, de passzív magatartását világítja meg az Úr imájához fűzött fejtegetéseiben: „Amikor az ember rendkívül szomjas, amikor úgy érzi, hogy elpusztul a szomjúságtól, akkor már nem gondol az ivás aktusára, kapcsolatban önmagával, sem az ivás aktusára önmagában. Egyszerűen magára a valóságos vízre gondol s a víznek a képe olyan, mint egész lényének kiáltása.” Kevesssel Assisiben tett látogatása után úgy érezte, hogy kényszerítik ennek az imának mindennapi elmondására s ez a szokás mindannyiszor azt az érzést keltette benne, hogy „Krisztus birtokába vett engem”.

Akik német nyelvészetre adják magukat, nem mellőzhetik a Miatyánk gót fordításának tanulmányozását. Edith Steinnek tehát mint egyetemi hallgatónak kellett megismerkednie az Úr imádságával. Felfedezés volt számára. Később, amikor a szerepek cserélődtek s ő maga is tanított, elmondhatta volna hallgatóinak mindazt, amiről úgy érezte, hogy a szöveg taglalásakor megvilágosodott benne. Ő azonban hagyta, hogy a szavak maguk beszéljenek. Remélte, hogy nincs szükség a jelentésük magyarázatására, mert sugárzásuk az ő arcán át amúgyis felragyog. Olyan eljárás, amely a szemlélődésben a mind teljesebb belső lemondás gyakorlata lett számára. Erre utalt már akkor is, amikor egyik előadásában hangoztatta: „A fordítónak olyannak kell lennie, amilyen az ablaküveg: átengedi a fényt, de maga láthatatlan marad.”

Simone Weil hasonló s ugyanakkor eltérő módon gondolkodott önmagáról: „Mindenkinek úgy kell felfognia magát, mint hű és gondos fordítót, s nem mint kifejezésre váró eszmék teremtőjét.” Edith Stein szemében, aki zsidó és atheista volt, konvertita és apáca lett, mindegyik állomás egy logikus fejlődés részének tűnt fel. Az életet szerinte a jövő felé fordulva éljük, de a multa visszanezve értjük meg, és a saját állomásainkra emlékezve ta-

lálhatjuk ki a másokéit. „Szenvedélyesen vágyhatom például a vallásos hitre, anélkül azonban, hogy meg is kellene adatnia nekem.” Ezekkel a szavakkal a saját tapasztalását fejezte ki, olyan tapasztalást, amelyet talán Simone Weil is szerzett. Más alkalommal ezt írja: „Tegyük fel, hogy egy meggyőződéses atheista Isten jelenlétének valóságát érzi meg egy vallásos élmény folyamán. A helyzet ilyenkor az, hogy nem szabadulhat a hittől, de nem lép be annak körébe. Nem engedi, hogy a hit hatóerővé váljék benne, hanem rákapaszkodik tudományos világnézetére, amelyet felborítana egy olyan hit, amely nincs feltételekhez kötve.” Edith Steinnek ezt a meglátását igazolja Simone Weil életének minden szakasza, egészen addig, amíg betévedt a Santa Maria degli Angeli templomába. Ezután az epizód után azonban, mint tudjuk, kényszerítve érezte magát arra, hogy amolyan külső keresztény legyen. Magyarázata nyilván az, hogy ő természeténél fogva szkeptikus volt ugyan, de sohasem horgonyozta le magát egy tudományos világnézet mellett. Okosabbnak vélte, ha folytatja várakozási módszerét, vagyis munkálkodik legjobb tehetsége szerint s elfogadja azt, ami történik vele. „Az eszmék jönnek és vaktában fészket ütnek bennem, amikor azonban tévesnek bizonyultak, tovább is állanak. Nem tudom sem azt, hogy honnan jönnek, sem azt, hogy mit érnek. De bármekkora legyen a kockázat, nem hiszem, hogy jogom lenne gátolni ezt a belső folyamatot.”

Ezek az eszmék a paradoxon szárnyain röptek és paradox volt persze maga a hit is: egy Isten, egyszerre egy és hármas; egy Teremtő, akinek a Fia ember és Isten volt; a nehézkedési erő világa, amelyben a pap által felmutatott ostyá földi anyag s ugyanakkor Krisztus teste; egy történeti székma, amelyben a kegyelem megengedi, hogy a legszélsőbb igazságosság vegyüljön a látszólag legszélsőbb igazságtalansággal. Ez az ellentmondás azonban, ahogy ő felfogta, az ember méltatlanságát tükrözi, s hogy az ember éri ezt a méltatlanságát, egyben valóságérzését is tanúsítja. Az ellentmondás utat mutat az embernek Isten felé, a Teremtő felé, mert a teremtés maga is ellentmondás. Az emberi lét mélységéig megtapasztalt el-

lentmondás a széttépettséget és a keresztet jelenti.

Ugyanezek a gondolatok kísértették Edith Steint végső óráiban Auschwitzban. Ha nem is tudta utolsó pillanatig, hogy milyen módon fog meghalni, legalább 1933 óta előre érezte halálának erőszakos voltát. Mi több, imádkozott is azért, hogy a keresztet, amelyet Hitler rá fog rakni a zsidó népre, részben ő maga hordhassa. Nem meglepő tehát, hogy amikor beöltözött, szerzetesnevűl a Keresztes Benediktát választotta.

Mint egyetemi oktató és előadó, Edith Stein, a „doktor kisasszony” meglehetősen száraz és fanyar alaknak hatott. Azokra, akik nem hódoltak meg értelmi érvei előtt, vagy akikben nem volt meg a képesség, miként benne, hogy hosszasan egy dologra összpontosítsák figyelmüket, leplezetlen helytelenítéssel vetette rá két szeméit. Barátai kissé vénlánynek találták, akiből hiányzik a humor s aki lehetetlenül komoly. Kármel azonban mindezt megváltoztatta. A szabályzat szigorú betartása több türelemre tanította a nálánál gyöngébbek iránt. Ugyanakkor cellájának sóprése és rendbehozása, a varrás és himzés el-sajátítása elősegítette női jellemvonásainak fejlődését. Ha azelőtt is beszélt a nyilvánosság előtt olyan témákról, mint „a nő szerepe otthonában”, most gyakorlatban kellett átvinnie a szerzetesi közösségben mindazt, amire annakidején másokat buzdított. Ezeknek a zárdáknak ugyanis — állapítja meg Braybrooke — megvan a módszerük arra, hogy a lelket a föld felé fordítsák, mielőtt megnyitnák számukra a szemlélődés magaslatait. Így például a beöltözés épp olyan körülményes itt, mint a világban az esküvő. Menyasszonyi ruhát kell készíteni, uszályal, s Renata anya leírja bájos visszaemlékezéseiben, hogyan megy próbálni az új nővér egyik műhelyből a másikba. Híven a hagyományhoz a kölni Kármelnek is megvoltak a szabásai és varrónői; kedves ellentmondás vagy paradoxon, amely meglephetta a közösség új tagját.

„Személyisége fontosabb, mint műve.” Ekként vélekedett a „De Linie” holland újság Edith Steincről öt évvel a halála után. Ennek a személyiségnek keretében vívta meg harcát Edith Stein az ő zsidó örökségének problé-

májával, tért át a keresztény hitre, oldotta fel az antinómiát, amelyen át Izrael Istene a Genézis Istene, tehát az egész emberiség Atyja lett, akinek egyetlen Fia azért jött a földre, hogy beteljesítse, nem pedig hogy eltörölje a régi törvényt. Az Ószövetség haragvó Istenét az Újszövetség szerető Istene váltotta fel számára — s ez a kapcsolat Mózes és Krisztus között kapott hangsúlyt előtte később XI. Pius pápa ajkáról, amikor a pápa 1933-ban az árja felsőbbiség elmélete ellen tiltakozva kijelentette: „lelkileg-szelemlileg mi valamennyien szemíták vagyunk.”

Ezzel ellentétben Simone Weil — értelmi alakulásának különös fordulataként — soha nem tudott mást látni a judaizmusban és a Vatikánban, mint Krisztus ellenségeit. Védelmére nem hozhatjuk fel, hogy nem ismerte volna Hitler „Mein Kampf”-ját vagy a „Juda verrecke” szöveget: ott voltak a bizonyságok körülötte a párisi könyvkereskedésekben és a Franciaországba menekülők áradatában. Gondolkodásának ez a különössége, kiváltképpen heves antiszemitizmusa ugyan-csak sok fejtörést okoz. Megoldása nélkül azt sem érthetjük meg, hogy végül is mi bírta rá arra, hogy bár nem lett híve a keresztény ortodoxiának, mégis emellett tegyen tanúságot. Mint Braybrooke kifejti, Simone Weil borzalommal töltötte el az Ószövetség. Egyik írásában olvassuk: „Mózes, aki gyilkossággal kezd, Józsuá, a Bírák (gyilkosságok, árulások), Sámuel, Saul, Dávid, Salamon, Juda és Izrael királyai. Gyakorlatilag a zsidók egyebet nem tudtak, mint ölni.” A jelen világra térve, úgy látta Simone Weil, hogy minden dolog alá van vetve a nehezkedési erőnek, ami mindent a földre ránt, a fájdalom, az undor a reménytelenség szintjére. Egyetlen menekvés nyílik itt, fel a magasba, és ezt sem lehet elérni másként, mint Isten várásával. Ha magyarázni akarjuk Simone Weilt, az „Isten várása” és a „Nehézkedés és kegyelem” című dolgozatainak vezető eszméi alapján mondhatnók, hogy hite a következő volt: „A nyomorúság látása elkerülhetetlenül arra késztet minket, hogy keressük a nyomorúságból való menekülés útját, azaz elméldünk a természetfölöttiről. Ez embernek tehát szeretnie kell nyomorúságainak for-

rását, mert a könyörtelen nyomorúság, a szorongás, a kegyetlenség, a kínzás, a rettegésben tartó betegség: mindez csak isteni szeretet.”

Mondanunk sem kell, hogy ez a fel fogás egyáltalán nem a kereszténységé. Simone Weil nézeteit hajdanában gnoszticizmusnak minősítették volna. S tagadhatatlan, hogy Simone Weil életében kezdve attól, hogy gyermekkorában visszautasította az édességeket, egészen addig, hogy a szanatóriumban sem volt hajlandó többet enni a megszállott Franciaországban előírt adagnál, kifejezetten manicheus tendencia nyilatkozik meg. Önmagának széttépését úgy fogta fel, mint a kereszt vállalását. Így azután csalódását is a zsidók és az egyház irányában abból a tényből származtathatjuk, hogy mind a kettő kénytelen számolni a fennmaradás szükségével és az emberi gyarlósággal. A gyöngeségeket, amelyeket megbocsátott más vallások hívőinek, mint a kaldeusoknak és egyiptomiaknak, nem tudta megbocsátani a keresztényeknek vagy Izraelnek. Annyira rajongott a tökéletességért, hogy neki vagy a teljes tökéletesség vagy a teljes nyomorúság kellett — végletek, amelyeket szívesen fordított „minden vagy semmi”-nek, utalva az Upanisádákra. Arról azonban megfeledkezett, hogy „todo y nada” volt a jelszava egy Keresztes Szent Jánosnak és egy Avilai Szent Teréznek is.

Benedikta nővér, Edith Stein, meg is próbálta követni rendjének ezeket a misztikusait. Arra vágyott, hogy tanításait felragyogtassa önmagán keresztül, hogy „üvegtábla” lehessen belőle, egy a sok közül a karmelita spiritualitás hatalmas szentélyében. Simone Weil idegennek érezte magát az ilyen kollektív folytatólágosságtól. Ő mindenkor elszigetelt maradt. Mögötte Normandia és Kent gyümölcsfái voltak, fölötte Páris és London csillagai: az esendőség és a maradandóság jelei, amelyek arra serkentették, hogy bele-mélyedjen az örökkévalóság értelmébe. Talán az volt a hivatása, hogy „outsider” maradjon, vagy ahogy Max Piccard véli, „talán azért nem jutott el a kereszttséghez, mert Isten ki akarta terjeszteni a kereszténység határait, in partibus infidelium”, miután Krisztus, amikor birtokába vette őt, birtokba vette az összes nemkereszténye-

ket”. Ezzel szemben Edith Stein tanári katedráján épp úgy, mint a zárda kórusában nemcsak az emberi természet törekenységét tapasztalta meg, hanem az igazság maradandóságát is. Visszaemlékezhetett arra a nyárra Berzzabemben, amikor a napi ritmusa megoszlott a gyümölcsös és a könyvtár között. Ott történt, hogy egyik reggel letette kezéből Szent Teréz önéletrajzát s felkiáltott: „Ez az igazság.”

„Az igazi remetéket madaraknak mondhatjuk...” Életükben Isten keresztjét hordják, ugyanúgy, mint ahogy műveikben lelkük a magasba röpül az ég felé. Nincs kép, amely jobban jellemezhetné Edith Stein életét és Simone Weil írásait.

*

Roger Martin du Gard, az év elején elhunyt Nobel-díjas francia író, akinek nevét nálunk elsősorban a „Thibault család” című regénye tette ismertté, nem volt hívő ember. Annál érdekesebbnek találhatjuk azt a viszszaállítást, amelyet Georges Girault kanonok adott az *Études* számára. Kik voltak azok az egyházi személyek, akikkel Martin du Gard kapcsolatba került s általában milyen szemmel nézte a vallásos embereket — ez az a kérdés, amellyel Girault különös-képpen foglalkozik.

Tekintettel Martin du Gard soha nem titkolt atheista meggyőződésére, kissé meglephet minket Giraultnak az a megállapítása, hogy az író „egészen csodálatos papi alakokkal” hozta össze az élet. Ilyen volt *Sudour* prelátus, akkor párisi általános helynök, aki sűrűn megfordult otthonában. Vele mászta meg Martin du Gard a chamonixi hegycsúcsokat. Együtt estek át egy tragikus turista-szerencsétlenségen is. Ők ugyan megmenekültek, de társaságuk több tagja életét veszítette. Argentiere templomában emléktáblát is állítottak nekik. Egy másik katolikus papot, *Maydieu* abbé, aki *Duhamel* meghitt körébe tartozott, szintén barátságába fogadott a család. Az utolsó húsz évben azonban *Valensin* abbé a nagy barát. Martin du Gardék csak úgy emlegették, hogy „az atya”, ő pedig „Rogernek” és „Helénnek” szólította őket. *Valensin* egyszer a nyári pihenőjét is náluk, a bellemei kastélyban töltötte. Az egyik termet akkor a napi misemondás számára rendezték

be neki s az író személyesen ügyelt arra, hogy semmi se hiányozzék. Tette ezt persze udvariasságból és barátságból, mert hiszen az „atya” előtt sem leplezte hitetlenségét. Giraultnak akkoriban így számolt be Helén, az író felesége, erről az eseményről: „Képzheti abbé úr! Mise nálunk ebben az épületben, amelyet néhány évvel ezelőtt „Atheide”-nek, az atheisták házának neveztek el a szomszédok.”

Férjével ellentétben Martin du Gard asszony vallásos lélek volt. Mint Girault írja, nemcsak megőrizte, de folyvást mélyítette hitét, ami szenvedést is jelentett számára. Nem mintha férje gátolni akarta volna vallásának gyakorlásában. Ellenkezően, ő maga tájékoztatta Helént a szentmisék időpontjáról, ha idegen városokba értek. Mint az Ecole des Chartes, az oklevéltani főiskola egykori növendéke, Roger örömet vitte el őt a katedrálisokba és műemlék-templomokba, megmutatta értékeiket és szépségeiket, elmesélte a régi maradványok történetét. Minthogy azonban kölcsönösen csodálják egymást — mondja Girault —, nem lehetett, hogy ne szenvedjenek egymás miatt.

Helén egész életén át nemeslelkűen tanúsította a maga kereszténységét ebben az irodalmi körben, amely oly távol állt Krisztustól, de nem eszmények nélkül. Türelmes gyöngédséggel volt Gide iránt is, aki pedig minden kedvessége ellenére nem egyszer irritálta. Helén tudott Madeleine Gide keserves helyzetéről, akinek azóta Jean Schlumberger egyik dolgozatában méltó elégtételt szolgáltatott. Gide-t örökösen nyugtalanították a vallási kérdések s nem tudott úgy társalogni, hogy bele ne keverje a vallást, főleg az ellene szóló érveket, amelyeket nagyon szűk szemszögből, nagyon egyoldalúan kezelt. Vesszőparipája volt annak hangoztatása, hogy az egyház mennyire „ügyes”. S ezt az ügyességet az ő tálatásában vajmi kevés választotta el a képmutatástól. Girault fiatal pap volt, amikor köztük csöppent. „En hátsó gondolatok nélkül beszéltem, mint mindig — írja Girault. Szabadnak és felszabadultnak éreztem magamat, kérdés azonban, hogy annak tartottak-e ők is. Mindenesetre nem adtam okot, hogy kételkedjenek abban: mekkora öröm számomra, hogy Istené lehetek.” Martin du Gard ösz-

sze is hozta két barátját, Gide-t és Valensin atyát. Az abbé csakhamar meglátogatta antibesi remeteségében Gide-t. „Hogy mennyire messze van Gide az Istentől!” — jelentette ki visszatérése után Giraultnak.

Mintha mindjárt elnézést is kért volna érte, Martin du Gard gyakran elmondta Giraultnak: „Tudja, nekem nincs hitem.” Megismételte előtte ezt akkor is, amikor szóba került köztük Valensin atya új könyve. „Okai annak, hogy hiszek” — hangzott a címe a könyvnek, amelyben Valensin főképpen a saját vallási élményeit tárta föl. Valensin személyesen nyújtott át egy dedikált példányt Martin du Gardnak, aki meleg szavakkal köszönte meg a baráti szívélyességet, de előre bocsánatot kért arra az esetre, ha mégsem olvashá el. Valensin, aki — mint Girault mondja — maga volt az udvariasság, nem is erősködött. „Egy alkalommal azt mondta nekem Martin du Gard — folytatja Girault —, hogy elolvasta a könyvet, más alkalommal, hogy nem olvasta el! Magáról a könyvről azonban, vagy hogy az milyen hatást tett reá, soha nem nyilatkozott.”

„Amikor összetalálkoztam Roger Martin du Gard-ral, nem olvastam még és nem is akartam olvasni műveit — írja Girault. Nem volt hozzá időm s azt is gondoltam, hogy jobban ismerem meg a lelket, ha függetlenítem magam az irodalmi kórustól, a rajongóknak attól a körétől, amelynek *Gallimardék* voltak az utólérhetetlen hangadói. Később a diákjaim miatt mégis elolvastam a „Jean Barois”-t, Martin du Gardnak azt a regényét, amelyet ő maga nevezett később ifjúkori bűnének. Gyakran mondogatta nekem: „Ma már nem írnám meg”. S valóban — teszi hozzá Girault — nehezen is írhatta volna meg, mert a regénynek a Szentírásra vonatkozó ellenvetései P. *Lagrange*, a jeruzsálemi biblikus iskola és P. du *Grandmaison* kutatásai nyomán sorra elavultak. Roger Martin du Gard sokkal körültekintőbb volt, semhogy ne tudott volna erről, és sokkal lelkiismeretesebb, semhogy csak úgy egyszerűen átsiklott volna fölötte. Hite nem volt. de megvolt benne az igazság és igazságosság érzése, minden embernek és minden emberi ügynek tisztelete, és pedig olyan mértékben, hogy az igazságot és az igazságosságot abszolútum-

má emelte... Egyszer szóba hoztam előtte, hogy a saját tapasztalataim szerint is milyen helyesen látja ő a munkássztály szerepét és hivatását, s megkérdeztem, hogy milyen forrásokból merít. Forrásai? A mindennapi megfigyelés és az érzékenység, amely nem hagyta, hogy közömbösen haladjon el bármi emberi mellett.”

„Sokszor beszélgettünk mi egészen bizalmasan egymással — folytatja Girault —, voltak közlései, amelyeket nem is adhatok tovább, azt azonban el kell mondanom, hogy egy név milyen bevésődött Roger Martin du Gard szívébe: Hébert abbé neve, azé a papé, aki a modernista válság idején minden kapcsolatot megszakított az egyházzal. Hébert volt „az ő papja”, ifjúkorának, a bölcsélettel való érintkezésének, hitelenségének papja, az a Hébert abbé, aki Bordeauxban van eltemetve s alkinek sírjánál a legutóbbi évekig összegyűltek hű tanítványai.”

„Utána, hogy szakított Rómával és meg is nősült, Hébert meglátogatta Martin du Gardékat. Közben azért eltelt néhány esztendő, mert Helén nem akarta, hogy Hébert csak úgy frissiben állítson be hozzájuk, s Roger megértette feleségét. A fogadtatás, mint mindig, igen nyájas volt. Hébert most már többször is megjelent náluk. Egy alkalommal, amikor kettesben maradtak, Helén megkérdezte Hébert-től:

nem bánta-e meg, hogy kilépett a papi rendből. Igen, megbántam — felelte Hébert — s újból megtaláltam volna teljes hitemet, ha ki tudtam volna tépni magamat abból a baráti körből, amely csupa hitetlenségből áll, ha el tudtam volna hagyni Páris’... Valaki sejtette ezt a belső drámát: *Amette* bíboros. Amikor a bíboros meghalt, breviáriumban ott találták Hébert abbé pappá szentelésének emlékképét.”

Julien Green jegyezte fel Naplójában azt az ír legendát, amely a hivatásukhoz hűtlenné vált papokat, a „spoiled priest”-eket odahelyezi a paradicsomba, miseruhában, a hű papok mellé. Egy nagy és szép kehely van előttük is, de talpával fölfelé. „Roger Martin du Gard ifjúkorában látta ezt a felfordított kelyhet — írja Girault — s a látvány meg is hagyta nyomát az életén. Minthogy látta a kelyhet, a nagy és szép kelyhet, megőrizte azt a nagyon édes tekintetet és ítélkezéseiben azt a szeretetet, amely többet ért nekünk, barátainak, összes műveinél... S ami minket illet, az Úr papjait, mi meg vagyunk győződve arról, hogy sokat szenvedni is jobb, még a saját egyházunk részéről is, mint felborítani a kelyhet. Ki tudná felmérni egy ilyen cselekedet következményeit? Azt viszont jól tudjuk, hogy megváltó értéke van a kehelynek, amelyet tele szívvel és két kézzel a Kereszt felé emelünk.”

A KIS ÚT

„Föl sem tudjuk fogni Isten jóságát irántunk, amellyel a bűnbánat nagy szentségét alapította. Ha azt a kegyelmet kaptuk volna, hogy bármit kérhetünk Krisztus Urunktól, sosem gondoltunk volna rá, hogy ezt kérjük; de Ő előre látta gyöngeségünket és állhatatlanságunkat a jóban és szeretete arra vitte, hogy megadja azt, amit kérni sem mertünk volna.

Ha a kárhözottaknak, akik oly régóta vannak a pokolban, kihirdetnénk: Papot állítunk a pokol kapuja elé. A kik győnni akarnak, csak menjenek oda, — gyermekeim, hiszitek-e, hogy egy is ott maradna? A legnagyobb bűnösök sem félnének megmondani bűneiket, és pedig az egész világ előtt. Milyen gyorsan üres lenne a pokol és benépesülne a mennyország!...

Nem árt rá gondolni, hogy van egy szentség, amely meggyógyítja lelkünk sebeit! De jó előkészülettel kell ám fölvennünk, különben új sebek támadnak a régieken.

Vannak, akik rossz gyónást végeztek a nélkül, hogy magukban számot adnának róla... Gyötrődnek, de nem tudják, miért... Nincs meg bennük a buzgóság, mely egyenest a jó Isten felé vezetné őket. Nem tudom én, micsoda unalom, nehézkesség, fáradtság van bennük. Ez a visszamaradt bűnök, vagy gyakran bocsánatos bűnök miatt van, melyekhez rendetlenül ragaszkodunk. — Van-

nak aztán, akik mindent elmondanak ugyan, de nincs bánatuk... Krisztus Urunk véret így csúfolják meg...

Vannak, akik másképpen csúfolják meg a szentségeket. Már tíz-húsz éve, hogy eltűnik halalos bűnöket. Ezek mindig vergődnek; mindig ott van lelkiük előtt a vétikük... Ez valóságos pokol... Akkor is visszaélünk a szentséggel, ha kiessük a pillanatot, mikor zaj van a gyóntatószék körül és gyorsan megmondjuk azokat a bűnököt, melyeknek a bevallása a legnehezebb...

Gyermekeim, nagyon kell kérni a bánat kegyelmét!"

(Vianney Szent János. Menin—Vác: Szól az Arsi Szent 92—95.)

Lélegzetünket visszafojtva kell e szavakat olvasnunk! Mit mond minden idők legnagyobb gyóntatója a szentgyónásról? Mit tart ő fontosnak, hogy a bűnbánat-szentségéről a lelkükre kösse? Az első, amit mond: „Föl sem tudjuk fogni Isten nagy jószágát irántunk, mellyel a bűnbánat nagy szentségét alapította.” — Az Ószövetség egyik legédesebb jóvendelése teljeseedik be: „Ha bűneitek olyanok is, mint a skarlát, fehérek lesznek, mint a hó; és ha olyan rőtek is, mint a bíbor, fehérek lesznek, mint a gyapjú.” (Iz. 1, 18.) — Itt a beteljesülés a szentgyónásban! és ?? az Egyházon kívülállók sokszor éppen e szentség miatt idegenkednek a katolikus Egyháztól és az Anyaszentegyház tagjai sokszor éppen a gyónási kötelességüket halogatják és tologatják legjobban.

Ezekkel szemben az igazság ez: az Isten egyik legédesebb ajándéka az emberiség számára a gyóntatószék. Egyedül a szentgyónásért érdemes katolikusnak lenni!! — Az Úr Jézus minden ajándékával tudott várni, csak éppen a bűnbocsátással nem. Az Oltariszentséget megígérte — és csak az utolsó vacsorán adta meg. Az Anyaszentegyházat csak föltámadása után alapította. A Szentlelket hányszor megígérte és csak mennybemenetele után küldte el. De bűnbocsátó hatalmával soha nem tudott várni. Ahol bűnbánó bűnösre akadt: Magdolnában, a házasságtörő nőben, a jobb latorban — azonnal megbocsátott. Mikor eléje hozták a bénát (az inaszakadtat), nem is veszi észre annak testi nyomorát, csak a bűneit látja: „Bízzál, fi-am! Bocsánatot nyertek bűneid.” E beteget ezért gyógyítja meg: „Tudjátok meg tehát, hogy az Emberfiának van hatalma a földön a bűnök megbocsátására.” (Mt. 9, 2kk.)

Mikor az emberek látják, hogy a béna ágyát hordozva haza megy, féltelmmel magasztalják az Istent, aki

akkora hatalmat adott az embernek. Ugyan melyik hatalmáért magasztalják? Bizonyára csak a kisebbikért: a testi, földi időre szóló gyógyulásért. De nekünk jobban kell magasztalnunk az Istent, mert az Emberfia nem a kisebb, hanem a nagyobb: a lelket örökre meggyógyító hatalmát hagyta itt a földön: „Akiknek megbocsátjátok bűneit, bocsánatot nyer...” (Ján. 20, 23.) — Az első husvét óta az Egyház így imádkozhatja: Isten, ki nekünk a csodálatos bűnbánat szentségében föltámadásod emlékéket hagyat... A földi uralkodók is szoktak nagy ünnepeiken „amnesztiát adni”. Sok szó van az amnesztia-rendeletekben és egy-két ember kiszabadul a börtönből. Jézus legnagyobb ünnepén, föltámadása napján öt szóval olyan amnesztia-törvényt hozott, amelynek erejéből minden földi ember kiszabadulhat a kárhozat veszedelméből és örökre magában hordhatja Jézus husvét-i szépségét.

Az Arsi Plébános szerint a pokolban lévőket nem kellene buzdítani; ha megtehetnék, mindnyájan minden biztatás nélkül járulnának e szentséghez. Miért kell a földi embereket biztatgatni, hogy gyónjanak, hogy jól gyónjanak? A trienti zsinat beszél arról (és ez dogma!), hogy akik igazi odaadással járulnak e szentséghez, azoknál az Úr Istennel történt megbékélést a lelkiismeret nagy békeje, vidámság és a lélek egészen rendkívüli vigasztalása követi. De a zsinatnál jobban tudnának erről beszélni azok, akik hosszú, züllött élet, súlyos bukások vagy csak a mindennapi botlások után végeztek jó gyónást. Hányan vannak ma is, akik érzik, hogy ha az ég beborul fölöttük, ha a földi élet útvesztőnek látszik, ha csüggedés vagy elkeseredés nehezedik a lelkükre, akkor csak gyónni kell. S egyszerre minden kiderül, könnyű lesz és vargabetűk nélkül lehet ismét az Isten felé térni.

Jézusnak két ítélőszéke van. Az irgalmas Jézusé a gyóntatószék: onnan az Úr úgy néz reánk, mint az inaszkadtra nézett: „Bízzál, fiam! Bocsánatot nyertek bűneid.” A Jézus-arc, amelyet Magdolna, a házasságtörő nő és a jobb lator látott, tovább él és keresi tekintetünket a gyóntatószékben. Az ítéleten az igazságos Jézus arcával kell találkozni azoknak, akik nem keresték itt a földön az irgalmas Jézus arcát. Ez Michelangelo Utolsó Itéletének Krisztus-arca lesz. Távozzatok... átkozottak... — ilyesmit dö-rög majd!

Fogadjuk tehát a legnagyobb Gyóntató tanácsát: Gyógyígtassuk a gyóntatószékben lelkünk sebeit. Jó előkészülettel menjünk oda. Talán kissé naivnak látszik Szent János felsoro-lása a rossz gyónásokról, de klasszi-kusabban, minden időre érvényeseb-ben nem lehetne felsorolni: akik tíz-húsz évig képesek (sokszor hetenként) gyónni egy-egy halálos bűn eltitkolá-sával. A csodálatos vizsgatálás helyett nehézkesség, fáradtság, unalom kíséri ezeket az Istenhez vezető úton. A visz-szamaradt bűnök az oka ennek a rossz lelkiállapotnak. Talán csak bocsána-tos bűnről van szó: meggyónták ugyan, de a jövőben is el akarják követni. Ragaszkodnak bosszúhoz, ellenszenv-hez, kényelemhez, hiúsághoz. Vagy ta-lán a bánat nélküli gyónással csúfol-ják meg Krisztus Urunk vérért?

„Gyermekeim, nagyon kell kérni a bánat kegyelmét!” A mai hittudós minden szentséggel kapcsolatban sür-geti, hogy kerülni kell a gépiességet, a megszokottságot. A szentségek nem automaták! Legjobban kell ezt sür-getni a szentgyónással kapcsolatban. Minden szentség személyes találkozás az Istennel. De a leginkább személyes találkozás a bűnbánat szentsége. En-nél maga a szentség „anyaga”, a tö-redelemes bűnbevallás is egészen szé-mélyes: a legszemélyesebb valami,

amivel a bűnös ember az Égi Atya elé mehet. A tékozló fiú hazatérése: „Atyám, vétkeztem!” (Luk. 15, 21.)

A keresztséghez víz kell! Szentke-net nélkül nincsen bérmálás, nem ad-ható fel a betegek szentsége. Kézfö-l-tétel kell az egyházi rendhez, a ház-as-sághoz kölcsönös odaadás a teremtő Isten terveire és egymás szeretetére. A bűnbánat szentségéhez pedig elen-gedhetetlen a bánkódó szívből fakadó gyónás. Ennyit minden szülő megki-ván gyermekétől: Jőjjön eléje, kérjen bocsánatot. Az ég Ura ebben is Atya akar lenni. Nem kíván többet, mint a földi édesapák. Kívánhatott volna nyilvános gyónást, évtizedeken át tar-tó súlyos böjtöt vagy vezeklést. De ő nem kíván többet: csak titokban, hogy egyedül a gyóntatószék rácsa és a gyóntató atya hallja. A pap sem hall-ja jobban, mint a rács. Ha egyéb is-tetni peccsétje nem is volna a gyónás-nak, egyedül a fonséges némaság, amellyel a katolikus papok (közöttük nem egy vértanúság árán is!) őrzik a szentségi titkot, bizonyítja, hogy Isten áll a gyóntatószékek mellett. Ekkora fegyelemre nem képes a gyarló emberi erő. (Milyen érdekes: egyéb titkok megőrzésénél a papok sem különbek a többi embernél!)

Rahner, az innsbrucki hittudós sze-reti mondani: A vallás párbeszéd az Istennel. A legmegrázóbb párbeszéd, amelyet Istennel lehet folytatni: bű-neink bánatos bevallása és a legsze-mélyesebb isteni válasz: a bűn megboc-sátása. Mindenkinek a legszemélye-sebb joga: az ellene elkövetett sértés megbocsátása. Ne féljünk e találkozás-tól. Becsületesen készüljünk fel, iga-zán bánatos szívvel e párbeszédre. Is-tenből a gyóntatószékben sem az „emésztő tüzet”, hanem Jézus irgal-mas arcát látjuk és bűnbánó önvá-dunkra Ő mondja el az Atya helyett a feloldozó választ. — Ez az Arsi Plé-bános tanítása. *Rajz Mihály*

HARSÁNYI LAJOS †

Ott álltunk szorongva a szűk kripta szürkülő kövei közt és elengedtük lelkünket szállani a gregorián főlészes szárnyain, a Lelek után, aki megvívta már a *Tűlvilági Ballada* harcát. Hisszük és reméljük mindnyáján, akik szeretjük őt, hogy immár színről-színre látja azt, amit annyiszor láttatott velünk látomásos szavain keresztül. Nézzünk utána a kripta súlyos boltozata alól — *De profundis* — és lelkünkben megelevenedik kedves alakja, — elsősorban tán nem is a költőé, hanem a jóbaráté, a testvére, az emberé. Azt a titokzatos valamit látom, érzem, amit valójában megnevezni sem tudok, de ami az ember Harsányit olyan páratlan módon jellemezte: azt az emberséget, amely egyszerre volt szakrálisan komoly és gyermekien kedves, hűvösen imponáló és ugyanakkor elragadóan meleg és közvetlen. Beszédjében, mozdulataiban, mosolygásában volt valami franciás, abbászzerű, de ugyanakkor jólesően, tudatosan, vidékieken, sőt falusiasan magyar. Talán volt ebben egy árnyalatnyi szerepjátszás is, de az is jól állt neki, mert őszinte volt, szívből jött, és mindennekfelett nemes volt az is.

Amíg személyesen nem találkoztunk, az emberségnek ez a nemes előkelősége vonzott. A század első évtizedének utolsó éveit éltük, a magyar irodalom megújulásának korát, és mi ugyanazt a harcot vívtuk a katolikus líra újjászületéséért. Ő, a fiatal pap, a győri káptalandombon és szerkesztői szobájában, én, pesti kispap, a *Zászlónk*, majd az *Élet* lapjain. Az új hangok kb. egyidőben hangzottak fel mind a két oldalon, de ő már 1907-ben és 1909-ben könyvekkel lépett a nyilvánosság elé (*Új vizeken*, *Az élet muzsikája*), 1911-ben pedig már teljes határozottsággal, tudatossággal és kiforrott művészettel képviselte a Prohászka nyomán kibontakozó emberi és művészi újságot (*A Napkirály rokona*). A tisztelet és a közös harcokban kialakult bajtársi érzés akkor vált köztünk meleg barátsággá, bensőséges együttérzéssé, amikor személyesen is megismerkedtünk és sürgető szükségét éreztük a sűrűbb találkozásnak. Erre akkor került mód, amikor először kértek fel bennünket a magyar egyházi énekkincs szövegeinek reformjára. Első megmozdulása volt ez annak a mozgalomnak, amely évekkel utóbb — egyszerű zenei munkatársak föllépésével — a *Szent vagy Uram*-hoz vezetett. Ebben az időben az otthon végzett munka beszámolójára és ellenőrzésére, egymás munkájának elbírálására és a szempontok tisztázására minden hónapban találkoztunk, egyszer Győrben a káptalandombi kedves lakásban, máskor Pesten, a piarista rendházban, a harmadik hónapban Esztergomban, boldogemlékű Kohl Medárd püspök vendégszerető födele alatt. Ez a közös vállalkozás mostoha körülmények miatt néhány év múlva elakadt, de a barátság nem apadt el, sőt egyre jobban elmélyült. Nem ártott neki a távollás sem, amelyet az ő rábapatonai plébánossága és az én Szegedre kerülésem vetett közénk. A patonai látogatásoknak — a harmadik baráttal, Alszeghy Zsolttal együtt — talán volt némi részük abban, hogy Harsányi, a költő néhány évi hallgatás után megújulva, az eddiginél is egyszerűbb lendülettel szólalt meg újra és hozta legérettebb, legimpozánsabb gyümölcseit. Egyébként falusi magányában is folytatta a már Győrben megkezdett Kazinczy-szerű szerepet: kedves ambícióval gyűjtötte maga köré, szóval és levelezéssel szívesen segítette a fiatal dunántúli írókat.

De ahogyan most egyre teljesebben iparkodom visszaidézni szeretett alakját, nem a patonai kert barátságos lombjainak idilli keretében, nem is az előkelő izléssel berendezett kánonoki lakás környezetében látom; az utolsó együttlétek nehéz napjaira emlékezem. A kórházi szobáskában, majd az egyre szűkösebbre húzódó lakás betegágyán a nagybeteget látom magam előtt, aki jól tudja, hogy halálra van ítélve és akit a szünni nem akaró fájdalmak jóformán percenként emlékeztetnek erre. És Harsányi Lajos panasz nélkül, keresztényi megadással tűrte a kínokat, szentekre és filozófusokra emlékeztető hittel és nyugalommal. Ezt a lelki nagyságot a legutolsó napokig megőrizte. Utolsó találkozásunkat sohasem fogom elfelejteni.

A búcsúzó emlékezésnek ebben a fájdalmas meghatottságában a költő

Harsányiból is elsősorban a jólismert régi versek csengenek föl bennem, amelyeket úgy szerettem és szeretek ma is. Itt az ideje, hogy megrajzoljuk egész pályája képét, felmérjük és magyarázzuk költészetének gazdag értékeit, megállapítsuk a század katolikus költészetében elfoglalt üttörő és vezéri szerepét és az egyetemes magyar irodalomban megillető helyét; hiszen neve immár az irodalomtörténeté. A Vigilia vállalja is ezt a feladatot. De én, küzdelmeimnek társa és barátja, hadd idézzem az első korszak hangulatos-misztikus kisverseit, a *Hársvirágot*, a *holnap küzdelmét*, meg a nádas dalait; hadd idézzem a Samassa bíboros halálakor írt nagyszerű elégiát (*Nem látod már többé a holdat*). Aztán a remek falusi verseket: a *Magyar telet*, a *Falun ilyen a halál-t*, és talán a legszebbet, a felejthetetlen *Ószi szántás-t*. Hányszor hallottam ezeket a verseket előadni — sajátos ünnepélyes, egyéni versolvasó stílusa volt! — a Kisfaludy Társaság öregjeit is magával ragadta!

Nem folytatom: ha minden nekem kedves versét idézni akarnám, nem lenne vége a felsorolásnak. De nem állhatom meg, hogy legnagyobb költői alkotását, a *Trilógiát* lelkünk elé ne állítsam (*Hagia Sophia*, *De profundis*, *Túlvilági ballada*), főleg a második darabot, a dantei hangszerezésű *De profundist* szeretném megszólaltatni búcsúzóul, annak is utolsó strófáit, amelyekben „a költő arra kér, mondj el érte egy győzelmes Ávét”.

O olvasó, ha hullott tán a könnyed
És megremegtél titkos borzalommal,
Köszönd meg nekem ezt az imakönyvet!

Az életem még nyár szakában pompáz,
A kertemben díszborsók illatoznak,
Az élet szép; a föld nem siralomház.

De baljós szemmel rettegem az estét,
Ha felragyog a csillagos magasság
S rád gondolok ilyenkor, drága testvér.

Rád gondolok, ki éppen most vívód tán
Gyilkos tusádat fönt a szörnyű ürben
S talán sikongva hívsz, erőd fogytán!

Kívánom néked: álljanak melletted
Jótetteid, mint vassövényű gárda,
Ne üljön tort a kárhozat feletted!

Kívánom, hogy az óhajtott egekből
Száz égi kar nyúljon feléd segítőn
S rémült fejed győzelmesen emeld föl.

Kívánom néked: lángragyúlt örömmel
Suhanj ama boldog kapun keresztül
Es egyesülj örökre az Örökkel!

S ha boldogít már örök égi játék,
Értem, ki tükröt tartottam elédbe,
Imádkozzáll el egy győzelmes Ávét!

Sík Sándor

A NEGYSZAZ EVES INDEX. *Négyszáz esztendeje annak, hogy a Caraffa pápa, IV. Pál 1558—59-ben közzétette legelőször azoknak a könyveknek a jegyzékét — latin nyelven indexét —, amelyeknek olvasása, megtartása katolikusoknak tilos. Az első index hallatlanul szigorú volt, mondhatni, általános szörnyűkődést keltett egész Európában, amint a nagy pápa-történész, Ludwig Freiherr von Pastor hatalmas művében tárgyilagosan kimutatja. Manap is elmondhatjuk, hogy egyike a legkeservesebb kérdéseknek az Index-törvény. A Zürichben megjelenő Orientierung című katolikus folyóirat ezévi június 15-iki száma alapos tanulmánya szerint, melyet most ismertetiünk, a Szent Officiumnak egy idős és érdemes tagja kijelentette, hogy magában a Szent Officiumban is tisztában vannak azzal, hogy az Index az egész Szent Officiumnak legproblemati-*

kusabb és ki nem elégitő intézménye. Ugy hirdlik, hogy az egyházi jognak a pápa részéről terübevett revíziójával kapcsolatban az Index-törvény is revízió alá kerül.

Valami módon persze szükség van a hívek irányítására a könyvek olvasása terén. Hiszen már Szent Pál apostol buzdítására az efezusi keresztények összehordták a mágiával foglalkozó könyveket, amelyeket a Kr. u. I. században röviden „ephesia grammata”, efezusi írásoknak neveztek és mindenki szeme láttára elégették azokat. Az elégetett könyvek értéke ötvanezer ezüst drachmára volt becsülhető. (Ap. Csel. 19, 19.). Valamiképpen az Index ósének lehet tekinteni a II. század dereka táján összeállított ún. Muratori-Töredéket is, amely felsorolja, melyek a szent könyvek és melyek nem azok. Az első egyetemes zsinat, a niceai 325-ben elítélte Ariusnak, az alexandriai, róla ariánusnak nevezett eretenség szerzőjének könyvét, a Thaleila című művet. A Szíriában 400 körül írt Apostoli Konstitúciók c. mű pedig büntetéseket állapít meg a rossz könyvek olvasására. Am kifejezett jegyzékről nem volt még szó.

Az elsők protestánsok voltak, akik könyveket eltiltottak. Zwingli Zürichben 1523-ban cenzura-bizottságot állított föl, amelynek két egyházi és két világi tagja volt, hogy ellenőrizze a nyomdákat és a könyvkereskedéseket. Mások is követték a példát, így pl. 1762-ben Genfben a kálvinista kormány Rousseau Társadalmi Szerződését és Emile-jét hóhér keze által semmisítette meg, Bernben Voltaire két főművét égették el a főtéren. Bismark protestáns német birodalmi rezsimje pedig tizenkét év alatt annyi művet helyezett állami indexre, 1878—1890 között, elsősorban németül megjelent szocialista műveket, amennyit az Egyház a XIX. századnak első felében az egész világon eltiltott.

Pedig a XIX. században az indexretétel rekordteljesítményt ért el, az egész század alatt — tehát nemcsak 1890-ig — összesen 1358 könyv került indexre. A XVII. század majdnem elérte ezt a számot a maga 1344 indexretételével, míg a XVIII. század, a felvilágosodás kora, valamivel kevesebb indexretételt ért meg, összesen 1191-et. Ezekhez a számokhoz képest a mi századunk örvendetes haladást jelent, mert a XX. század első felében csak 298 mű került a tiltott könyvek jegyzékébe.

A probléma azonban még is megvan manap is. A helyzet nehéz: egyéni felmentést kell ugyanis kérni a helyi főpásztortól. Sokan szorúlnak erre rá, tanárok, kutatók, főiskolások, publicisták, lelkipásztorok. A való helyzet az, hogy nem csekély számú értelmiségi szerte a világon, aki pedig különben teljesen hű keresztény akar lenni, jóhiszeműen nem tartja meg az index szabályait. Mások viszont, mondjuk az a kevés, aki pontosan ismeri az index szabályait és meg is szeretné tartani, nem egyszer szorongással olvas olyan könyveket, amelyek szerintük nem egészen kifogástalanok, de közelebbi vizsgálat után mégis kiderül, hogy nincsenek indexen. Azon az indexen, amely egyébként a legeslegtöbb papnak nincs birtokában és egyébként is egyike a legnehezebben hozzáférhető könyveknek. Így azután a legtöbb esetben senki sem tudja megmondani, mi van voltaképpen indexen és mi nincsen. Két éve, 1957-ben jelent meg Osnabrückben Adalbert Sleumer németnyelvű könyve Index Romanus címen. A szerző a legtöbb moralistának véleményével egyezik, mikor kereken kijelenti, hogy minden mű nem olvasása, amely az általános indexszabályok szerint tilos, súlyos bűn terhe alatt kötelez. Ezt már 1904-ben tagadta J. Hilger S. J., mondván, ha nincs a hívő számára súlyos veszély, nem követhet el halálos bűnt a tiltott könyv olvasásával.

Az Orientierung is magáéá teszi ezt a véleményt, hivatkozik Vermeersch-Creusen Epitome Iuris Canonici című művére, szerinte nem esnek a tilalom alá a régi írók művei, amelyeket a protestantizmus előtt írtak, Boudinhon szerint még a janzenisták könyvei sem. A megokolás mindegyik szerint az, hogy manap már nem jelentenek veszedelmet a hitre nézve.

Komoly moralisták szerint eddig is a minden műnek eltiltása — opera omnia — nem jelentette azt, hogy valóban minden mű olvasása tiltott, tehát ha sem nem kifejezetten vallásellenes, sem nem kifejezetten erkölcstelen (obszcén), akkor olvasható, bár „opera omnia”, azaz minden műve az illető írónak indexre tett könyv. Ezért pl. a francia Sagehomme kalauza szerint Balzacnak 18, George Sandnak 24, Alex. Dumas-pére-nek 81 könyvét szabad ol-

vasni. — Ezen a téren változás állott be: 1940. jan. 2-án a Szent Officium kijelentette, hogy ezentúl, ha minden művet („opera omnia”) elítél az Egyház, akkor valóban mindenegybes mű olvasása tilos. Természetesen, mivel a törvénynek visszaható ereje nincsen, ez a törvény csupán az 1940. jan. 2. után megjelent könyvekre vonatkozik; könyvekre, nem cikkekre, vagy kisebb iratokra, minthogy minden terhes törvényt szorosan kell értelmezni. Ez a véleménye neves szakértőknek, az idézett Vermeersch-Creusennek, valamint a francia Wagnonnak és Naz-nak, a Dictionnaire du droit canonique 1953-ban megjelent V. kötetében. Megjegyzendő, hogy 1940 óta, tehát innen-onnan húsz esztendő óta, csak öt szerzőnek került minden műve indexre. (Oriani, Bonaiutu, Sartre, Gide, Pincherle.)

Az Orientierung teljes egészében magáévá teszi ezt az elfogadható vélekedést.

Már az eddigiekből is láthatjuk, mennyire nehéz és ingoványos terület az index-törvény és annak alkalmazása, pedig egyáltalán nem mutattuk be a törvényt egész terjedelmében, a maga teljes kazuisztikájával. Nagyon is érthető tehát, ha az egész világegyházban éppen a legkiválóbb elmék szólnak föl az indextörvény revíziója mellett. Hiszen apostoli bátorsággal maga Szent Kézsiusz Péter szólalt föl IV. Pál indexe miatt még 1559-ben, annak megjelenése évében és azt túlságos szigorúsága miatt botránykőnek nevezte. 1562-ben pedig Hosius bíborosnak, aki a Tridenti zsinat akkori ülészakának elnöke volt, azt írta, hogy jó cselekedetet visznek véghez azok, akik enyhíteni akarják ezt a törvényt. Ez az enyhítés valóban meg is történt, a zsinat által, 1564-ben.

Azóta sem hallgattak el sohasem a javaslatok ebben az irányban. 1869—70-ben a Vatikáni zsinaton a német püspöki kar kérte a törvény enyhítését. Egészen konkrét és életrevaló javaslatokat terjesztett elő: mielőtt elítélnének egy könyvet, kérjék ki az illetékes ordinárius véleményét, mert sokszor rövid úton elérhető volna az — esetleges jóhiszemű — tévedés kijavítása. A francia püspökök sokkal tovább mentek. Kijelentették ugyanis, hogy szerintük az indextörvény manapság már részben elavult, részben túlságosan szigorú, részben pedig egyenesen lehetetlenség némely szakaszt megtartani. A név szerint való indexretételnél pedig azt javasolták, hogy a Szent Kongregáció figyelmesse előbb a szerzőt, hogy az helyrehozhassa a hibáját. Ha pedig mégis megtörténne az indexretétel, ne ítéljék el a katolikus szerzők művét ugyanazon formálakkal, mint a hitetlen vagy frivol könyveknek íróit. A Vatikáni Zsinatot, mint tudjuk, Rómának 1870. szeptember 20-án történt elfoglalása után elnapolták, így ezek a kérelmek nem kerülhettek sorra.

XIII. Leó pápa 1900-ban kiadott új indexe tagadhatatlanul enyhülést jelentett; ezt mutatja az Egyház praxisa is századunkban, mint már említettük.

Manap is megvan azonban az indextörvény revíziója utáni vágyakozás. Nem helyeselhetjük a radikális törekvéseket. Már az elmúlt évtizedekben voltak, akik kijelentették, hogy az indextörvény — pl. Németországban — nem érvényes. Manap is akadnak, akik azt vélik, hogy az indextörvényt teljes egészében meg kellene szüntetni. Arra hivatkoznak, hogy az index meg sem tartható, valamint, hogy jobb volna az ideológiai meggyőzés, az eszmék tisztázása, mint az egyszerű indexretétel. Arra is rámutatnak, hogy akárhányszor az indexretétel tett éppen egy könyvet híressé és biztosította annak a legnagyobb elterjedést.

Van azonban egy mérsékelt irányzat is, amely az index-törvény revízióját tűzte ki céljául és illetékes helyre be is adta javaslatait. Az Orientierung ügyesen a következő pontokba sűriti ezeket a többek által tett és részleteikben is megokolt javaslatokat.

1. Az index jegyzékéből gyökeresen el kellene távolítani a XVII., XVIII., XIX. század könyveit, azok ugyanis manap legfeljebb szakembereket érdekelnék.

2. Az előzetes cenzura legyen nagyvonalú és tág, annak a figyelemzetlenek szellemében, amelyet XII. Pius pápa adott ki a szentírástudomány művelése körül: „Az Egyház fiat tartásáig távol magukat a nem eléggé megfontolt zé-lustól, hogy minden ellen hadakozzanak, ami új, vagy hogy mindent meggyánúsítsanak, csupán azért, mert újszerű.”

3. Mielőtt indexre helyeznének egy művet, az egész eljárás folyamán ne mellőzzék a helyi főpásztor, vagy az illető ország püspöki karának belevonását az ügybe.

4. Feljelentés esetén okvetlenül meg kellene hallgatni magát a szerzőt is.

5. Az eltiltás okait világosan közzé kellene tenni, mert nem elegendők a nem-hivatalos közlemények, mint amilyenek pl. az *Osservatore Romano*-ban megjelennek.

6. Az index alól való felmentést jelentősen meg kell könnyíteni. Az egyházi fenytékeket pedig az index meg nem tartása miatt leghelyesebb volna eltörölni.

Nem tudhatjuk, mi lesz ezekből a kívánalmakból. Nem egy esetben azonban beigazolódott eddig, hogy annak idején a Vatikáni Zsinaton benyújtott kérelmek, melyeknek elintézése nem vált akkoriban lehetségessé, éppen napjainkban elintézést nyertek. Lehetséges tehát és méltán remélhetjük, hogy ezek közé tartozik az indextörvénynek revíziója is. Hiszen éppen az egykori Angelo Roncalli bíboros tette — az *Orientierung* szerint — azt a kijelentést, hogy csak azt kell követelni, amit az emberek remélhetőleg meg is tartanak.

(Radó Poikárp)

AZ OLVASÓ NAPLÓJA. Kis híján két évtized termését foglalja magában Pilinszky János kötete, a *Harmadnapon*. Összesen ötvenkét verset.

Ez az ötvenkét vers új költészetünk legjelentősebb értékei közé tartozik. Az első tizennyolc: az 1946-ban megjelent *Trapéz és korlát* anyaga; a többi — az egy *Harbach* kivételével — 1946. utáni.

A *Trapéz és korlát* az éjszakához intézett invokációval kezdődött. „Te győzz le engem, éjszaka! — Sötéten úszó és laza — hullámaidba lépek.” De miféle éjszaka volt ez? Annak a profán párja, amelyet a misztikusok ismertek: az, amely bennünk magunkban van, és amely a létbe vetett ember sorsának természetes őseleme. A kötet néhány erős, szuggesztív képe érzékelteti ezt a világot. Csillaghálóban hanyódo, semmibe tatógó partravont halak. Hajsza az éjszaka sugárzó párkányain, a semmi fölött. „Ülünk az ég korlátain, — mint elítélt fegyencek.” „Mint légtornász, az úr fölött — ha megzavarja párja, — együtt merültem el veled — alá az alvilágba”... Vannak a *Trapéz és korlátban* lágyabb hangok, s még egy-egy impresszionista emlék is villan; de az alaptónus ez: a létszorongás düböne, „földalatti harc” a bibliai szörnyekkel népes alvilágban.

Ezek a képek a mélytudat tartalmait, élményeit közlik. A költő — a fiatal költő — most még inkább belülről, magamagából teremt: a valóság csak elemeket ad neki ahhoz, hogy pokoljárásának mitoszát megformálja. De van a *Trapéz és korlátban* két vers, mindkettő 1946-ból, amelyben valamiféle „fordulatot” lehet kitapintani a költő „alapállásában”. Az egyik a *Mert áztatok és fátatok*, a másik — s példának ez még világosabb — a *Harbach 1944*. Eddig inkább a belső valóság kifejezésére használta a külsőt; most viszont a külső, az „objektív valóság” válik elsődlegessé, s éppen a maga valóság-tartalmának teljes kibontásával lesz a belső, a „szubjektív valóság” kifejezője, hordozója. A *Harbach* így kezdődik:

Újra és újra őket látom,
a hold süt és egy rúd mered,
s a rúd elé emberek fogva
húznak egy roppant szekeret.

Vonják a növo éjszakával
növekvő óriás kocsit,
a testükön a por, az éhség
és reszketésük osztozik.

Ez már nem „a rebbenő való fölött” van, mint a *Trapéz és korlát* legtöbb darabja. A versnek már nemcsak nagy lélektani realitása van, hanem szemléleti valósága is; és ezt a szemléleti valóságot vállalja is, mint költészetének primér anyagát. Ezt érzem a vers újdonságának Pilinszky lírájában. Bár ez még nem az „igazi” Pilinszky, akármilyen hatalmas költemény is a *Harbach*.

A reális képnek ez a nagyszabású látomássá emelése szokásos és „szabályos” eljárás; rengeteg világirodalmi párhuzamot idézhetnénk mellé. Mindez még szinte romantikusnak mondható ahhoz képest, ahogyan a költő később kezeli témáit. Egy ismert költői „recept”, régi magyar kifejezéssel egy „versszerző tá-lálmány” ritka szerencséjű és tökéletességű megoldásával állunk szemben — de ezen belül valami olyan tömény realizmus jelentkezésével is, aminővel Pi-linszkynek eddig nem találkoztunk.

Viszik az utat és a tájat,
a fázó krumpliföldeket,
de mindennek csak súlyát érzik,
a tájakból a terheket.

Csak szomszédjuk esendő testét,
mely szinte beléjük tapad,
amint eleven rétegekben
egymás nyomában inganak.

A versnek van egy pontja, ahol szinte kínálkoznék a váltás: valóban az eszmeiben. „De mindennek csak súlyát érzik” — mi sem volna egyszerűbb és „szabályszerűbb”, mintha a gondolat most már ezen a sínen futna tovább, s a súlyokról, terhekről, szenvedésről, a fogság és megalázottság keserűségéről beszélné. De nem. Olvassuk el újra a folytatást: nemcsak hogy benne marad a kép realitásában, hanem mintegy belefúrja magát, legutolsó izéig birtokba ve-szi. Minden szó, minden jelző a valóság teljesebb megragadását és megidézését szolgálja: az esendő testek, ahogy nekifeszülnek a szekérhúzásnak, egymásba tapadnak, eleven rétegekben nem is mennek, hanem inganak egymás nyomá-ban. A költő nem arról beszél, milyen érzelmeket kelt benne az, amit lát, amit átél. Hanem: azt adja, amit lát, amit átél, a benne megélt, a benne meglévő érzelmi tartalommal együtt. Nem a saját hangulatai érdeklik, hanem a való-ság: az, ami a valóságban benne van. Képeit az látszik a valóság fölé emelni, hogy a megszokottnál teljesebben közlik a valóságot.

Tudjuk, rengeteg hang örvénylik körülöttünk, az emberi fül azonban nem mindet fogja föl. Ami egy bizonyos határon alul, és egy bizonyos határon fö-lül van, azt már nem hallja meg. Valahogyan ilyesformán vagyunk a valóság-gal is. Tartalma jóval gazdagabb, mint amennyit közmegegyezésszerűen fölfo-gunk belőle. Pilinszky azonban nem éri be a közmegegyezéssel; ő a valóság teljesebb, mélyebb megragadására törekszik; — s talán nem is helyes kifejezés az, hogy „törekszik”. Egyszerűen: a valóság mélyebb rétegéig tud lehatolni. Nem hozzátul a dolgokhoz, hanem kibontja azt, ami a dolgok mélyén van. Az érzel-mi azonosulás rendkívül magas hőfokán él; de úgynevezett érzelmes sorokat vagy szakaszokat aligha lehet találni nála. Ez a magas feszültségű líra a szó közkeletű értelmében egyáltalán nem lírai; más minőségű a lírája, mint amit általában lírának szoktak mondani. Milyen hát? — próbáljuk elemezni a kö-tet egyik legújabb, 1958-ból való versén; *Félmult* a címe.

Megérkezik és megmered,
kiül a hamunéma falra:
egyetlen óriás ütés
a Hold. Halálos csönd a magja.

Igy kezdődik a vers. Ne a szokásos „érzelmi” előítéletekkel közeledjünk hozzá; a költő nem azt mondja el, miféle érzelmekre hangolja őt az a tény, hogy a hold rásüt a falra, hanem azt, hogy mi is történik tulajdonképpen. Mi történik? Felsüt a hold, rásüt a falra. Ez a közmegegyezés. Még az is közmeg-egyezés, amit egy romantikus költő ehhez hangulati, érzelmi kíséretként hozzá-fűzne: ez az irodalmi eredetű közmegegyezés. A közmegegyezéses regisztrálá-son túl azonban sokkal több van a tényben, illetve a ténynek és az azt ész-lelő embernek a kapcsolatában; van valami „tartalma” — s a költészet szá-mos szép formában elmondta már, hogyan rezonál az emberi lélek erre a tar-talomra. Az idézett strófában azonban nem arról van szó, hogyan hat rám, amit látok, hanem arról, mi az, amit látok. Kényelmes fogalmazásban azt le-hetne mondani: a költő magatartása nem szubjektív, hanem objektív.

A strófában semmi érthetetlen nincs; a mondatok fölfogása nem állítja különleges föladat elé az értelmet. Hogy a hold kiül a falra, az éppen úgy nem rendkívüli dolog, mintha azt mondom: ez vagy az a dolog úgy ért, mint egy ütés. A holdsütés sajátos csöndjét, sőt „halálos” csöndjét is alighanem mindenki érzékelté már. A meglepő a négy sor így együtt: a sűrűsége, az intenzitása. De képzeljük el mindezt fölolvadva, hasonlatokban elmondva, mégcsak nem is prózai hasonlatokban, hanem olyan szárnyasan szálló költői prózában, amelyben például Chateaubriand írt. Mi történék? Valóban szétoldódnál, szertefolynék a „tartalom”; előttem állna, esetleg lenyügözően, egy holdas táj, egy holdas városrész, egy holdas égbolt; de magát a holdat, holdsütést, mondhatni mint *Ding an sichet*, nem érzékelném ilyen tömören, ilyen ütősszerűen. Ahhoz, hogy egy felszínt áttörjek, sűrítésem kell azt — vizet, levegőt, lángot — aminek az energiájával a burkot át akarom törni. Ez a sűrítés: ez az, ami általában, és ebben az esetben is — *a modern*. Hasonlatban való kifejtés helyett egyetlen jelző: „hamunéma fal”; magyarázó körülírás helyett egyetlen állítás: „egyetlen óriás ütés a Hold”. De semmi nem henyé, és semmi nem „irodalmi”. Idézzük magunk elé azt a falat — bizonyára egy városi tűzfalat —, amint egyszerre előnti a hold. Milyen? Ki-ki tetszés szerint leírhatja, hasonlatokban ecsetelheti. Nem mindennél tömörebb, de egyben valóságosabb is ez az egyetlen komprimált, nagy valóságanyagot hordozó jelző: *hamunéma*? S megfigyelte már valaki, ahogy egy ilyen városi falat előnt a holdfény? Aki megfigyelte, az tudja, hogy azt, ami történik, pontosabban és tömörebben nem lehet megfogalmazni, mint hogy a holdfény *megérkezik* és aztán *megmered*. Miért hat hát mégis valaminő „irrealitással” az idézett strófa? Miért? — éppen realitása intenzitása miatt.

Együtt van hát a vers intonálásában a teljes valóság: mind a szemléleti, mind a hangulati — egyik sem külön, egyik sem függetlenül a másiktól, egyik sem a *logikus gondolkodásnak* már felbontó és átrendező időbeli egymásutánjában (fölsüt a hold és én erre úgy érzem, mintha...); hanem egységben — sajátos értelemben használva a szót azt lehetne mondani: a maga „prelogikus” egységében. A vers aztán most ebben az egységben, a valóság „magánvaló” egységében megy tovább; nem ellendül róla, mint egy tranbulinról, hanem még jobban beléfúrja magát. A következő szakasz a tárgyias rögzítés remeke.

Összetöri az utakat,
összetöri a hold sütése.
És ketté tépi a falat.
Fehér zuhog a feketére.

Irreális? Éppenséggel nem; inkább a realitása a megdöbbenítő. *Fény és sötétség* kontrasztjában a dolognak valóban „kettétörnek”; valóban „fehér zuhog a feketére”; mi azonban általában nem szoktuk a dolgokat ennyire megfigyelni és észleleteinket ilyen végletes és plasztikus pontossággal rögzíteni. Pilinszky nem valami mást világít meg, mint ami a valóság; a valóságot világítja meg, *de fokozott élességgel*. S azt bizonyára mindenki tapasztalta már, hogy ugyanaz a tárgy mégsem egészen „ugyanaz” aszerint, hogy száz gyertyafénnyel világítják-e meg, vagy tízezerrel. De folytassuk a verset:

Villámlik és villámlik és
villámlik a fekete nappal.
Fehér zuhog és fekete.
Fészülködől a mágneses viharban.

Talán nem kell külön kiemelnem a kép csodálatos fölerősödését a háromszor ismételt „villámlik” szóval, s ahogyan mintegy intenzitása tetőfokán kiszikrázza magából a holdfényes éjszaka paradoxnak ható, de megintcsak mélyen reális hitelű „epitetonját”: *fe fekete nappal*. Ebben a szintézisben szinte egybeolobban a vers dinamikájának sajátos feszültsége: hogy csupa *mozgás, örvénylés* — ütés, összetörés, kettétépés, zuhogás — és mindez a *merevségben*, a holdfény mozdulatlanságában. S most megjelenik a „mágneses viharban” az ember: valami lágyabb hang, de ez is „objektíven” — nem a dolog holmi zenekészleteként, hanem magában a dologban: „fészülködől a fényes csendben”. De hadd idézzem:

Fésülködöl a fényes csendben,
a félmultnál is éberebb tükörben.
Fésülködöl tükrödben szótlán,
akár egy üvegkoporsóban.

Barbárság ugyan ezt a gyönyörű versetzőró *andantét* magyarázkodással kíséri; éppen csak utalok hát a „realitására”, arra, mennyire valóságos hitele és fedezete van. Megint csak azt kell mondanok: képzeljük magunk elé a képet: a holdsütötte tükröt, s benne, s előtte a szótlán fésülködőt — „akár egy üvegkoporsóban”. Az asszociáció itt sem „véletlen”, nem „kívülről” lép be, afféle lelki-szellemi *action gratuite*-ként, hanem valóban a *dologból* következik: a hasonlatnak (a vers egyetlen igazi hasonlatának) valóban van valami hasonlóság-alapja, valami reális hitele — a kép nem önkényes konstrukció, nem a szabad képzettársítás szeszélyéből született. Nem is lehet Pilinszkyvel kapcsolatban sem szürrealizmusról, sem „absztrakt költészetről” beszélni. Éppen ellenkezőleg: nagyonis reális, nagyonis konkrét; de a realitás magváig hatol, a konkrétumok burka alá tör.

Igazán nem akarom „szételemezni” ezt a kötetet; ha még hozok egy-két példát, csak azért teszem, hogy amennyire tudok, némi kulcsot adjak az olvasó kezébe, afféle „bevezetést Pilinszky János költészetébe”. Olvassuk el *Egy arckép alá* című versét, amely talán közérthetőbb volna akkor, ha a cím meg is mondaná, kinek az arcképét rajzolja meg: — hogy tudniillik Karamazov Aljosáról van szó. A második strófával kezdem az idézést:

Öreg vagyok, lerombolt arcomon
csupán a víz ijesztő pusztasága.
A szürkület gránitpora. Csupán
a pórusok brutális csipkefátyla!

Lerombolt arc, rajta a víz pusztasága (az első strófa motívumának ismétlése: ott arról volt szó, hogy „a néma tenger arcomba világít”); aztán valami, ami már absztraktabbnak hathatna: „a szürkület gránitpora” — s éppen ezzel kapcsolatban figyelhető meg ismét, mennyire nem absztrakt Pilinszky, mennyire a konkrétban, a valóságban mozog, s mily reálissá teszi, visszahatóan, a látszólagos absztrakcióra következő nyers, erős, majdnem nagyítóval-nézett konkrétum az is, ami fogalmazásában esetleg elvontabb: „a szürkület gránitporára” egy olyan mondat következik, amelyet csak az írhat le, aki valóságosan megfigyelt egy-egy ilyen öreg, „lerombolt” arcot: „A pórusok brutális csipkefátyla”! Anélkül, hogy kitérnék az egyetlen képbe szintetizált ellentétek feszültségének rendkívüli kifejező erejére (*brutális csipkefátyol* — megint a szemlélet hitelével), folytatom:

Hullámverés. Aztán a puha éj
boldogtalan zajai. Vak rovar,
magam vagyok a rámsötétedő,
a világárva papundekliban.

Ismét a szinte végletesen sűrített realitás, és ami ebből a realitásból folyik: hogy nincsenek öncélú, önmagukért való „villanások”, hanem a vers szerkesztésén épül, s minden egyes eleme mindig az egésznek a terhét hordja. „A puha éj boldogtalan zajai” a rovar-neszezést idézik (de ezt természetesen nem „fejti ki” a költő, az ilyen töltelékanyagokat nem köti bele a vers szövegébe); Karamazov „vak rovar” — s a rovar-hasonlat megint magával hozza a maga realitását: a kartondobozt, melybe a rovarokat szokták zárni — dobozba, mely épp úgy „sötétedik rájuk”, mint Karamazovra a vers leszálló éjszakája... Lát-nivaló Pilinszky nem ékítményekkel dolgozik; ihlete nem fioriturákat rajzol, hanem a valóság medrében halad, a valóság medrét ássa mind mélyebbre. A „világárvaság” megint alkalom volna az eszmei kitérésre, arra, hogy a vers most már ezen a síkon haladjon tovább — s ismét nem, ismét megmarad a konkrétban, mert a konkrétban kap testet plasztikusabban „az eszme” is:

És egyedül a feneketlen ágyban.
És egyedül a párnám között...

Vagy olvassuk el a *Novemberi eliziumot*: szinte semmi egyéb, mint regisztrálás, de a gyöngédség olyan símogató aprólékosságával, hogy a vers, éppen gyöngéd, aprólékos realitásával, egyszerre lebegni kezd, „toboz-könnyűen”, szinte valami lényéből sugárzó dicsfényben. Pedig hát miről van szó? Egy lábadózó örül a füvek közt rebbenő kis fuvalomnak, „enyhületet érez és gyógyulást” —

Bátortalan vagy s ujjongó! Igen,
gyermekien áttetsző tagjaiddal
a nagyranőtt kendőben és kabátban,
mint Karamazov Aljosa, olyan vagy ...

Majdnem fénykép, olyan pontos és hiteles; de nem fénykép, hanem él, éppen mert olyan pontos és valóságos.

Pilinszky János útja, úgy, ahogyan a *Harmadnapon* ötvenkét verséből elének rajzolódik, a belső valóság lélektanilag hiteles világából vezetett mindnyájunk közös valóságának mondhatnám a szívébe. Első kötetének nagyon jellemző volt a címe: többségében 1944. előtti anyaga sajátosan a korára vall, a „trapéz” és a „korlát” lélegzetfajtott, hajlékony, szakadék fölött légtornászbravúrral lebegő művészetére — olyan ez, mint a létszorongás hibátlan belcántóban elénekelt áriája. Szinpadát a történelem fújta el; az ég korlátain kuporgó fegyenc egyszerre egy nagyon is valóságos fegyencségbe, a „magányát bátran viselő”, a közös szenvedés testvériségébe, a „megaláztattak és megszorítottak” közösségébe került. Amikor mindent elvettek tőle, akkor talált meg mindent (mint nem egy látogató európai társa): nincstelenül a valóságot, magányosan elsodorva a minden emberrel való testvériséget — az embertelenség forgatagában a keresztény humanitás melegét. S a halál közelében a hitet és az élet erejében — és önmagának abban a megújulásában, amelynek örök, isteni prototípusát a címadó *Harmadnapon* idézi:

És fölzúgnak a hamuszín egek,
hajnalfele a ravensbrücki fák.
És megérik a fényt a gyökerek.
És szél támad. És fölzeng a világ.

Mert megölhették hitvány zsoldosok,
és megszünhették dobogni szíve —
Harmadnapra legyőzte a halált.
Et resurrexit tertia die.

(*)

SZÍNHÁZI ŐRJÁRAT: SHAW CANDIDAJA NÉGY ELŐADÁS TÜKRÉBEN. 1919-től kezdve jóformán minden évtizedben játszották Budapesten az ir-angol bölcselő korszakos jelentőségű komédiáját. Magam pedig abban a szerencsés helyzetben vagyok, hogy 1919-től kezdve mind a négy fölüjítást láttam, a Vígyszínházat éppen úgy, mint a Nemzeti Kamaraszínházat, a Pesti színház-zéval és a mostani Katona József színházbeli fölüjítással együtt.

Tizenhat éves voltam csak, mikor 1919 husvétja előtt Pestre jöttem színházat nézni. Közben nagypénteken a románok bevonultak szülővárosomba, nemsokára a Tiszánál állott a front és én nem mehettem haza Nagyváradra, ahol a színház szeretetét magamba szívtam. No de én ezen nem értem rá búsulni, mert 1919-ben Budapesten a Tanácsköztársaság jóvoltából a legművészebb színházi repertoár volt látható majdnem fillérekért és én hat hétig mindennap színházban ültem, egy-egy vasárnapi napon pedig sokszor háromszor is, délelőtt, délután és este. Volt is mit néznom, mert a Nemzeti Színház egy sor Shakespeare mellett Goethe *Faustját*, Schiller *Don Carlosát*, Calderon *Zalameai bíróját* és Szomory II. József császárat játszotta. A Vígyszínházban Molnár *Liliomát*, Shaw *Candidáját* és *Pygmalionját* láthattam Csörtossal, Varsányival, Fenyvesivel. A Magyar Színház is játszott akkor Shawt, Warrenné mesterségét, de játszotta Gorkij *Éjjeli menedékhelyét*, Gárdonyi *Fehér Annáját* is. A Belvárosi Színház Maeterlincket, Bíró Lajost, az Opera Bartókot és Strauss Ri-

chardot, a kis Madách Kamaraszínház Karinthy Holnap reggelét és France Crainquebille-ét játszotta százas szériában az új közönségnek. Valóságos színházi kábulatban éltem tehát és ebből a színházi Cavalcade-ból három előadás maradt meg olyan maradandó emlékül, hogy ma is hallom a szereplők hangját, bár azok réges-rég elporladtak. Hallom Varsányi Irén hangját a Candidából és a Liliomból, Csontos itteni dörmögését és a II. Józsefből Odry, Várady Aranka, Csillag Teréz, Gál Gyula és Pethes Imre remek kvintettét.

Egy tizenhatéves fiatalember könnyen tévedhet ítéleteiben, de nem hinném, hogy káromra vált volna kritikusi pályámon az a finnyáság, amelyet az 1919 elejei színházi évad igényességben ezeken az előadásokon át belém oltott. Es hogy még egyszer tizenhatéves koromra térjek vissza: írhatt-e író gyönyörűsegebb darabot lázas ifjú szívemnek, mint a Candidát, amelyben egy tizenéves költőjelölt belészeret egy harminchároméves asszonyba, aki a tisztaság, a szépség, az anyás bölcseség megtestesült alakja és hozzá a virágkorában élő Varsányi Irén játssza. Ne csóválják fejüket, hogy: „hangja ma is a lelkemben zenél”. Tisztábbá, jobbá, magasabbra törekvőbbé tett ez a csodálatos mű s hogy az asszonyi tisztaságot anyám után ezen az életből mesébe költött, sugárzó alakon át kezdem megbecsülni. Hiszen Shaw remekműve olyan magasztos, mint egy misztériumjáték s mégis teljesen hétköznapiaink életéből vétetett.

Adva van benne egy boldog házaspár. A férji, Morell, anglikán lelkész, jóképű nagydarab ember, kissé korlátolt, kissé együgyű, de kitűnő szónok, akit mindig sikere van, akit kényeztetnek a nők és kényeztet a felesége, mert Morellt egész életén át mindig csodálták, pátyolgatták és tapsolták, amitől sokszor a legkitűnőbb ember is képes bárgyúvá pöffedni. De Morell jóhiszemű, őszintén hirdeti az anglikán mázba merevedett krisztusi igéket, szociális programja is van és ha szegényeknek prédikálhat, gondolkodás nélkül sérti meg a gazdagokat egy-egy előadása elmondásával. Morell ugyanin divatban van és nagy vesztély minden lelki ember számára a divatban létel kísértése. Morell már alig bírja elviselni sikereinek terhét és kell neki egy kis megpróbáltatás, parányi vihar élete egén, hogy a bálványból ismét emberré rázkódhasson.

Felesége pedig rejtelmes tudatossággal talán, vagy még rejtelmesebb tudattalansággal házhoz szállítja neki ezt a megrendülést egy tizenéves költőcske személyében. Marchbanks nagyúri ház elárvult fia és Candida egy híd alatt szedte össze, mert az ifjú szép szonetteket tud ugyan írni, de jókora font-csekkkel a zsebében hajléktalanul didereg, mert nincs tisztában a csekkbevéltás szabályaival. Candida megmenti a fiút az éhezéstől, sőt hazaviszi nyaralásából az otthonába, ahol férje, mint diürrögő fajdkakas, csak szónoki hajlami kitombolásának és a tömegsiker mámorának él, s különben épp olyan vakul pislog a világba, mint a megszerelmesedett madarak, vagy egyéb Isten teremtményei szoktak bizonyos mámorok idején vakká és süketté válni környezetük minden más jelenségével szemben.

Candida két szép gyermek anyja, tiszta asszony és a költőhöz is anyás érzések vonzzák. De Candida asszony is, csupán harminchárom éves s polgári környezetében mégis reveláció neki az oxfordi nevelésű, virágszirom finomságú ifjú, aki melleleg zseni is, költő is s mint villám cikázik végig a papházaspár kissé áporodott levegőjű egén. Candida úgy szereti Marchbankset, mint valami végtelenül kitenyészített, borsos áron vett fajtutyust, akit megütni, megsérteni sem szabad, legfeljebb morcosra hangolt szavakkal feddni s akkor is úgy, hogy a morcoság alól kicsillanjon az a szeretet, amivel kutyusokat és ifjú férfiakat a legjobban lehet kormányozni.

S a ház papkomondora, a nagydarab, lomhajárású Morell most egyszerre abba a komikus helyzetbe kerül, hogy egy kis bőre alatt is csupa ideg ölebet, egy fickándozó kis ördögöt telepítenek az óljába Marchbanks személyében. Rádöbben, hogy a felesége hűtlen is lehetne hozzá és emellé a kis foxi mellé szegődnek védelmező kutyafeleségül. Mert Morell azt hiszi, hogy ő az erős, ő a leggyűrhetetlen izmú és félelmetes hangú komondor-férfi, aki gyöngye kis nőstényét és apró rohlykeit félelmet keltő bátorsággal védelmezi. Már-már testi ereje tudatában rohan a foxira, hogy széttépi, de a foxi a foxijog alapján visítani kezd; bejön a feleség és a nagy kutya mégsem tépheti szét a kiskutyát, hisz

így vesztett ügye lenne a nő szemében. Hősi tette szánja hát magát. Egyedül hagyja a szerelmeseket — mert hiszen legalább gondolatban mégiscsak azok s elmegy prédikálni báránykáinak. Az asszony játszik a fiúval, aki nem tudja, hogy Candidába, vagy a költészetbe szerelmes-e inkább, de neki a kettő egy.

A harmadik fölvonás kezdete, ha rendezőileg kellően behangolják, a leg-szebb trouvaillé-je a világirodalomnak. Candida a kallónál ül és a költő a verseit szavalja. Candida úgy tesz, mintha elszunyókált volna, egy szonett után a félórával előbbi költői sorra hivatkozik. Marchbanks megérti ebből, hogy a versei és ő maga sem érdeklik végzetesen az asszonyt. A kályhapiszkáló vasat kőgátlalossá látja szerelmese kezében, amely elválasztja őket s valóban Candida az, aki őrzi asszonyi tisztaságát még egy leplezett érdeklődés, egy szinlelt elszunyókálás árán is.

A visszatért férj mégis nyugtalanító helyzetben találja őket: a költő felesége lábai előtt fekszik, ahol nemrégiben verseit olvasta. S meg kell történnie a leszámolásnak is. Candida kijelenti, hogy ő a gyengébbet választja és Morell összeomlik. Hisz ki lehetne közülük gyöngébb, ha nem a nyizga kis, otthontalan és árva költő. Candida azonban a gyöngébbnek a férjét, az elkényeztetett nagy darab gyermeket tartja, akinek sohasem voltak leküzdhetetlen akadályai az életben, akit mindig és mindenki csak kényeztetett. Mig a költő máris átment a kétségek és vívódások választóvíz-fürdőjén, megtanult szenvedni és egyedül maradni, tehát ő az erősebb. Marchbanks tehát költői sorsához híven ki akar rohanni az éjszakába, de az asszony egy percre föltartóztatja s egy költői földadatot mond neki: gondoljon arra Eugene, hogy mikor maga harminc éves lesz, én negyvenöt éves leszek s mikor maga hatvan éves lesz, én hetvenöt éves leszek... „Száz év múlva egyforma idősök leszünk!” feleli Marchbanks és eltűnik az éjszakában.

Az örök szerelmeknek tehát ugyanolyan poétikus remekműve ez a darab. mint Burns John Andersonja s ennek megfelelően sok leheletfinom humorral megtűzdelte szerelmi elégiának kell játszani s az élet értelmét, a tisztaság és a költészet értelmét kell benne keresnünk. S amennyire én emlékszem a mű négy előadására, ezt az 1919-es Vigszínház előadása váltotta be leginkább. Igaz, hogy olyan Candidája volt hozzá Varsányi Irén személyében, amelyet nem minden évszázad szül egy nemzet életében. Varsányi Irént még számtalanszor hallhattam — mert hisz behunytt szemmel is jó volt őt hallgatni, mint a legnemesebb zenét — Csehov Ivanovjában és „A három nővérben”, Galsworthy Ezüst szelencéjében, Ibsen John Gabriel Borkmanjában és Geraldly Ezüstlakodalmában. S mind ezekben a remekbekészült darabokban a szíve legmélyéről tört föl a hangja, mint Molnár Ferenc Julikájában is, úgy, hogy azt ma is hallom s ezek a szerepek bennem szinte elválaszthatatlanok őtől. Az asszonyi finomságnak, a halkszavúságnak és az őszinte egyszerűségnek valóságos iskolapéldája volt ő színpadjainkon és Candida alakítóinak mindig meg kellett küzdeniük ezzel a lenyűgözően tökéletes előképpel. Tasnády Ilona, a szerep későbbi átvevője szintén szépen, szívből beszélő Candida volt s valahogyan magyar tiszteletesasszonnyá formálta az alakot, ami egy csepp provinciális ízt lopott alakításába. A Varsányi Irén tökéletességét eddig leginkább Bulla Elma érte el az 1944-es följújtáson. Ha egyéniségénél fogva nem is volt annyira leheletszerűen olvadékony, mint Varsányi, intellektuális síkon tökéletesen formálta meg az alakot s annak álombelien könnyed finomságát is érzékeltetni tudta. Sajnos, ez a följújtás az 1944-es riadózások idején történt, amikor a közönségnek néha egy este többször is le kellett vonulnia az óvóhelyre és az intimitás hatású darab hangulati egységét ezek a körülmények erősen veszélyezteték. Így a közönség is kerülni kezdte a színházat és nem írható be a köznyelvi beszédbe, hogy Varsányi Irén után ismét méltó alakítója született meg Shaw álomasszonyának.

A mostani följújtáson Olty Magda vette át Candida szerepét s meg kell vallani, hogy minden lehetőet elkövetett annak diszkrét megformálására. Arról azonban igazán nem tehet, hogy a közönség is más, harsányabb szerepkörben szokta őt meg, egyénisége, vaskosabb humora, vérbő asszonyisága is más szerepkörbe utalják. Rajta néha kényszerzubbonyként hatott a szerep. Először is rendkívüli ízléssel iktatta ki szerepéből a szerelmes nőnek még a látszatát is,

de ezzel ugyanazt a hibát követte el, mint a Szegény gazdagok című film rendezői, amikor előre hirdetik, hogy Hátszegi báró és Fatia Negra ugyanaz. A színpadi művekből ugyanis nem szabad kilopni a talányt. Olty Magda szerepe anyás motívumait bányászta ki és alakítása csúcspontjára csak akkor érkezett, amikor valóban szépen, belső zöngéssel elbocsájtotta az éjszakába költőimádját. Ez a kicsendülés elronthatatlanul szép és hálásak vagyunk Olty Magdának, hogy a feleslegesen zajos és túljátszott előadásban ezt a nagy szépséget megmentette nekünk. Így mégis azzal az érzéssel távozhattunk a színházból, hogy Shaw Candidáját láttuk.

Várkonyi Zoltán egyik legkitűnőbb rendezőnk, de szembe kell szállnunk vele a Candida értelmezésében. Shawnak ez a műve nem a szócattanókra, az elképesztő bemondásokra épült, azaz nemcsak ezekre a cselekménypótló shawi rekvizitumokra. Candida törtérideja elégikus hangú parafrázis a szerelemről és a házasságról s csak imitt-amott van aláaknázva Marchbanks forradalmi kiszólásaitól vagy a mellékszereplők kórusának halk komikumától. Ismerni kell a papi házak és közösségek tempított humorát ahhoz, hogy ezt a komikumot élvezni tudjuk. Az éj csődjében egy karóra kettyegése is ütemes kongatásnak hallatszik, pedig napközben ügyet sem vetünk rá, mint ahogyan a szívünk dobogását sem észleljük. A Candidában pedig sok az olyan pillanat, amikor a szívek dobbanásának is hallatszania kell, mert enélkül nincs darab, nincs Candida előadás. Ez a drámai játék három ember szívében játszódik le és dialektikájában éppen az a remekmű, ami a szavak mögött kimondatlanul meghúzódik.

Olty Magda nem vétett ez ellen a belső törvény ellen, de Major Tamás bizony sokszor elterelte a figyelmet a lényegesről azzal, hogy álszent komédiásnak rajzolta az önhitt és a valóságos életben kissé járatlan, de nem rosszízű szemű Morellt. Pedig kereken megmondja róla az, aki a legjobban ismeri, maga Candida, hogy egy nagy elkényeztetett gyermek, akinek útjába sohasem gördült semmi akadály, akit egész életében bálványoztak és most a shawi bálványdöntés drámai pillanatában valóságos belső megrendülésen megy át. Major Tamás ezzel a belső megrendüléssel maradt adósunk, amikor Morell alakját sokszínűbbé, problematikusabbá, de egyben áttekinthetlenebbé is kúszálta. Elődei — 1919-ben úgy emlékszem Fenyvesi —, majd Nagy Adorján és Lehotay egy fából faragottabb, kevésbé izgonyos és így az egész darab stílusába jobban beléillő papalokat formáltak s kissé szektásnak kell vallanunk azt a szerepfölfogást, amely papi alakot csak belülről kivetített öngúnnyal mer megformálni. Shaw éppen elég gúnysos vágást irányít Morell alakja felé ahhoz, hogy ezt ne kelljen semmiféle külsőséges színezéssel megoldani.

De Morellnél is jelentősebb itt Marchbanks alakja, mert ő benne Shaw saját magát, az útját kereső fiatal zsenit ábrázolta. A régi vígszínházi előadásokon ezt a szerepet Kertész Dezső alakította, amikor még nem hódította el őt az operett-játszás más stílust kívánó iskolája. Emlékeimben ma is él ez a prózai alakítása, még nyakkendője kék színére is emlékszem, amely pasztellszínben is harsány volt, mint maga ennek az alaknak kiéretlen, de tengeremély távlatokat nyújtó zsenialitása. Később Uray az érett színész tudatosságával, de az ifjú báj minden rekvizitumával alakította a figurát s Benkő Gyula kissé pubisabb és lányabb Marchbankse sem maradt mögötte. Mécs Károly, a mostani fölújítás költője még csak színinövendék s valóban tehetséges színésznek ígérkezik. Arról igazán nem tehet, hogy az alak zsenialitását még nem tudja éreztetni és hogy a harsányra hangolt előadásban az ő mondatai tompábban hatnak, mint kollégáé. Egyet azonban megkívánhatunk tőle. Az 1890-es évek oxfordi diákját nem kellene ma divatos „kishülye” frizúrával játszania, hogy amúgy sem túl magas homlokát még jobban eltüntesse. Csak a mai fiatalság egyrésze menekül a bárgyúság külsőségei mögé, Marchbanksben pedig legalábbis az ifjú Shawhoz hasonló zsenifiókát kell látnunk a színpadról is.

Teljesen zavartalan örömet csak a többi alakításban találhattunk ezen a fölújításon. All ez elsősorban Mátyay Burgessére, aki jóformán eszköztelen átéléssel vetítette elénk a londoni kispolgár-kapitalista valóban shawian megformált alakját. Zolnay Zsuzsa szerelmes gépirónője ugyancsak átgondolt és klasszikusan kiegyensúlyozott alakítás volt. Szívesen látnánk minél többször szin-

padjainkon ezt a szépbeszédű színésznőt, hisz oly kevés akad belőlük manapság. Oze Lajos, a színház új tagja is sikeresen vizsgázott a kétbalkezes káplán szerepében, sutasága és megfélemedettsége itt teljesen a helyénvaló volt s remélni merjük, hogy nem állandó sajtósága, hanem tudatos szerepalkotása tette sikeressé pesti debütjét.

Ottlik Géza fordításának tisztasága és korrektsége is nagy nyeresége a följújtásnak, csak egyetlen mondatával kell szembeszállnunk. A régi Hevesi-féle fordítás végszavát sajnáljuk, amikor az éjszakába kirohanó költő azt mondja Candidának: „száz év múlva egyforma idősök leszünk”. Hevesi Sándor kitűnő színházi szakember volt és zárómondata teljesen a színpadi beszélhetőség törvényei szerint készült. Ezt az egy mondatát a kevésbé kifejező újjal szemben jó lenne fönttartani. (Possonyi László)

KÉPZŐMŰVÉSZET. Kína művészete tárult fel az utolsó tíz év anyagából a Nemzeti Szalón augusztusvégi ünnepélyes megnyitási kiállításán. A legszembezőkőbb a faliszőnyegekre emlékeztető, hosszúkás alakú akvarelleknek tárgyi változatossága, megunthatatlan életörme, aprólékos részletpontosságában is megőrzött nagyvonalúsága. Évezredes kínai hagyomány: a lelkiismeretes megfigyelés, a részletraaj el nem hanyagolható alapossága s annak az érzékeltetése, hogy töredék, kitépelt, önállósult életdarabka nincs. Az élet oszthatatlan egész és egy kis madárka az ágon, játékosan hancúrozó cicák, egy tájrészlet, mezőgazdasági munka a földeken, gépmunka zárt munkahelyen, hegyek, tavak, lakótelepek, reggeli hangulat az erdőben, emberek, állatok, virágok, minden életmegnyilvánulás — egyetlen közös forrásból ered. Annak mélységes átérzéséből és átéléséből, hogy az élet törvénye nem az elkülönülés, az elszakadás, az önző s kietlen, tipró diadalmaskodás mások fölött, a környező élet rovására. Sőt, ellenkezőleg, egybeolvadás, harmónia, béke, szeretet. Ujjongó, hallhatóan kicsengő részvétel a mindenség szívverésében.

Korea többezer éves művészetéről tájékoztatott a Műcsarnokban rendezett szeptemberi kiállítás. Láttunk európai hatásra, naturalista modorban festett táblaképeket a szabadságért küzdő, elnyomott nép szívós ellenállásáról, a partizán harcokról, a csendes szemlélődéséből felzaklatott, de hatalmas élniakarásáról tanúskodó Korea elpusztíthatatlan küzdőképességéről. Bámulatos alkalmazkodó s felvevő képességet árulnak el ezek a legfrissebb keletű, idegen hatást tükröző festmények. Látszólag szakítanak hagyományaikkal, de még a legsikerültebben nyugatias képeiken is kiütközik az anyatejgel szivított, hamisítatlan keleties kolorit és a honi sugallat, bizonyosságot téve titkos, kifogyhatatlan tartalékerejükől. Ezt az ősi hagyományt őrzi négy, másolatban bemutatott, mintegy négyezer éves festmény, gazdag képzelőerőből táplálkozó s hajszálpontos kivitelű, sajátos ornamentikájával. Négy jelkép, mintha vonalakkal és színekkel, a koreai nép hitvallása volna: „Légy szabad, meg nem alkuvó és alázatosan komoly, tántoríthatatlan!” E művészet elkophatatlan, megunthatatlan, s a hagyomány tovább fejlesztett örök témáival a legmeggyőzőbb: pirinyó részen át szemlélve, a fenséges természet; mint perc a végtelenben, mint esőcsepp a tengerben, egy virágzó ág egy énekesmadárral, nyiló szirmokkal kacagó gyermekarc-koszorú, virágok és pillangók udvarlása. A kiállítás szenzációja: iparművészeti remeklés. Európai szemmel, leutánozhatatlanok a megtevesztésig festményeknek ható, selyemre hímezett faliképek: fényittas színekben duskálkodó virágcsodák, viharos hullámú tengerek, felhők, hegyek, zuhatagok, természet jelenségek és emberi monumentumok. (H. G.)

Az *Alföld a magyar festészetben*. Bényi László, a kitűnő művészettörténész, akinek nemrégiben Koszta Józsefről jelent meg szép monografiája, a Műcsarnok összes termébe összegyűjtötte mindazokat a jelentősebb festményeket, amelyeket művészeink a XIX. század eleje óta, id. Markó Károlytól kezdve napjainkig az alföldi tájról és az e tájon élő népről alkottak. A rendező lehető teljességre törekedett, és célját majdnem hiánytalanul el is érte. (Legfeljebb a Szolnokon működött Pongrácz Károly és Olgyay Ferenc egy-egy munkáját nélkülöztük.) A gondos anyaggyűjtő munka viszont egyik-másik esetben tágleblúséggel párosul: az egyhangú, modoros Perlmutter Izsáktól egy-két kép elég lett volna, ugyanígy a rokonszenves, de nem számottevő Nyilassy Sándor-

zól, és csökkenteni lehetett volna Iványi-Grünwald gauguineskedő műveinek számát, az ő igazán maradandó munkái azok, amelyek Nagybánya en-plein-air szellemében készültek. De a kiállított művek zömét nem érheti gáncs, nagy többségük ihletett, jó mű, és számos mestermunkában is gyönyörködhetünk közöttük.

Lotz, Mészöly, Bihari, Deák-Ébner, Munkácsy, Mednyánszky alföldi témájú műveiben változatosan, sokszínű ragyogásban találkozók — mint Bényi írja — „valóság és költészet, bölcselkedő szemlélődés és szilaj indulatosság, drámai komorság és lelkesült ujjongás”. A századforduló idején Szolnokon működő festők közül népszerűségével, meleg humanizmusával, a szociális problémák iránti érdeklődésével kiemelkedik Fényes Adolf, a szegényemberek életének festője. Rudnay Gyula, Tornyai János, Nagy István, Koszta József erőteljes és indulattól feszülő munkái Móricz Zsigmond alkotásaihoz méltók. Alakjaik — József Attila szavával — „nyers, nehéz szavú, kiszikkadó parasztok”. Az ő kisebb formátumú rokonaik Endre Béla és Pogány Ferenc. Ez utóbbi kevéssé ismert név volt, Bényi érdeme, hogy kiemelte az elfeledettségéből. Vaszary János korai naturalista munkái inkább abból a szempontból érdekesek, hogy milyen, egészen ellentétes irányba kanyarodott el később e nagy mesterünk útja. A közelmúlt festői közül Aba-Novák Vilmost láttuk viszont. Tehetséges művész volt, bravúros technikájú mester, igazságtalanság volt éveken keresztül negligálni művészetét. Azt azonban meg kell róla mondani, hogy rideg festői szemlélete, az ábrázolt jelenséget csak mint formai feladatot felfogó beállítottsága kirekeszti őt a legnagyobbak családjából, egy Derkovits, egy Egry, egy Czobel, egy Szőnyi társaságából. Ez utóbbiak számára a művészet több volt, mint pusztá műgyakorlat... Az Alföldön ma is sok tehetséges festőművész él, vagy tér vissza nyaranta oda (Kurucz D. István, P. Bak János, Benedek Jenő, Kohán György, a fiatal Szalay Ferenc, stb.). Munkásságuk a mai magyar festészet nagy palettájának értékes színfoltját alkotja. *(Dévényi Iván)*

Ilosvai Varga István szentendrei kiállítása. Huszonöt esztendővel ezelőtt telepedett meg Szentendrén Ilosvai Varga István festőművész. Ebből az alkalomból a kedves városka múzeumának termeiben jubiláris tárlat nyílt a művész félszáz alkotásából. Az Ernst-múzeumban rendezett tavalyi gyűjteményes kiállításáról beszámoltunk annakidején, így most csak szűkszavúan emlékezünk meg erről a megint előkelő színvonalú kiállításról, amelyet tudós művészeti szakírónk, **Farkas Zoltán** nyitott meg, finoman jellemezve ezt az egyéni formanyelven beszélő festőnket.

A szentendrei kiállítás nem jelent ugyan fordulatot Ilosvai Varga művészetében, de dokumentálja hatvanégy esztendő mesterünk alkotóerejének változatlanul friss lendületét. Az alkotás érzelmi hevülete jellemzi munkáit, képein színekből, fényekből és formákból egy harmónikus, boldog világ épül fel. Élénk színfoltjaiból nagy dinamizmus, és — mint a katalógus megállapítja — „közvetlenség, vitalitás” sugárzik. Szerkesztiség és féltőség érett egyensúlya a vonzóereje ennek a választékos művészetnek, amely rokonszenvet és fokozottabb megbecsülést érdemlő igaz érték. *(Dévényi I.)*

ZENEI JEGYZETEK. A Nándorfehérvár 1456 lemezfelvételéről. Annakidején, a bemutató előtt úgy jellemeztük Tamás Alajos művét, mint a magyar egyházzenei irodalom jelentős alkotását, amely nemzetközi méretekben is szép sikert hozhat szerzőjének. Most, hogy az amerikai R. C. A. Victor cég a Magyar Hanglemezyártó Vállalat közreműködésével elkészítette a mű sokszorosítását, ez a siker — úgy látszik — nem is marad el. Erre mutat többek között az a levél is, amelyet egy régebben Amerikába származott magyar család küldött a szerzőnek. „Mióta a lemezt megszereztük, sokszor összeülünk esténként és könnyes szemekkel hallgatjuk.” Egy másik levélíró szerint az otthoni föld szava szól hozzá minden taktusból.

A költemények szerzője, Radó Polikárp egy beszélgetés alkalmával elmondta, hogy a versek megírása összesen három napot vett igénybe. Annyira megfogta ez az izzig-vérig magyar téma, hogy a tolla szinte magától rótt a papírra gondolatait. Ilyesféle élményről árulkodtak a zeneszerző Tamás Alajos szava is, azokban az időkben, amikor művét komponálta. Ez a feszültség jellemzi a

Nándorfehérvár drámává forrósított epikumának dallamait s ezt a drámai dinamikát — és minden ízében jellegzetes magyarságát — emelik ki külföldi méltatói is. Egyed Antal, aki maga is zeneszerző, az egyik amerikai lapban így méltatta Nándorfehérvárt: „Az oratórium szövege és a zenei illusztráció együttműködése mindvégig csodálatos és fenséges. A vezérmotívumok mesteri énekkari feldolgozásánál azok eredeti magyaros szépségével és művészetével alig tudunk betelni...”

A lemezen a krónikás, Tar Gyula nyújtja a legszebb teljesítményt (ebben az évben lett operaházunk tagja). Tiszta tenorja a legkényesebb állásokban is nagyszerűen szól. Nem marad mögötte Szilágyi Erzsébet megszólaltatója, Tiszay Magda sem. Nála egyébként már hozzászoktunk ahhoz, hogy oratórium szerepekben mindig briliáns teljesítményt nyújt. Nagyon szépen énekel Kapisztrán szerepében Jámbor László, az Angyal megszólaltatója, Czánik Zsófia, és Hunyadi szavainak tolmácsa: Tóth Lajos is. A Kapisztrán Kórus és zenekar a szerző vezetése mellett a szokott kiváló teljesítményt nyújtja.

Budapesti Zenei Hetek 1959. Külföldi zenészek és zenetudósok özöne, mag-néziumvillanás, nemzetközi jelentőségű versenyek és hangversenyek: így festettek a Haydn emlékeztetőre rendezett ünnepi játékok — kívülről. Volt azonban ennek a hangversenysorozatnak egy benső, nagyobb jelentőségű mozzanata is: Josef Haydn újrafelfedezése. Divatból együtt emlegették nevét Mozarttal és Beethovennel, lelkünk mélyén azonban magunk is úgy éreztük, hogy ez csak udvariassági gesztus; senki sem merészelte detronizálni, de azon sem igyekezett senki, hogy gyakrabban hallja zenéjét. Nos, már a nyitó hangverseny, Ferencsik János és Fischer Annie közös estje azt igazolta, hogy a nagy osztrák mester megérdemli a portalanítást, friss, élénk zenéje ugyanúgy szól a mának is, mint az egykori parókás, rizsporos zenerajongóknak. Ahogy a D-dur zongoraverseny felejthetetlen rondója betöltötte a színháztermet, látnivaló volt, hogy Haydn ma is él és hódítani tud.

A Zenei Hetek legforróbb hangulatát talán öt lengyel vendégművész varázsolta maga köré a Zeneakadémián. Z. Drewiecki, Jan Ekier, B. Woytowicz és Jan Hoffmann S. Wislocki vezényletével Bach versenyműveket adott elő két, három és négy zongorára. Egy pillanatra ismét meglevenedtek a lipcsei zeneestek, amikor néhány lelkes zenerajongó összeült a zongora köré és muzsikálni kezdett; szinte látni véltük a Bach családot, amely maga is ki tudott állítani egy collegium musicumot, hisz a két idősebb fiú a versenyek megírásának idején már neves pianista volt. Sőt, tudomásunk szerint Bach azért írta ezeket a versenyműveket, hogy fiaival együtt játszhasssa őket. Ilyenkor maga ült az első cembellónál és fejével dirigálta az alkalmi kamarazenekart. Külön fejezetet érdemel a négy zongorára írt Vivaldi átirat lassú tétele. Az ókoriak elképzelése szerint a szférák zenéje mindennél tökéletesebb élvezetet adott hallgatójának. Nos, a modern embernek valami ilyesfajta élvezetet nyújt ez a tétel. Hallani lehet benne Vivaldi ködös Velencéjének messzi zenéjét s a lipcsei barokk tömött, nagyszerű formáit. A kettő csodálatos ötvözetere nem is lehet mást mondani, minthogy „mennyei muzsika”.

Szünet után Haydn G-dur ún. „Oxford” szimfóniáját vezényelte a fiatal lengyel karmester. A műnek az az érdekessége, hogy Haydn készen vitte magával angliai útjára, amely neki is akár csak röviddel előtte Händelnek, a zenei betetőzést jelentette.

A Magyar Rádió Szimfónikus Zenekara fárasztó lengyelországi utazás után kapcsolódott be a hangversenyek láncolatába. Első estjüket a roppantul impulzív Lamberto Gardelli vezényelte — kitűnően. Keze alatt meglevenedtek az unalmasnak hitt Haydn szimfóniák, szinte énekeltek. Nagyon érdekes színfoltja volt a műsornak a Trombitaverseny, amelyet Haydn londoni útjáról hazatérve 1796-ban komponált, Anton Weidinger bécsi művész új hangszerére, a billentyűs trombitára. Valentin Jugyán szintén billentyűs hangszeren szólaltatta meg a versenyművet. Játékát nagy fokú biztonság jellemezte, Haydn stílusának azonban talán kevésbé „zengzetes” trombitálás jobban megfelelt. A műsor legszebb élménye mégis Mozart Linzi szimfóniájának megszólaltatása volt. A tüneményesen szép akkordokat hallgatva észünkbe sem jutna, hogy Mozart két vagy három nap alatt írta meg, mert linzi útján éppen nem volt vele sem-

mi szimfónia. Úgy érezzük, hogy a hamarjában megírt mű a későbbi nagy szimfóniák méltó előfutárja.

Ugyancsak a Magyar Rádió Szimfónikus Zenekarának avatott közreműködésével szólaltatta meg a zongorát Emil Gilelsz, szovjet zongoraművész. Már a megjelenésén is érezni, hogy csupa tűz, csupa aktivitás. Hát még amikor a zongorához ül! Csak úgy zúgnak a keze alatt a futamok. Az volt a legmeglepőbb, hogy mégis szinte hihetetlen finomsággal játszotta Mozart C-dur zongoraversenyét. Azt szokták mondani, hogy egy-egy Mozart versenyművet akkor játszanak tökéletesen, amikor az embernek az az illúziója, hogy gyöngyszemek koppannak. Nos, Gilelsz tökéletesen kielégítette várakozásunkat, sőt az impozáns Csajkovszkij zongoraverseny megszólaltatásával még többletet is adott. Kár, hogy nem a közismert b-moll, hanem a kissé hosszadalmas G-dur zongoraversenyt játszotta.

Haydn templomainkban. Egyházi körökben is megemlékeztek Josef Haydn-ról. Megszólaltatták motettáit, egyhelyütt még tündéri menüettjéből is hallotunk egy töredéket. A legszebb és legnagyobb teljesítmény a Nelson mise előadása volt. Egy-egy miséjét végighallgatva eszmél rá az ember, hogy milyen sokrétű muzsikus volt a nagy bécsi mester, hogy mennyire nincs kidomborítva arcképének egy-egy vonása. Világi zenéjének vidám finomságát megőrizték ugyan vallásos ihletésű kompozíciói is, de van bennük többlet is: az áhítat elmélyült komolysága, feszültsége, nagyvonalúsága. Haydn számára a Gondviselés jelentette a szellemi feljárást, az újból való alkotás lehetőségét, egszóval a zeneszerzői élet teljességét. Egyébként tréfálkozó hangú leveleiben mindig hangot vált, amikor Istenről van szó: hálás tisztelet fűti át sorait. Különösen megrázó az a gyermeki bizalom és hit, amellyel önéletrajzának végén a Teremtőhöz fordul: „Most hát minden hálám a Mindenhatóé, — legfőbb vágyam, hogy soha meg ne bántsam felebarátaimat s annál kevésbé az én irgalmas Istenemet.” (Rónay László)

AZ AFRIKAI MISSZIÓK ÉLETÉT az európai hívó a hitbuzgalmi lapok meghatározó történeteinek hatása alatt meglehetősen idillinek képzelel. Kétségtelen, sok szép és felemelő élmény teszi színessé az afrikai híthírdetők munkáját. Híveik, hitűjóncaik buzgósága nem egyszer az öskeresztényekével vetekedik.

Ugyanakkor azonban sok veszedelem fenyegeti őket és sok keserűséget kell lenyelniük. Az afrikai misszionáriusok élete egyáltalán nem idilli. Különösen nem az utóbbi félelv században. Számos olyan ellenerő és ellenfél működik és kavargó körülöttük, amely sok helyen egyik napról a másikra semmivé teszi sokéves, évtizedes munkájuk minden eredményét.

Ezek között az ellenerők között a legfantasztikusabbak és a magyar hívó számára legkevésbé ismertek a különböző szekták, a „néger egyházak”, amint az *Études* szeptemberi számában közölt beszámolójában A. Rétif nevezi őket. Franciaországban és Angliában már régen könyvekben és folyóiratok tanulmányaiban tárgyalták és elemzik eredetüket, okaikat és működésüket. Legismertebb ilyen tanulmányok: M. Leenhardt könyve 1902-ből: „*Le Mouvement Ethiochien au Sud de l'Afrique de 1896—1899*” (A délafrikai ethióp mozgalom 1896—1899-ben) és Dr. Sundkler 1948-ban megjelent monográfiája: „*Bantu Prophets in South Africa*” (Bantu próféták Délafrikában).

Dr. Sundkler mintegy ezerre teszi a szekták számát, amelyek az utóbbi fél évszázadban feltűntek. A Rétif rámutat: a „fekete egyházak” kavargása egyáltalán nem korlátozódik a kontinens déli vidékeire. És bár az utóbbi években bontakozott ki különös erővel, már 1872-ben is feltűnt *Észak-Angolában* egy próféta — *kijoka* —, aki fétiseket és varázsló eszközöket égettetett.

Közép Afrika első nagy szektája az első világháború kezdetén tűnik fel. Az *Elefántcsont part* vidékén 1914—1915-ben indította el a libériai Harris, amint hívei neveztek: *Latagbo*. Az egykori protestáns katakéta, *Latagbo* „vallása” magán viseli az afrikai szekták lényeges jegyeit: égettetta a varázsló eszközöket, a fétiseket, bevezette a keresztelkedést és a nyilvános gyónást és megengedte — a többnejűséget. Több mint 120.000 hívó tódult köréje. Kereszteléseit tömegben és előkészítés nélkül végezte. A gyarmati hatóságok letartóztatták és internálták. Fogságában meghalt, hívei azonban mindmáig várják újraeljövetelét.

A század elején, 1908-ban, tehát *Latagbó* előtt jelenik meg *Nyassa-földön* a Jehova tanúinak afrikai változata: a *Kitawala*. Azonban később, 1919-ben terjed el. Először *Eszak-Rhodesiába* és *Tanganjikába*, majd *Belga-Kongóba* csap át. Anarchista mozgalom: hadat üzen minden hatóságoknak: egyházaknak csak úgy, mint világinak. Üldözi a varázslókat, tiltja a hasis szívását, az ártó szellemek elleni amulettek használatát és híveit megkereszteli. A mozgalom erősen politikai jellegű. Híveit azzal biztatja, hogy felszabadulnak a fehérek hatalma alól s megszerzik a gyarmati urak minden gazdagságát. Fegyveres felkeléseket szervez a fehérek ellen. 1943-ban a szekta prófétáját: „*Jézus Krisztust*” és „*Alleluját*” a gyarmati hatóságok kivégzik. A *Kitawalának* a legutóbbi belga-kongói feszültségekben is jelentős szerepe van.

A három legismertebb és legjellegzetesebb közepafrikai próféta: *Kibangu Simon*, *Mpade Simon-Péter* és *Matswa András*. *Kibangu* — valódi néven *N'Gounza* — 1889-ben született és egy angol missziósházban nevelkedett *Thysville* mellett. 1921-ben lép fel *Belga Kongóban* a *bakongó* néger törzsek között. Csodatevőnek és prófétának, Isten fiának mondja magát, pusztítja a fétiseket és betegeket gyógyít. Mozgalmának központja — Jeruzsáleme — *Nsamba* falu. Itt „száll le rá Isten kegyelme” 1921. március 21-én s itt végzi tömeges kereszteléseit és „csodatételeit”. Hívei nyilvános gyónásokat végeznek, bibliai történeteket énekelnek és adnak elő — táncolva. *Kibangu* is harcot hirdet a fehérek ellen. 1921. szeptemberében elfogják és *Katangába* deportálják. Nyomban legendák dicsosozóruja veszi körül, hívei azt hirdetik róla, hogy ő „*fekete emberek királya és megváltója*”, aki épp úgy, mint Jézus Krisztus, megismerte a szenvedést, és a Szentháromság része lett. Halála előtt kijelölte és elküldte apostolait, az idők beteljesedésekor fel fog támadni és megítél eleveneket és holtakat. Az „idők beteljesedését”, a világvégét és *Kibangu* eljöveteletét különösen nagy történelmi események és fordulók idején várják nagy reménységgel a szekta követői.

A mozgalom *Mpadi Simon-Péter*, az *Üdvhadsereg* egykori tisztje fellépésével, 1939-ben lángol fel újult erővel. *Mpadi Simon-Péter* erősen idegenellenes, gyűlöli a fehéreket, különösen a misszionáriusokat. „Isten minket elválasztott Jézus Krisztustól, adott nekünk egy külön megváltót, akit a fehérek pusztalövessel öltek meg” — hirdeti egyik beszédében *Kibangu Simonra* célozva. „Istent kell imádni — mondja más alkalommal —, de nem a bálványokat, nem a szobrokat, nem a keresztet”. A keresztet a mágikus eszközök, varázsszerek világába utalja és nagy hévvel pusztítja, ahol csak éri. *Mpadi* az üdvhadsereg kelléktárából átvette az egyenruhát, ezért mozgalmát „*kheki vallás*” néven is emlegetik a bennszülöttek. A szekta ma is eleven és nagy szerepet visz az utóbbi idők politikai mozgalmában. *Leopoldsvilleben* temploma is van.

A *Francia Közép-Afrika* legismertebb szektaalapítója *Matswa András*. Mozgalmát *Párizsban* indította el 1926-ban a „*francia közepafrikaiak baráti szövetségének*” megalakításával. Ő is a bennszülöttek felszabadulását hirdette, ezért a francia gyarmati hatóságok először 1929-ben, majd 1940-ben letartóztatták. Ez utóbbi alkalommal a *Csád* tó mellé internálták. Itt halt meg 1942. januárjában. Hívei máig se hiszik el, hogy meghalt. Nem is emlegetik más néven, csak: „*Matswa-Jézus*”. Az 1946—47-es választásokon tömegesen szavaztak rá, annyira, hogy megtörtént: a halott abszolút többséget kapott a gyarmati parlamentben. A mozgalom, mely *Matswa* nevét viseli, fantasztikus keveréke a politikai pártnak és a vallásos szektának. Van megváltója, vannak szertartásai, mártírjai és szentjei. *De Gaulle* mozgalmától átvette a lotharingiai kettős keresztet s hozzáillesztette a V-t, a második világháború szövetségeseinek győzelmi jelét. A kereszténységből átvette az oltárt, a gyertyákat, a litániákat. Összejövetelei azonban rendszerint hisztériás tombolásba torkollanak.

Rétif egy angol kelet-afrikai „*fekete egyháznak*”, az *Eszak Rhodesiában* legutóbbi években feltűnt *Lenshina* prófétánó mozgalmának leírásával fejezi be az afrikai szektákról adott körképét. A prófétánó az ötvenes évek elején kezdte működését. Azt hirdette magáról, hogy Isten támasztotta és a pápától kapott küldetést. Az a feladata, hogy szabadítsa meg az országokat a varázslóktól és az ártó szellemektől. A tömegek előtt, akik felkeresik, Istentől és Jézus-Krisztustól közvetít kinyilatkoztatásokat. Amíg prófétál, senki nem emelheti

rá a szemét. Hallgatóit előzőleg megfenyegeti, hogy aki megszegi parancsát, az nyomban meghal, agyonsujtja a belőle kiáradó varázserő. A „menyei üzenetek” előtt nádsípon játszik, zenével ejti magát félönkvületbe. Amikor eljutott az óhajtott állapotba, félelmetes hangon harsogja a tömeg felé: „*Krisztus mondja nektek...*” Parancsára a zarándokok eldobálják amulettjeiket, talizmánjaikat és varázseszközeiket. Híveit kereszteli és gyógyítja. A mozgalomnak kápolnái, szertartásai vannak, a hívek órákon át éneklik a maguk készíttette szent énekeiket. Főpapjuk: *Petrosz, Lenshina* férje. A szekta a katolicizmussal szemben igen ellenséges. Amely faluban többségbe kerül, a vizet is megtagadják a misszionáriusoktól, kőmeneteket, felvonulásokat szerveznek ellenük és követ dobálják őket, ha misézni akarnak. A szekta sok veszteséget okoz a misszióknak. Az egyik apostoli vikariátus 3400 hívét, a keresztény lakosság tíz százalékát vitte el *Lenshina*. Más három missziós állomáson a hívek negyven százalékáa szakadt el az egyháztól. Az utóbbi időben azonban hanyatlóban van a prófétanő hatása és széthullóban a tábora.

Nehéz feladat volna, ha minden afrikai szektát fel akarnánk sorolni. Legtöbbjük tisztavirág-életű. Nem is lehet feljegyezni a neveket, amelyek a különféle mozgalmak kavargásában felbukkannak és ideig-óráig ismertekké válnak. Különbözik is: számunkra az okok ismerete fontos, amelyek e mozgalmakat és prófétáikat megszülik.

Minden megfigyelő egyetért abban, hogy az afrikai szektákat elsősorban *társadalmi tényezők* hozzák létre.

A szekta vallási mezben jelentkező visszahatás a gyarmati uralom ellen. A jogait követelő nép társadalmi mozgalma ez — írja M. *Leenhardt* a délafrikai ethiop mozgalomról már 1902-ben —, a népe, mely most ébred öntudatra és most döbben rá az elnyomásra, amelyet egy idegen hatalom gyakorol felette”. A próféták egyik alaptétele: a feketék már itt a földön hamarosan felszabadulnak a fehérék uralma alól, a paradicsomba csak ők kerülnek be, Isten a fehéréket kizárja onnan a feketéken elkövetett bűneik miatt.

A másik tényező, amely a szektákat és bennük a fogalmaknak, képzeteknek európai ember számára megdöbbentő és mosolyra készítő zürzavarát létrehozta — az afrikai ember *mágikus beállítottsága*. Az afrikai lélek nem ment végig a ráció hosszú iskoláján, amelyen az európai ember immár két évezrede halad. A pogány varázsló, amely számunkra távoli emlék csupán, a varázsszer, amelyet mi többnyire már csak múzeumokból ismerünk, a néger bennszülöttek életében mindennapi valóság. Elevenen élnek lelkükben a pogány hiedelmek, babonás fogalmak, a szellemek, az ártó hatalmak félelmei.

A keresztény istenfogalomból, tanításokból, szertartásokból elsősorban az ragadja meg őket, ami közelebb áll az ősi istenélműkhöz és világszemléletükhöz. Ezért emlegetik többet az Ótestamentumot, mint az Újszövetséget. Ők még nagyrészt benne élnek a patriarchák korában, a pásztorkodásban, a kezdetleges gazdálkodási formákban és a többnejűségben, a szertartások, énekes, táncos mórórában.

Az ősi afrikai mágikus szemlélet örvénylik fel tehát a „*fekete egyházakban*” társadalmi és politikai indításokból táplálkozva, összekeverve a kereszténységtől és az otthoni fétisimádásból mindazt, amiről a szegény próféták és még szánandóbb híveik azt hiszik, hogy meghozza ideigvaló és örök boldogságukat.

Az európai hívőben felmerül a kérdés, mikor élbe táru az afrikai szekták e körképe — van-e vajon jövője ott az egyháznak, a kereszténységnek ilyen körülmények és tényezők között? Nem reménytelen-e a küzdelem, amelyet a hit hirdetői, az apostolok mai utódai folytatnak Afrikában?

Ezek a tények és jelenségek csak a felületen szemlélő bizalmát török meg. Aki ismeri az egyház történetét, tudja, hogy az őskereszténység körül is hasonló módon kavargtak a fél-keresztény és fél-pogány eretnységek. A pogány szellem, egy-egy nemzet, társadalom daimonja nem könnyen hagyja magát az evangélium igájába fogni. A keresztvíz alól is feltör, szektákat, eretnységeket, szakadásokat tud támasztani évszázadok múlva is, amint azt az európai nemzetek történetéből jól tudjuk.

A kereszténység fennmaradását és kiteljesedését az dönti el, kialakul-e az illető társadalomban, nemzetben egy életerős törzs, mely szenteket tud terem-

ni. Ez az életerős törzs, a bennszülött hívek és papok friss egyháza megvan Afrikában. Buzgóságuk, amint kezdetben mondtuk nem egyszer az őskeresztényekével vetekedik.

Ok az Egyház reménysége a fekete egyházak kavargásában. (S. F.)

BÁRDOS LAJOS HATVAN ÉVES. Bárdos Lajos, a Magyar Népköztársaság Kossuth- és Erkel-díjas érdemes művésze, a felsőoktatás kiváló dolgozója, világi és egyházi zeneművészetünk határainkon túl is elismert művelője 1899-ben született.

Hadd mondja el maga az ünnevelt, melyek voltak művészi pályájának legfőbb állomásai, s vajon hogyan alakította ki azt a népi-zenei stílust, mely alkotásainak domináns jellemvonása?

— Zeneszerzői tanulmányaimat a Zeneművészeti Főiskolán, — Siklós Albert és Kodály Zoltán vezetése alatt, — 1925-ben fejeztem be, — kezdi kérdésünkre adott választát Bárdos Lajos.

Mint fiatal muzsikus, a főiskola elvégzése után, az akkori hivatalos szervek részéről teljes értetlenséggel és idegenkedéssel találkoztam. Állás, elhelyezkedési lehetőség reménye nélkül, moziban hegedültem és kottát másoltam. Végülis fölkinálták a városmajori kápolna Cecilia-kórusának a vezetését. Hangszeres muzsikus létemre, eleinte nehéz szívvel fogadtam a meghívást erre a számomra idegen területre. A közösségi munka és a vezénylés élménye azonban hamarosan kialakították bennem a magam sajátos irányát: a mindenki muzsikáját, a kóruséneket. Ennek jegyében jöttek létre első vegyeskari műveim is. A Cecilia kórus feladatának tekintette, — egyházi kórusok mellett, — a magyar népdal terjesztését is. Abban az időben, midőn elég kevés volt az olyan vokális zeneművek száma, mely megfelelt volna a főiskolán szerzett igényeinknek, ez az énekkar, fáradságot nem ismerve mutatott be új egyházi műveket és népi kórusokat egyaránt. Itt soha nem számított rossz pontnak, hogy a népzene alapján állok, s azt az irányt hirdetem, mely Bartók és Kodály életművének középpontját képezi. A Cecilia kórus azután, az évek folyamán, olyan színvonalat ért el, hogy több külföldi országban — így Belgiumban, Jugoszláviában és Németországban is — nagy sikerrel szerepelt.

Három esztendő működés után az a megtiszteltetés ért, hogy Harmat Artur révén, 1928-ban, meghívtak a Zeneművészeti Főiskolára, az újonnan létesített egyházi-karnagyképző, majd egy év múlva az iskolai énektanárképző tanszakra. Így pedagógiai munkásságom is a közösségi-zene szolgálatában indult el, s maradt meg, immáron három évtizeden át.

— Addig ilyen tanszékek nem voltak hazánkban?

— Nem. Éppen ezért — minthogy mindkét ág annyira új volt — a legtöbb tárgyat magamnak kellett kiépítenem.

— Milyen tárgyakat?

— Először is a magyar egyházi népének studiumát, továbbá általános egyházi-zeneirodalmi ismereteket, majd karvezetést, az egyházi és iskolai gyakorlatokhoz alkalmazott összhangzattant, végezetül pedig zenei prozódia. Ez utóbbinak feladata a szöveg és dallam kapcsolatának beható vizsgálata.

1929-ben meghívtak az ország első oratórium-kórusa, a Palestrina-kórus karnagyául. Itt főként a régi vokális-mesterek népszerűsítése, valamint a modern zene ápolása volt szívesen vállalt feladatomban. Így például Sztavinszkij „Zsoltár-szimfóniáját”, ezenkívül pedig egész sor új magyar művet is a Palestrina kórusal mutattunk be először.

Az új művek iránti fokozódó érdeklődés azután lassanként megérlelte a helyzetet arra, hogy egy tájékoztató, iránymutató egyházzenei folyóiratot indítsunk. Így alakítottuk meg, 1931-ben, munkatársammal, Kertész Gyulával együtt — úgyszólván a semmiből előteremtve, minden hivatalos segítség nélkül — a Magyar Kórust. Ebben tanító, buzdító cikkek, beszámolók mellett, rendszeresen jelentettünk meg kotta-mellékletet is. Így az egész országban lendületet kapott a kóruséneklés. Az a magárahagyott vidéki karvezető, aki máshonnan nem igen áshatta ki a jó műveket, a Magyar Kórus segítségével, negyedévenként kézhezkapta a gyakorlati hasznú alkotásokat. Előfordult nem egy esetben, hogy éppen az így kapott anyag serkentett egy-egy karnagyot kórusalakításra.

— Voltak-e az egyházzeneihez hasonló világi kezdeményezések is ?

— Voltak. Az iskolai énekkarok fokozott sürgetésére, 1934-ben, Kerényi György bekapcsolódásával megindult az Énekszó is. Ez szintén állandó kottamellékletekkel látta el az énekkarokat.

— Milyen volt az egyházi- és népénekreform hivatalos fogadtatása ?

— Közöny, sőt ellenállás. Mindez azonban mit sem csökkentette munkakedvünket. A két folyóirat segítségével jött létre — Kodály Zoltán elgondolása szerint — az Eneklő Ifjúság mozgalom. Lényege az volt, hogy az eleinte évente, majd egymás után, vidéki városokban is tartott hangversenyeken a közreműködő énekkarok nemcsak a maguk számait mutatták be, hanem közös kórusok addig nem ismert, gazdag és maradandó élményével ajándékozták meg a közönséget. Emlékezetes marad, mikor a Zeneakadémián először mutattuk be Gebhardi „Glória szálljon a mennybe fel” kezdetű kánonját, az egész terem csodálkozva és megilletődötten hallotta a hol innen, hol onnan bekapcsolódó újabb és újabb kórusokat. Erre az alkalomra ugyanis csak a földszintre engedték be a hallgatóságot, s a színpadon kívül az erkélyeket is a különböző énekkarok foglalták el.

— A karvezetésen, zeneszerzésen kívül még hogyan segítette elő az új zené népszerűsítését ?

— Állandó utazásokkal, előadások tartásával. Elmondhatom, hogy ebben az időben az egész országot végigjártam és az ismertetések mellett biztattam, lelkesítettem, munkára serkentettem az egyes kórusokat.

— Meddig tartott a Magyar Kórus és az Énekszó mozgalma ?

— Megalakulásától kezdve mintegy húsz esztendőig. Ennek az eredménye, hogy ma sincs énekkar, melynek másorán ne szerepelnének Magyar Kórus kiadványok. Külön megtiszteltetés volt számunkra, s egyben egész munkásságunk elismerése és fémjelzése, hogy Kodály Zoltán, majd később Bartók Béla is, igen sok kórusművét nálunk jelentette meg először.

Itt kell megemlékeznem Harmat Artur és Sik Sándor nagy életművéről, a magyar egyházi népénekreform keretében létrejött „Szent vagy, Uram!” ének-tárról. Ennek megjelenését szintén a Magyar Kórus tette lehetővé. Ma már elmondhatjuk, hogy a rengeteg kezdeti ellenzés mit sem értett az ügy kibontakozásának, s egyházi népénekeinknek ez a gyűjteménye országos közkinccsé vált, melynek darabjait számtalan alkalommal dolgozták fel énekkarra is.

— Az eddigiekben Bárdos Lajost, a karnagyot és pedagógust hallottuk. Vajon milyen saját művek jöttek létre az említett években ?

— Elsősorban is dr. Dienes Valéria szövegére a „Hajnalvárás” című adventi misztérium. Ezt követőleg „A gyermek útja”, szintén Dienes művészi játékának a kísérőzeneje, továbbá a „Szent Imre” oratórium. Azután egy nagy-szabású misztérium, az „Árpádházi Szent Margit”. Ennek a szövegét Ujházi Ede írta. 1946-ban, Sik Sándor misztériumából, az „Alexius”-ből rádióhangjáték készült. Ennek kísérő- és aláfestő-zenéjét szintén én írtam. Ebből a művekből hangverseny-szvitet állítottam össze ének- és zenekarra, mely több alkalommal került bemutatásra a Zeneakadémián. 1955-ben Károlyi Amy: „A bujdosó macska” című mesejátékához írtam kísérőzenét.

— Mikor került Tanár Úr a Budavári Mátyás templom karnagyi posztjára ?

— 1942-ben. Az évszázados hagyomány itt ugyan a zenekarral kísért, többnyire idegen stílusú műveket honosított meg, de ezek régebbi — kivétel nélküli — előadása mellé sikerült az esztendők folyamán mind nagyobb teret biztosítani az igazi — valóban egyházzenei — stílusoknak: a gregórian-éneknek, a renaissance „a cappella” remekeknek és az új, magyar, népi-hangvételű egyházi zeneirodalomnak.

Egyházzenei munkássággal kapcsolatosan meg kell még emlékezmem az 1897-ben alakult Országos Magyar Cecilia Egyesületről is. Ez a lelkes intézmény a 30-as évekig a haladó szellemű egyházzenei szakembereknek csak szűk körét jelentette. Harmat Artur, Demény Dezső és Koudela Géza munkássága biztosította az Egyesület nemes irányú törekvéseit, de országos jellegűvé csak a Magyar Kórus előfizetőinek tagként való bekapcsolódásával emelkedhetett. Ez néhány tucatról mintegy ezer főre gyarapította a tagok számát.

A 30-as évek vége felé választották az Egyesület társelnökévé, s ezen a

helyen immár két évtizede tevékenykedem, munkatársaimmal egyetemben, az egyházzenei és liturgikus reformok mind szélesebbkörű terjesztésében.

— Milyen világi-zenei intézményekben tevékenykedett eddig ?

— Mint énekkarok szervezője és irányítója, a régi Országos Dalosszövetségben, majd a Bartók Béla Szövetségben keresztül. Legújabbban a Népművészeti Intézet keretében munkálkodom.

— Tanár Úr jelentős zenetudományi munkásságot is folytat. Hallhatnánk erről is valamit ?

— Még a Magyar Kórus jelentette meg, 1949-ben, a Palestrina-kor harmónia-rendszerének addig teljesen földolgozatlan összhangzattanát, zenei nyelvtanát magábafoglaló munkámat. Ezzel összefüggően Liszt Ferenc harmóniáival is foglalkoztam. Lisztnél a Palestrina-hagyományokból táplálkozó, s azok szellemét korszerűen visszaadó stílust tanulmányoztam. Mint a vokális zene nélkülözhetetlen stúdiúmával, szívesen foglalkozom a zenei prozódia kérdéseivel. Most, mint a Zeneművészeti Főiskola tanára, a zenetudományi tanszakon és az iskolai énektanárképzőn zeneelméletet, valamint zeneszerzők számára zenei prozódiaát adok elő.

— Vannak-e a fiatal muzsikusok körében komoly ígéretek ?

— Örömmel állapíthatom meg, hogy mind a karvezetés, mind a vokális zeneszerzés vonalán jelentkeznek olyan tehetségek, akik hivatottak a jövőendő zenei élet ez ágának vezetésére.

— Egyházzenei vonalon is ?

— Nem mondható, hogy bőségben, de itt-ott születnek egyházzenei újdonságok is. A Cecilia Egyesület nemes és örömmel végzett feladatai közé tartozik éppen ezeknek az újdonságoknak bemutatáshoz segítése. Szeretettel várjuk és buzdítjuk mind katolikus költőinket, mind zenészeinket hasonló alkotásokra.

— Tanár Úr imént katolikus költőinket említette. Vajon mit vár Bárdos Lajos, a zeneszerző, katolikus költőinktől, s miben látja az egyházi zene, az egyházi népének vonalán a katolikus sajtó legfőbb feladatát ?

— Egyházi népénekkincsünk nem valami megmerevedett, muzeális, lezárt készlet. Mindig új igények jelentkeznek, s ezeknek megfelelően az ének-anyag is állandóan bővül. Ezért igen nagy örömmel vennénk, ha katolikus költőink szívügyüknék tekintenék az egyházi ének megújítását. Mint műfordítók, bőséges anyagot találnak mind a Szentírásban, mind a himnuszok kimeríthetetlen tárházában. De ugyanígy kellő anyagot nyújtanak a mai vallásos élet mozzanatai. Lenne költenivaló egyházi népénekkincsünk további fölfrissítésére, gazdagítására. Gondolok itt olyan szövegekre is, melyekre kórus-kompozíció születhetnék. Mindezekről természetesen ma mind konkrétabb liturgikus tartalmat vár az egyházzenei élet, ezzel egyetemben pedig korszerű, költői nyelvezetet. Itt csak példának említem meg, hogy újabb ünnepeink úgyszólván teljesen nélkülözik a maguk sajátos egyházi énekeit. De a régebbi témakörök is megújításra szorulnak. Azért kívánatos, hogy költőink irjanak a liturgikus szövegek figyelembevételével nászmisére, esküvőre, keresztelőre, bérmlásra, temetésre, gyászmisére, stb. stb., megzenésítésként alkalmas, illetőleg a „Szent vagy, Uram !” dallamaira alkalmazott verseket.

Vajon milyen Bárdos Lajos művészetének határainkon túli visszhangja ?

— Egyházzenei műveim után gyakran érdeklődtek a különféle nemzetközi egyházzenei heteken, rádiókban és egyéb fórumokon.

Világi műveim közül nem egy szerzeményemet a Központi Honvéd Együttes és az Állami Népi Együttes népszerűsítette és terjesztette el külföldi utazásai során, távoli országokban is. Kórusműveim szovjet, német és angol kiadóknál is megjelentek. Idegen együtteseknek természetesen nehézségeket okoz a nyelvi különbözőség.

Hatvan esztendő. A zeneszerző, karnagy, pedagógus és zenetudós fáradhatatlanul munkálkodik tovább. Nem az évtizedek terhével, de fiatalos optimizmussal és lendülettel. Ennek jegyében születtek és születnek legújabb alkotásai, ennek jegyében fogadja és segíti szeretettel az induló, fejlődő tehetségeket. További eredményeket és művekben gazdag életet kívánva, szeretettel köszöntjük ! (Balássy László)

KÖTELESSÉGTELJESÍTÉSRE VALÓ NEVELÉS. Ha meg akarjuk állapítani egy embernek az értékét — akár mint egyénnek, akár mint közösségi lénynek — elsőrendűen fontos szempont, hogyan felel meg az illető a kötelességeinek.

Mint egyén: Aki nem felel meg kötelességeinek, az vagy nem ismeri őket (tehát valami értelmi hiánya van) vagy ismeri őket, de nem törődik velük, (vagyis valami jellembeli hiánya van); vagy ismeri is, vállalja is, de nincs elég akarata, vagy képessége, hogy teljesítse is őket (tehát valami minőségi hiány van benne).

Mint közösségi lény: valóságos csapás a kötelességmulasztó ember minden közösségre (család, üzem, haza, társadalom), minden munkára, melynek tervezője, szervezője, vagy kivitelezője kell, hogy legyen. Sohasem biztos, hogy a reá bízott feladatot végrehajtotta-e. Ő az az egyetlen szem, melynek gyengesége miatt használhatatlanná válik a legpompásabb acéllánc, ő az a repedt deszka, amely miatt összeroppan a v astag polc, mely hivatva lett volna a legföltettebb üvegnyeműt tartani, ő az, aki nem adja át a telefonüzeneteket, nem hozza el a színházjegyeket, nem kapcsolja ki a villamos készüléket, nem főzi ki az injekciós tűt. Ha mindezekért felelősségre vonják, kerekre mereszti szemét, hiszen ő csak „elfelejtette” ...!

Mit is jelent tulajdonképpen ez a szó: „kötelesség” ?

Vannak cselekedetek, amelyek nem hoznak hasznot a cselekvőnek, sőt talán gondot, terhet, anyagi kárt jelentenek neki, — amelyek után nem vágyódik, sőt talán természetéből fogva visszariad tőlük, — de mindezek ellenére mégis vállalja őket, mert mindennek ellenére tudja, érzi, elfogadja, hogy ennek *meg kell* lennie, így *kell* lennie. Ez a *kell*, ez a kötelesség. A kötelesség olyan feladat, amelynek véghezvitelét egy rajtunk kívül való (objektív) törvény kívánja meg tőlünk. Ez a törvény lehet az Isten által egyenesen kinyilatkoztatott, vagy természetünkbe oltott (természeti törvény), vagy a törvényhozásra hivatott testülettől kihirdetett törvény (tételes törvény).

A gyermeket már legkisebb korától kötelességtudatra kell nevelni. A majomszeret nem ismeri ezt a kötelességet. „Hadd legyen boldog és szabad legalább míg gyermek!” Később: „Ügyis eléggé kifárasztja az iskola”. Majd: „Ha családja lesz, majd megtanítja az élet; hadd legyen jó neki, míg anyjánál van.” Az ilyen szülők nem veszik észre, hogy önimádatból („ilyen jó anya vagyok én!”) és a gyermek szeretetének koldulásából („ha szülok neki, én vagyok a rossz!”) ők lesznek az oka, hogy a gyermek nem fog helyt állani az életben.

Ez már az étellel való első komoly találkozásból, már az első osztályban kiderül: a gyerekek rendetlen a füzeté, elveszett az ítatóspapírja, nincsen kihagyozva a ceruzája, nem hozta el a beléptidíjat a moziba, elkéssett stb. Az évek folyamán a panaszok szaporodnak az iskolában. Ilyenkor aztán kétféleképpen viselkednek a szülők: vagy a gyermek pártjára állanak és a tanítót igazságtalan, túlkövetelő, gyermekkínzó sárkánynak mondogatják magukban (vagy akár a gyermek előtt is) — vagy szinte elárulják a gyermeket, hangoztatván: „En mindig mondom neki, én mindig küldöm tanulni!” stb. A gyermek bámulva szemléli anyjának ezt a mosakodását és apja rádörmögését: „Nincs benne semmi kötelességtudat”.

Ugyan mit is tettek, hogy felébresszék és ébrentartsák a gyermekben ezt a kötelességtudatot. Hiszen az iskolába már kialakult kötelességtudattal kell a gyermeknek lépnie, az iskola csak fejleszti, kiszélesíti, elmélyíti; de az alapokat a szülői háznak kell megadnia. Hogyan ?

A kötelességre való nevelésnek két foka van: a szoktatás és a meggyőzés. A kis gyermeknél az első van túlsúlyban. A gyermeket pontosan ugyanazon órában kell etetni, fürdetni; fürdés után már ne szójának hozzá, ne játszanak, ne enyelegjenek vele. Ugyanilyen kötelességszerű legyen a gyerekeknek az evés. Nem kell mesére szoktatni, se mókákra (ezt a kanalat a mamának, ezt a nagy-mamának stb.). Az is nagy hiba, ha a gyermeket az irigység, vagy a kapzsiság felkeltésével akarjuk evésre bírni: „Edd meg, különben a testvérekének adom!”

A következő lépés a játékszerekkel való bánásmód. Egy kétéves gyermeknek már önállóan el kell raknia a játékeit. Ezt még csecsemő korában kezdjük meg gyakoroltatni vele. A mama minden este elmondja: „Most megynk

fürdeni, de előbb még elrakjuk a csörgőt, a gumibabát, a piros kockát, a pettyes labdát". Egy idő múlva így alakulhat a szöveg: „Megyünk fürdeni! Add ide marnának a csörgőt, a gumibabát, a piros kockát meg a pettyes labdát”. Néhány hét múlva így hangzik a szöveg: „Megyünk fürdeni. Tedd ide a dobozba a játékaidat. A csörgőt és mindent!” Végül így: „Mehetünk fürdeni, elraktad már a játékaidat?” A játékból észrevétlenül kötelességteljesítés lett. Ilyen kötelességgé kell lennie, hogy jóvátegye, amit elrontott: megigazítani a szőnyeg-et, amit felkunkorított, felemelni a kanalat, amit leejtett stb. Azt is megtanulja, hogy étkezés előtt kezet mosunk, de azt is, hogy az étkezés előtt a Jósitenre gondolunk, hogy a lakásbalépés előtt megtöröljük cipónket, hogy este meghatározott helyre tegye le a ruhácskát. Mindezt kötelességteljesítéssé lehet növelni, ha a szülők maguk teljesítik kötelességüket: a következetes szoktatást.

A négy-öt éves gyermeket, már az *értelem* útján is lehet, sőt kell ráve-zetni a kötelességteljesítésre. Természetesen ennek a kötelességnek sem meny-nyiségben, sem minőségben nem szabad képességeit meghaladni. Itt mindenke-előtt a példa hat nevelőleg. Ahogyan az apa viselkedik az anyával szemben, ahogy a mama a gyermekkel szemben, úgy a gyermekek szüleikkel, egymással és babáikkal, mackóikkal szemben. A jó babamama szép napos időben magával viszi babáját sétálni, a kis vadász hűvös estéken betakarja mackóját. Amikor esteledik, vagy ha borulni kezd az ég, a jó kis papamamák aggódva keresik össze játékaikat és bemenekítik a szobába, mert tudják, hogy esőben, sötét-ben nekik kell majd behozniok, amit széjjelhagytak kertben, udvaron. De nemcsak a játékszerek bizhatók gondjaikra. Kisebb testvérkéjüket is kitartás-sal őrzik, ringatják, kiszolgálják, sőt készek megvédeni is, ha ostoba felnőttek avval tréfálnak, hogy „elviszik a kisbabát!”.

Amikor a gyermek iskolába kerül, már van komoly, testére szabott mun-kaja. A szülők elsőrangú kötelessége ezt a kötelességet komolyba-véetni és megkedveltetni vele. Semmiesetre sem helyette megcsinálni a leckét. Az első napokban természetesen át kell segíteni a kezdet nehézségén. Külön helyet és meghatározott időt kell adni a lecke-készítéshez; nem pedig a késő esti órákban, se közvetlenül ebéd után, vagy a legizgalmasabb játék közepén rárontani: „menj tanulni!”

Az iskolai feladatokon kívül természetesen megmaradnak, sőt szaporodnak a családi kötelességek és életbelépnek a társadalmi kötelességek is, és a „szok-tatás” teréről az értelem síkjára lépnek a vallási kötelességek. A gyermek meg-tanulja, hogy felelős az egész osztály magaviseletéért, az osztály tisztaságáért, a csendért és rendért a folyosókon, megtanulja a közlekedési szabályok tisztele-tét, a közös helyiségekben való viselkedést, az udvariasság szabályait. (Milyen fájdalmas hallani, amikor a gyermek az iskolában hallottak alapján át akarja adni helyét a villamoson, re a mama szigorúan rászól: Csak maradt ülve, te is megfizetted a jegyedet” !)

Most már ketten nevelnek: a szülő és az iskola, s ez a vallásos szülő szá-mára új, az eddigieknél is komolyabb, bonyolultabb és felelősségteljesebb fel-adatot jelent. Olyan problémák elé kerül, amelyeknek megoldására nem talál kész recepteket; e problémák megoldását éppen neki kell kimunkálni a min-dennapok gyakorlatában. Ami világosan előtte áll, az az alapelv: hűség az Isten iránt és hűség hazájához és a haza társadalmához; teljesítése mind a vallási, mind az állampolgári kötelességeknek — és gyermekeinek e kettős hűségre és kettős kötelességteljesítésre való nevelése. Az esetleg adódó nehé-zségeknek nem szabad kedvét szegniök, vagy passzivitásra kárhoztatniuk; ép-pen ellenkezőleg: a problémák nyílt megvitatása, a vélemények őszinte kicse-relése, az elvek józan és kendőzés nélküli föltárása vezethet ezen a tereen ered-ményre, reális tisztázásokra. Erre a szülőnek módja is van a szülői munkakö-zösségekben, és a család és az iskola — a két fő nevelési fórum — megbeszé-léseire; élnie is kell tehát a számára nyújtott lehetőséggel. (f.)

„MIATYANKOS” MAGYAROK. Talán egyetlen nemzet szellemtörténeté-ben sem játszott olyan fontos szerepet az Úr halhatatlan imádsága, mint éppen a magyarokéban. Nem lehet most célunk ennek a szerepnek egészét felvázol-nunk, csak éppen a magyar szellem virágos mezején szeszélyesen tépegetett miatyánkos virágszálnakat kötjük össze egy kis csokorba.

Már legelső irott könyveink egyikében, a XV. századi Münchener kódex evangélium-fordításában feltűnik a Miatyánk kissé régies, ódon zengésű szövege: „Mi atyánk, ki vagy mennyekben... Bocsásd mű nekünk mű vétetönket, miként es mű bocsátonk nekünk vétetteknek...” — S azóta szakadatlanul hangzik a magyarok ajkán az Úr imádsága. — Már legelső ismert nevű költőink egyike, a XVI. századi Ilosvai Selymes Péter, Szent Pál történetéről szóló versezetében így ír:

Ha ki szive szerint nem tud imádkozni,
Annak az tengerre kelletik evezni,
Ott az Pater nostert jól meg tudja tanulni...

Mi ugyan nem vagyunk tengeri nép, de azért jól megtanultuk a pater-nostert, talán azért, mert ha nincs is tengerünk, de volt a múltunkban tengeri szenvedésünk. „Úgy tudd, mint a Miatyánkot!” — mondja a népies szólás; de egy másik ilyen népajkon élő közmondás azoknak a szomorú időknek az emlékét idézi, amikor már-már elfelejtettünk imádkozni: „Hallotta híret, — szokták mondani a valamiben tájékozatlan emberre — mint az apáthiak a Miatyánknak.” Mert a török világban bizony sok magyar község teljesen pasztoráció nélkül maradt, s lakói már csak hírből ismerték a régi imádságokat.

De aztán újból megtanultuk, annyira, hogy a XIX. század elején a Szépliteratúrai Ajándék 1821-es kötetében az erdélyi Gróf Teleki Ferenc tollából megjelenik első magyar verses parafrázisa is: „A' Mi-Atyánk” című vers minden versszaka az imádság egy-egy kérésével végződik. — Ez egyébként is különösen „miatyánkos” időszak volt hazánkban. Egykorú folyóiratok — a Honművész (1833) s a Rajzolatok (1836) — megemlékeznek arról, hogy Karacs Ferenc, a neves pesti rézmetsző, pénzdarab nagyságú rézlemezkekre „tisztán és olvashatóan metszette ki a Miatyánkot”, s ezek a kis amulettek akkoriban igen nagy kedveltségnek örvendtek.

A negyvenes évek elején Sujánszky Antal papköltő lantján zendül fel újból a „Mi Atyánk”. Az almanach-líra pattogó, szónokias trocheusaiban zengi:

Istenem! dicső lakodból
Tengeráldás száll le ránk:
Néked gyászban és örömben
Fölkialtjuk: „mi Atyánk”
A szeráfok táborával
Zengvén hálaéneket,
E világ minden határan
„Szenteltessék a neved.”

A szabadságharc idején egy új népies szólás-mondás születik: „Miatyánkkal nem veszik be Komáromot”. Szólt ez azoknak, akik mindent csak a „magyarok Istenére” bíztak volna. Komáromot aztán sikerült is bevenni Isten segítségével és hősie küzdelemmel. De a szabadságharcot mégis leverte a túlerő. S az utána következő kietlen korszakról Móra Ferenc írja: „A Bach-korszakban a Miatyánkot se volt tanácsos hangosan imádkozni. Egyszer Pesten becsuktak valami ájtatos polgárt, aki a templomban nyomatékosabban találta elfohászzkodni az Úr imádságának ezt a passzusát, hogy jöjjön el a te országod. Az elfogulatlan bíróság megállapította róla, hogy Kossuth Lajosra célzott vele a megálgokodott rebellis.”

A század végén a sokat szenvedett Reviczky Gyula volt a „legmiatyánkosabb” költőnk. Az „Imakönyvem” feledhetetlen szépségű sorai: „Az Úr imádságát ütöm fel — (Kísérőm a nehéz úton) — S vigasztalást vegyit a kinhoz — A te imád, óh Jézusom! — Imádság kell a szenvedőnek, — Akit a sors árván hagyott. — Urísten, én nem zúgolódom: — Legyen a te akaratod.”

Egy másik versében feldolgozza ő is az egész „Miatyánk”-ot. Változatosság kedvéért hadd idézzük ennek egy közbülső strófáját:

Panasz sosem jön ajakunkra;
Csak te ne hagyj soha magunkra.
S ki élni engedsz, add nekünk meg
Ma s mindennap a kenyerünket.

De nemcsak a költők lelki tápláléka a Miatyánk. Liszt Ferenc áhítatos műségi keretében is felcsendülnek a Pater-noster fenséges, ősi gregorián akkordjai. S egy neves újságírónk írja Munkácsy Mihály utolsó napjairól: „az orvos elbeszélte, hogy egy napon egy kis papírlapot vettek el tőle, melyet rejtegetett, s hogy a papírosra a magyar Miatyánk volt írva kúszált betűkkel.”

S most eljutottunk saját századunkhoz. S mindjárt a század küszöbén egy meghatározó Miatyánk-epizód. Bölöni György írja nevezetes Ady-könyvében, hogy amikor Ady Endre Párisban elhatározta, hogy istenes verseket fog írni, Léda asszony félig bosszúsán, félig tréfásan évődött vele:

— Maga? Hisz a Miatyánkot is elfeledte!

— En? — feleli tréfás sértődöttséggel Ady, és iskolásan, amint valamikor az érmindszenti rektor tanította, elhadarja az imádságot. (Íme, — ezt már mi tesszük hozzá — Ady gyönyörűen kilombosodó istenes-költészetének gyökerénél ott találjuk a gyermekkori Miatyánkot.)

S milyen különös találkozása a véletlennek, hogy körülbelül ez időtájt írja Prohászka Ottokár is mélyenszántó elmélkedéseit a Miatyánkról.

Es Ady poéta-társa, a békére áhító Babits Mihály is, a Miatyánk örök igéit fonja be megrázó erejű versébe az első világháború borzalmi közepette:

Miatyánk ki vagy a mennyekben,
harcokban, bűnökben, szennyekben,
rád tekint árva világod...
Bocsásd meg a mi bűneinket,
miképpen mi is megbocsátunk
ellenünk vétetteknek: a gaz
tied, büntetni: mienk csak az,
hogy védelmezzük a mieinket!...

A „miatyánkos” Babits, Dante bravúros magyarra fordítója, a legjobb iskolába járt, hiszen mestere adott világirodalmi példát arra a Purgatórium 11. énekében, miként kell a Miatyánk szavait versbe szöni:

Erőnket, mely oly könnyen rosszba kószol,
ne hadd, hogy az ős Ellenség kísértse...

Töredékesen egy másik költő, a már idős Vargha Gyula egyik háborús versében is bennebukál a Miatyánk egyik kérése:

Bár jönne már az ország, mely után
Milliók imája száll két ezred óta:
Ne rontanák egymást gazul s bután,
Ne lenne többé zsarnok és helóta...

S ugyanerre gondolhatott Krúdy Gyula is, mikor a háború utolsó évében írt meleg lírával átfűtött hangulatképeinek ezt az összefoglaló címet adta: „A Miatyánk évéből”. — S ne feledkezzünk meg egy másik kiváló prózaírónkról, Gárdonyi Gézáról sem, aki „Szunyoghy Miatyánkja” című regényében a sok viszontagságon átment főhőse életfilozófiáját ebben foglalta össze: „... az utolsó szót imádkozza néha másképp egy jobb modernebb szóval: szabadíts meg a fantáziámtól.” — Fontos szerepet játszik a Miatyánk egy másik — valamikor népszerű, ma már elfelejtett — elbeszélőnk, Csermely Gyula egyik regényében is. Erre már a cím is utal: „Ami két Miatyánk között van”...

Es az újabb nemzedék műveiben is fel-felbukkan a Miatyánk. A zeneszerzők közül hadd említsük csak Dohnányi Ernő és Kodály Zoltán miséit. A költők közül a kissé szónokias Kiss Menyhértet, aki egy egész verseskötetének a „Magyar Miatyánk” címet adja, s a bensőséges Dsida Jenőt, aki kórházi halálos-ágyán írt hatnyúdalába tüzdeli a Miatyánk sorait.

De a fiatal József Attila egyik versében is („Imádság megfáradtaknak”) benne vibrálnak miatyánkos reminiscenciák: „... mi, Atyánk, a te gyerekeid vagyunk... — enmagunk előtt is térdet hajtunk, mondván: — Szabadíts meg a gonosztól.”

A magyar szellem életét íme a legrégebb időktől napjainkig húzódo arany-szálként átszövi az örök Miatyánk. (Kunszery Gyula)

JEGYZETLAPOK. (*Charles Du Bos, vagy a szellem udvariassága.*) Augusztus 5-én múlt hűz esztendeje, hogy meghalt; s akkor valaki azt írta róla: halála jelképes jelentőségű, egy korszak végét jelzi.

Van is ebben valami igazság. Du Bos-ban mindaz megvolt, ami a két háború közötti időszak legigényesebb szellemeit jellemezte, a franciáknál egy Larbaud-t, egy Valéryt például: törekvés bizonyos magasrendű, érazmusi humanizmusra, magatartásban a szellem emberének tiszta erkölcsére, a becsületes igazságra, az értékek megőrzésére; s ugyanakkor volt benne bizonyos sziget-élmény is: valaminő izoláltság, valaminő — sokszor kényszerű, vagy tiltakozás-jellegű — elzárkózás; néha már-már egy szellemi felhőkakukvár, egy irreális kultúr-elizium építésének hősiessége a fasizmus felé sikló Európa mind zavarosabb és mind aggasztóbb hullámverése fölött.

Volt benne — és ez szintén közös vonása a kor sok kiváló szellemének — bizonyos preciozság, „kényeskedés” is; ennek változatai egyébként a mi akkori irodalmunkban, a Nyugat „második nemzedékénél” sem voltak ismeretlenek. Ez az, amit munkáiban — kivált naplójában — talán a leginkább hervadtak érez az ember. Igaz, nagy kortársának — és belső monológja állandó vita-partnerének — Gide-nek javarészt ellenkező előjelű modorosságai nem kevésbé hervadtak meg az idők folyamán. Egy-egy műben majdnem mindig az a legesendőbb, ami a legjellegzetesebben korszerű: a mozdulatok sablonjai, a stílus girlandjai. Ezek hamar megfakulnak, és ha nem állt mögöttük kellő erkölcsi és szellemi fedezet, akkor lassan elsüllyed az egész mű. Ha viszont állt, akkor lehullhatnak cikornyái, lepereghetnek díszei: értéknek is, példának is fennmarad. Így Du Bos sem merült el azzal az Európával, amelyben élt és amelynek jellegzetes jegyei rajta is megtalálhatók. Túléli korát, és sugárzása máig sem csökkent. Felesége ezeket a szavakat — élete jelszavát — vésette sírkövére: „Hűség a fényhez, melyet kaptunk — ez a lényeg”. Ő valóban hű volt a kapott fényhez; és halála óta is ennek a hűségnek a fénye árad műveiből.

Ez a mű: néhány nagy kritikai munka (Constant-ról, Byronról, Gide-ről például), egy sereg kitűnő tanulmány (az „Approximations”, a „megközelítések” több kötetes esszé-sorozata) és mindenekfölött naplója, melynek mostanában jelent meg nyolcadik, és még megjelenésre vár további néhány kötete.

Bármilyen személyes is, vagy éppen mert olyan becsületesen, nyíltan, néha már-már gyermekien személyes: ez a napló kétségtől századunk nagy *confessioi* közé tartozik, az irodalomnak abba a vonulatába, amelynek legmagasabb csúcsa Szent Agoston *Vallomásai*.

Benne Du Bos nem egyszer készíti leltárt magának arról, kik hatottak döntően lelkesége kialakulására, kiknek köszönhet a legtöbbet fejlődésében. Bach, Keats, Giorgione nevét említi, és mindenekfölött Szent Agostonét. Maritaimmel, a tomizmus reneszánszának ezzel a kimagasló, és főként az írók felé rendkívüli hatású egyéniségével meghitt barátságban volt, de a skolasztikától idegenkedett és Szent Tamásnak sosem volt buzgó olvasója. Szellemnek és élménynek éppen az ellenkező tájairól jött, s egész élmény- és gondolatvilágának éppen az ellenkező volt az iránya, lendülete, hajlama. Őt Bergson, az intuíció filozófusa eszméltette rá a tulajdon lelkére, és annyiban mindig tudatos bergsonista maradt, hogy rendkívüli értéket tulajdonított az intuíciónak. Mint kritikusnak, az volt a legfőbb célja, hogy behatároljon egy-egy lélekbe, abba a legtitikosabb műhelybe, ahol a mű megszületik — hogy ellesse az alkotó lélek legtitikosabb magánbeszédét, rejtelmes liktetését, azt a *tempóját*, amelyet annyit emleget „megközelítéseiben”, esszéiben, naplójában egyaránt. Alig is akad, aki egy-egy mű születésének feltételeit és titkát, anyaméhét, és klímáját oly közvetlenül meg tudta volna közelíteni, mint ő, akár Tolsztojról volt szó, akár Baudelaire-ről, akár Keats-ről.

Íme egy kis példa erről a kritikus intuícióról. Tolsztojjal foglalkozva egyik „megközelítésében” azt írja: Tolsztoj őt az olyan mezei sétálóra emlékezteti, aki minduntalan bele-beletúr az ösvény menti magas fűbe, gépiesen letép egy szálat, szájába veszi, fogai közt morzsolja, aztán eldobja. Egy kép, mellyel Tolsztoznak az élethez, természethez, valósághoz való viszonyát akarja érzékeltetni — s érzékelteti is, sok körülményes magyarázatnál jobban. Kierzett valamit a műből, azt képbe öltöztetve mondta el; — és a kép pontosan fedi a valóságot!

Egy napon ugyanis (ezt a *Napló* második kötetéből tudjuk) Du Bos találkozik Rilkevel; Oroszországra fordul a szó, Rilke oroszországi élményeire, és Tolsztojra. „Rendkívüli ember, olyan féktelen érzékiességgel, aminőt senki másnál nem láttam: *péláda rá, ahogyan a mezőn a virágokat tépdeste, ahogy orrához emelte őket, s a mohóság, amellyel illatukat fölshívta.*” Ezek Rilke szavai, és Du Bos hozzáfűzi zárójelben: „Itt Rilke arcjátéka csodálatos volt, mintha részt venne a jelenetben — én pedig örültem, hogy 1910-től, s még Tolsztoj halála előtt, amikor még mit sem tudtam életéről, már annak az embernek a képét idéztem naplómban, aki tépdesi, tördeli és morzsolja a mezei virágokat.” Valóban, ezek a kritikus legszebb örömei...

Természetes, hogy aki ilyen intenzitással hatol bele egy-egy műbe, az a műalkotásban nem holt szépséget látott, hanem sajátosan élő jelenséget, „lelkek találkozási helyét” — mint mondja; s ezen a találkozási helyen bizonyos szent megrendüléssel mindig ott érezte egy Harmadiknak a jelenlétét is. Számára minden alkotás, ha igazi, értékes, szép, akár szobor, akár festmény, akár zene, akár vers vagy regény, mindig valósággal égő csipkebokor volt; tüzből finom füle kihallotta azt az ihlető Hangot, melyet az alkotó maga talán nem is sejtett, vagy ha megsejtett, esetleg nem akart tudomásul venni. Du Bos számára minden szépség *mint szépség* és minden alkotás *mint alkotás* eleve szakrális dolog volt, esetleg önkéntelenül, *malgré lui*, és nem egyszer egyenesen az alkotó szándéka ellenére is. Az volt a pogány szépség is. Élete legutolsó naplójegyzetében ír — Claudelnek egy, az emberi szenvedélyek színpadi ábrázolásáról tett megállapítását kommentálva — „a pogány szépség cáfolhatatlan és nagyszerű igazolásáról, mint annak a teremtésnek a jogosságáról, amelyet Isten szabadon átenged az ember szabad teremtő géniusának”.

Ebből a szakrális művészet-fölfogásból (amelynek platonista elemeit nem volna nehéz kimutatni, főként *Mi az irodalom?* című kis traktusa alapján) következik mély erkölcsi felelősségtudata. Mi sem állt tavolabab tőle, mint a mindenáron botránkozó prudéria (aktok elemzésétől például épp oly kevéssé idegenkedett, mint Claudel a nyers szenvedélyek ábrázolásától), de ugyanakkor következetesen kívánta, hogy a művész, művészete méltóságának tudatában, mindenhez a *szépségnek járó* tisztelettel nyúljon, és alkotásában alkotói méltóságának megfelelő felelős komolysággal járjon el. Szerette a könnyűkezü, elegáns művészetet, de elítélte a frivolitást. Nem volt úgynevezett „erkölcs-császár”, azok fajtájából, akik folytonosan a művészek magánéletét vizslatják s egy-egy botlásuk miatt azonnal pálcát törnek művük fölért is; de a bűnben való megátalkodást, a véteknek szabállyá emelését határozottan kifogásolta, elsősorban azért — hiszen művész volt és a művészet kritikus —, mert benne a *művészet épségének* veszedelmét látta. „A testi visszaélések — mondta egyszer — végülis a szellem bűneivé válnak” s mint ilyenek, gyökerében támadják meg a művészetet: magát a művészi igazságot, tehát a lényegét ássák alá. Gide-del való híres vitája („*Le dialogue avec André Gide*”) lényegében ezek körül a kérdések körül forog.

Ez egyébként legkeményebb írása, de ez sem rideg. Elveit ugyanis hajthatatlanul, de mindig szelíd szilárdsággal hangoztatta. Erőszakos mondatot soha nem írt le; igazságait, még ha szigorúak voltak is, mindig a szeretet szavába burkolta. Életkörülményei: állandó, kínos betegsége magányossá tették, de ez a magány sosem volt önző, ezt mindig népessé tette a szeretet, a mások iránt való odaadó figyelem, és udvarias részvét. Egy méltatója mondja róla: „Mindig szolidárisnak tudta és akarta magát másokkal, főként a hitelenekkel, akiktől pedig konverziója elválaszthatta volna. Ha történtek is életében szakítások, sosem ő kezdeményezte ezeket, és nem is ő a felelős értük. Charles Du Bos, a hit tanúságtévője, egyúttal a hűség apostola és mintaképe volt.”

A szellem udvariasságának, ennek a jellegzetesen humanista — és jellegzetesen keresztény humanista — erénynek volt példás képviselője. Ebben, talán önkéntelenül, annak a Szalézi Szent Ferencnek is követője, aki szintén kedvelt és állandó olvasmányai közé tartozott. (r. gy.)

Felelős kiadó: Saád Béla

S Z E R K E S Z T Ő I Ü Z E N E T E K

Kísértésben gyötrődő. Miskolc. — Ha valahol, a lelki életben érvényes a régi mondás, amely szerint hasznos a futás. Ne álljon tétlenül és ne várja meg, amíg meglepi a kísértés, mely természetéből száll fel és támadja meg. Akinek ilyen szenvedélye van, mint önnek, annak számára legjobb menekvés, ha annyira elfoglalja magát, amennyire csak lehet. Önnek a kísértést nem legyőznie kell, hanem megelőznie. Legyen minél kevesebbet egyedül. Az egyedülletben az ember, különösen a nyugtalan fantáziájú, hamar ábrándozni kezd. Képzete megtelik képekkel, emlékekkel, feltámadnak vágyai és visszahúzzák abba a viszonyba, amelytől szabadulni akar, mert érzi maga is, hogy az helytelen, mások érdekeit súlyosan megbántják vele, ha már azt nem is veszi az illető figyelembe, hogy erkölcsi szempontból mindenképpen lehetetlen és méltatlan az állapot, amelybe mindkettőjüket belerántotta. Keresse mások társaságát, értékes embereket, akiktől tanulhat, munkáján kívül is keressen olyan elfoglaltságot, amely komoly tartalommal tölti meg az életét. Bizonyára van közelebbi, vagy távolabbi ismerőseinek körében beteg, akinek jól esik, ha meglátogatja. Vagy olyan öregecske, akinek nagyvonalú szolgálatot tenne azzal, ha egy kissé támogatná, segítené neki házi munkáját elvégezni. Milyen hasznos szolgálatot tehetne azzal is, ha időnként egy-egy ismerős fiatalabb, vagy idősebb édesanyját segítené ki! Elvállalná a gyermekei felügyeletét, amíg az a férjével elmegy egy-egy mozielőadásra. Higgye el, ha komolyan akarja, úgy le tudja foglalni magát, hogy eszébe se jut az egész ügy. Ha az embereken segíteni kezd, annyi probléma kerül szeme elé, hogy elmegy a kedve a felelőtlen-ségekbe való beleegyezéstől. A jócselekedetek öröme megóvjá a rossz hangulattól, amelyek fő táplálói bűneinek. A jó cselekedet olyan, mint a napfény, mely megöli a bacilust. Ez is megöli a bűnt.

F. P. Debrecen. Az első nő doktor Helena Lucretia Cornaro volt, Baptista Cornaronak, a velencei Szent Márk templom prokurátorának leánya, kit Helena Scolasticának és Oraculum Septilinguének is neveztek kortársai. 1646-ban született Velencében és már korán oly nagy tehetséget mutatott, hogy apja latinra taníttatta alig hét éves korában. Ebben oly nagy előmenetelt tett, hogy tanítója görögre is fogta, amihez később az újjörög, s spanyol, francia, héber és arab nyelv is járult. A fiatal nő nem elégedett meg a nyelvek tanulásával, hanem filozófiát, matematikát és teológiát is tanult. A teológiában oly nagy haladást tett, hogy szóba került teológiai doktornak fogadása is. 1678-ban a filozófia doktorává avatták a páduai Szent Katalin kápolnában, miután nagy beszédet mondott Aristoteles egy tételét magyarázva. Egész Európa tele volt hírnevével és a legkülönbözőbb tudományos akadémiák választották meg tagjukul. Sok házassági ajánlatot is kapott, amelyeket azonban visszautasított, mivel már 11 éves korában szüzességi fogadalmat tett és a Szent Benedek rend laikus nővére lett; bár a világban maradt, a rend ruháját állandóan hordta. Fiatalon, alig 38 éves korában meghalt 1634-ben.

B. A. Nem, az alázatosság nem önmagának színészies és képmutató folytonos kisebbitése. Alázatosság a bennünk lévő hiányok készséges elismerése. Ennek alapja természetesen hibáink ismerete, de ez nem elég. Ha hibáinkat ismerjük is, még lehet bennünk hajlam, hogy mások előtt, talán magunk előtt is, Isten előtt is rejtegetjük, szépítjük, kimenteni akarjuk. Az alázatos ember elismeri, ami benne hiány, hiba, vagy bűn. Istennel szemben elismeri, hogy függ tőle, hogy kreatúrája, tehát semmi követelő, számonkérő magatartásnak nincsen helye vele szemben; tisztelettudó, hívő, bűnbánó, imára kész. A felebaráttal szemben is elismeri csekély voltát, és pedig nemcsak szavakkal, hanem cselekedetekkel. Készségesen engedelmeskedik, nyájas, méltányos, megbocsátó, szolgálatkész, udvarias, szerény, békülékeny, mások erényeit szívesen elismeri, stb. E mellett elismeri azt is, ami benne jó és értékes, hiszen ez Isten ajándéka; mintegy Istent sérti meg, aki kevésre becsüli azt, amit Isten adott neki. A szentek mindig tudták, hogy nagy kincseket hordanak magukban, de elismerték azt is, hogy ezt a nagy kincset törekeny edényben hordozzák.

H. B. Projekció általánosan dobást, vetítést, indítást jelent. Lélektani értelemben — és levele további soraiból azt látjuk, hogy ez érdeklí — jelenti a pszichének azt a képességét, hogy a saját magában levő tulajdonságok egy részét másvalakiben látja és másvalakinek tulajdonítja. Ez sokszor teljesen ártalmatlan. Pl. vendégünket boldogan kínáljuk meg azzal, amit mi szeretünk enni, vagy tenni. De lehet okozója sok kellemetlen félreértésnek is. „Te most azt gondold — látom az arcodon —, hogy már hosszabb ideje látom és érzem” stb. Súlyosabb esetben gyanakodóvá, bizalmatlanná teszi az embert és valószínűleg üldözési mániává lehet. „Valamiért haragszol rám... nem vagy olyan, mint azelőtt voltál... már nem szeretsz...” És nem tudják, hogy tulajdonképpen bennük ment végbe változás. Számukra az egész világ tükröző felület, amely a saját képüket veri vissza, de ők nem ismernek rá, embertársuk képét vélik látni, holott ez a társ a tükör mögött áll. Aki úgy érzi, hogy embertársai gögősek vele szemben, hogy udvariatlanok, nem előzékenyek, nem szolgálatkészek, annak sürgősen a saját lelkében kell ezeket az erényeket felébrésztetni és sok esetben látni fogja, hogy az emberek magatartása vele szemben jóra változott.